

M. ŞEHMUS GÜZEL

DUHOK KONUŞUYOR

ekitap.ayorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL

DUHOK KONUŞUYOR

ekitap biçiminde ilk sunumu: Ağustos 2023

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL

Dizgi : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, hediyemizdir.

İÇİNDEKİLER

Sunu	6
Cumartesi, 30 Nisan	9
Beyaz Işık.....	25
Tamam yola çıkıyoruz nihayet	34
Slow down.....	45
Duhok, kaldırımları gelecek yıl yapılacak kent	57
Pazar, Bir Mayıs.....	70
Li Dinokê Konferansa Kurdolojiye.....	77
Fransa’da Kürdoloji	86
Kürdistan’da Kürtçe.....	93
Hızlı servis hınzır servis.....	103
Pazartesi 2 Mayıs	113
Kürt yayıncılık dünyası.....	128
“Zawita lost”	130
Salı, 3 Mayıs	139

Mem û Zîn	143
Laleş lades.....	145
Qachakh Kültür Müzesi	154
Çarşamba, 4 Mayıs	159
Havalanında hava almak.....	171

Sunu

Irak Federal Cumhuriyeti Anayasa'sı ve ilgili hukuki belgelerdeki resmî adıyla "Kürdistan Bölgesi"nde, 30 Nisan 2011'den 4 Mayıs 2011'e beş gün geçirdim. Ebil'e uçakla vardık. Oradan Duhok'a minibüsle geçtik.

İki yüz kadar yayınevi sahibi, editörü, yazar, şair, bilim kadını ve erkeği ile. Duhok'ta "Kürdoloji 2. Uluslararası Konferansı" toplantılarını üç gün izledik, konuştuk, tartıştık, gazetecilerle, televizyon kanallarının seçme sunucularıyla söyleşiler yaptık.

Bu arada çevreyi görmek, dolaşmak olanağı da bulduk.

Zaman akıp geçti ve 4 Mayıs'ta uçakla Erbil'den ayrıldık.

Gittiğim her yerde yaptığım gibi, Kürdistan'ın bu şirin kentlerinde ve dolaşabildiğimiz kasaba, köy ve benzeri yerleşim birimlerinde de notlar aldım. Fotoğraflar çektim. Birçok insanı, kadın, erkek ve çocuğu dinlemek olanağı buldum. Niyetim bir, belki iki makale yazmaktı. Belki bir dizi yazı.

Dönüş hazırlıklarımı yaparken farkettim, notlarım öyle az buz değildi. Çok şey yazmış, çok şey not etmiş, çok şey biriktirmiştım. Çünkü o birkaç gün içinde bu değişik coğrafyada bana bir şeyler oldu : Derin bir iç yolcuğu beni benden aldı. Fiziki olarak Kürdistan yollarında, sokak ve caddelerindeydim, buna hiç kuşku yok, ama içimde de bir devinim, bir alt-üst oluşumu söz konusuydu. Arada bir gözlerimden yaş gelmesi de mutlaka bunun sonucuydu. Çünkü sürekli olarak anam ve nenemle birlikte dolaştım, onlarla sohbet ettim, gördüklerimi onlara anlattım. Çocukluğum sükün etti. Nenemin anlattıkları, ağıtları, bedduaları, ananım masalları, korkuları, hayatı, yemekleri, ilkokul dönüşlerimde tek elle kapıp, öbür elimde meşin yuvarlak var çünkü, sokağa çıkarken olmuş elma gibi yemem için hazırladığı kuru baş soğanı, fetir ekmeğini ve

süzme peynirini hatırladım. Bunların hepsi doğaldı : Çünkü madem ki anamın ve nenenim ülkesinin güneyindeydim. Günde beş vakit onları dinledim, beş vakit onlarla konuştum. Eh o zaman bu kadar not olması da şaşırtmamalıydı.

İyi güzel de bu kadar notu nasıl değerlendirecektim ? Bu mesele artık bir veya iki makalenin, bir dizi yazının sınırlarını çoktan aşmıştı. Erbil’de dönüş uçağına bindikten on beş veya yirmi dakika sonra yazacaklarım için küçük okul defterimi çıkarıp bir plan yapmaya koyduğumda bunu farkettilim. Ve aynı zamanda notlarımdan bir kitap yapmaya karar verdim. O andaki ve yolculuk boyunca coşku bundan kaynaklanıyordu. Evet karar vermek özgürleştiriyor, coşturuyor. Bu kesin.

Burada sunduğum notlarım elbette kişiseldir. Elbette sübjektif bir bakıştır. Ama sübjektif bir tarih değildir. Yani işime yaramayanları, hoşuma gitmeyenleri dışlamak gibi bir kaygım olmadan yazdım yazacaklarımı.

Burada gözlemlerim var, değerlendirmelerim, kimi eleştirilerim de.

Her şeyi kibarca yapmaya özen gösterdim. Kimse alınmasın isterim çünkü. Sadece “kareme” girenleri yazdım. Ne fazlasını, ne eksikliğini.

Yayınlanmak üzere yazmaya döner dönmez Paris’te başladım. Her şey tazeyken, anılar yepyemişken. Aralıksız on gün yazdım. Metnin birinci versiyonunu 14 Mayıs’ta bitirdim. Sonra her şeyi yeniden okudum ve bu son biçimini verdim. Umarım gördüklerim sizlere de “görünecek”, duyduklarımı sizler de “duyacaksınız” ve işinize yarayacak şeyler bulacaksınız.

Paris, 19 Mayıs 2011.

Kağıt üstüne basılı biçimi tükendiği için ikinci baskısını 2023'te hediye niyetine ekitap biçiminde sunuyoruz. Helal olsun. Anamızın ak sütü gibi.

M. Şehmus Güzel, Paris, 19 Ağustos 2023.

Cumartesi, 30 Nisan

Saat 16.15, uçağımız Erbil İnternational Airport'a (EİA) konu. İnsanoğlu kuş misali, sabahın köründe Paris'teydik, sabah kahvaltısında Viyana'da, öğleden sonra ve ikindi ezanı okunmadan az önce işte nihayet Erbil'deyiz. Kürdistan Bölgesi'nin kadim kenti, payitahtı.

Erbil : Kalesi yerinde. Kalesinin üstünde sarı kırmızı yeşil ve ortasında güneşle bayrağı rüzgarda özgürlüğün tadını halklarıyla birlikte çıkarıyor. Herkes halaya kalkmış. Havaalanında birkaç inanmış da namaza durmuş.

Bayramlık çocuklar gibi heyecanlıyız. Coşku da var.

Hafiften koltuklarımız da kaparıyor demesem yalan olur. Son onbeş-yirmi dakikada uçaktan gördüklerimiz çünkü harika : Halı gibi döşenmiş Kürdistan toprakları : O azametli ve yeşile durmuş, kırmızıya vurulmuş dağlar, nakış gibi işlenmiş o tarlalar, birer gerdanlık gibi ekranın bir ucundan öbürüne, sayfamin sağından soluna, üstünden altına süzülen Büyük ve Küçük Zap. Büyük Zap'ın akaryolunda dizili, her biri diğeriyle güzellik yarışındaki adaçık-çıkları, evet evet o kadar minikler ki adaçık-çıkları demek şart, mest etti çünkü.

Tamam havaalanına indik ama yine de bir parça "havalardayız". Netice olarak çünkü nihayet kendi coğrafyamızdayız işte. Yok edilmekten zar zor yakasını kurtaran ve kendini enkazdan inşa ve var eden bir ülkedeyiz.

İki yüz kadar yolcu bir akar su gibi uçaktan süzüldü. Biz bir küme konferansçı takımı şakalaşyoruz, gülümsüyoruz, herkese selam veriyoruz, boğazımıza bişeyler tıkanıyor, o zaman susuyoruz ve bir

şeyler belli olmasın istiyoruz, hani dokunsalar çünkü çözüleceğiz ve orada kardeşlerim bebeler gibi hüngür hüngür ağlayacağız.

Ağlamıyoruz, yürüyoruz ve yürüyüşümüzü sürdürüyoruz. İşte koridorlar. İşte merdiven. Ve işte pasaport denetim noktası. Duruyoruz. Herkes kendi sırasını kibarca bekliyor. Beklerken çevremize bakıyoruz. Havalanı mükemmel. Binası avrupaî veya kurdî-avrupaî. Geniş. Gelecekte çünkü bu havaalanı daha çok uçak, daha çok yolcu, daha çok tebessüm, daha çok kadın, erkek ve çocuk karşılayacak.

Gözüm hemen önümdeki bir gence takılıyor, sırtındaki bir, iki, üç irili ufaklı çantayla hafif sola kaymış vücuduyla ülke toprağına daha yakın duruyor.

Paris'ten dostum Ephrem-İsa Youssif her zamanki gibi güleç ve hemen yardım elini uzatmaya hazır.

Hepimiz bir an önce denetimi geçmeyi, sonra hemen ülke topraklarıyla kuçaklaşmayı sakince ama yine de içten içe, içimiz kıpır kıpır ve heyecanla bekliyoruz.

Denetim polisleri önümüzde, gişeler pek çok, bu sayede iki yüze yakın yolcu hızla denetimden geçiyor ve kendini gişelerin, turnikelerin ötesinde buluyor, çıkış kapısına yöneliyor.

Bizim takım, Austrian yolcu uçağıyla "Kürdoloji 2. Uluslararası Konferansı" için Paris, Viyana, Cookville, Upsala ve diğer dünya mekan kentlerden gelenler, dış kapının hemen önünde Duhok Üniversitesi minibüslerinin bizi beklediğini biliyoruz ve bir an önce minibüslere ulaşmak ve ülkenin kuzeyine doğru yola çıkmak ve bu canım ülkeyi ve insanlarını adım adım, metre metre, kilometre kilometre keşfetmek istiyoruz.

İçimiz kıpır kıpır. Bunun Kürt olmakla filan da bir ilgisi yok. Aramızda genç ve alımlı, uzun boylu, ceylan yapılı Judith Henry gibi bölge ülkelerini hiç görmemişler de var. Kürdistan'ın hiç bir parçasında hiç bir zaman iki adım atmamışlar da. Mesele orada değil, mesele neredeyse yoktan yaratılan bir ülkeyi keşfetmekte. Öncesini, hatta bir yıl öncesini, altı ay öncesini, iki ay öncesini bilenler bile yenilikleri görmek için can atıyorlar.

Paris Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal Nezan birkaç gün önceden Konferans'ın son hazırlıklarını tamamlamak üzere gelmiş, bizi karşılama komitesinin başında bekliyor. Biliyoruz. Ama biz şimdilik sakince ve içimizdeki kıpırtıların titreşimleriyle kuyrukta sıramızı bekliyoruz. Sıramız da nitekim hemen geliyor :

Fransa takımından en önce Salih Akın denetim gişesine yaklaşıyor. Daha önce pasaportunu her gösteren pat diye öbür tarafa geçerken, polis Salih'in pasaportunu yakından "inceliyor".

Yok buna "inceliyor" denemez "incelemeye alıyor" demeli. Görüyoruz. Tamam biliyoruz havalanı polisi yutmaz ama burada zaten yutulacak herhangi bişey de yok. Bizim takımdan herkes Fransa Cumhuriyeti yurttaşı ve pasaportlar da taklidi nâ-mümkünlerden. Ama polis incelemesini sürdürüyor. Bilhassa fotoğraflı sayfaya sıkı ve yakından bakıyor. Hani fotoğraf sonradan yapıştırılmış filan olmasın diye. Görevini yapıyor diyoruz, hakkıdır, olabilir. Belki bir parça abartıyor ama biz roj başlarımızla, zor spaslarımızla, gelek spaslarımızla yine de ikiletmiyoruz. Bekliyoruz. İzliyoruz.

Stajda talim yapan genç bir polisin herşeyi iyi öğrenip öğrenemediğini, uygulayıp uygulayamadığını izler gibi izliyoruz. Bence bu delikanlı polis memuru mutlaka geçer not alır. Geçmeli de. Burada sözünü ettiğim Salih değil. Onun pasaportunu denetleyen çocuğumuz veya torunumuz yaşındaki ve bu nedenle

övünebileceğimiz genç polis memuru delikanlı : Evet işte o geçebilir. Ama maalesef Salih geçemiyor. Pasaportu poliste kalıyor, Salih bizim yanımıza dönüyor. Yüzündeki tebessüm donmuş. Ne olduğunu henüz tam anlayamadan Hamid Bozarslan da gişede takılıyor, o da sınıfta kalıyor, o da geçemiyor.

Yahu suçumuz nedir ? Neden geçemiyoruz sorularını sormaya bile vaktimiz olmuyor ve hemen önümdeki Mahmut Demir'e sıra geliyor. Hop o da geçemiyor... Eeeee ?

Herbirinin pasaportuna elkoyan denetim polisi amirini çağırıyor. Onlar kadar genç ve onlar kadar güleç, atletik yapılı, ince fidan, filinta amir, pasaportları tek tek alıyor, o da "inceliyor". Yine bilhassa fotoğraflı sayfayı. Denetim derslerine iyi çalıştığı belli amirim pardon benim amirim değil denetim polislerinin amiri pasaportları elinde tutuyor ve hiçkimseye hiç bir şey demeden biraz öteye çekiliyor ve telefon ediyor...

O ana kadar kimse bize, bu meseleyle birinci derecede ilgili bize, herhangi bir bilgi vermek ihtiyacını da duymuyor. Arif olan anlar misali. Aramızda hiçbirimizin ismi Arif değil ve anlayamıyoruz.

Şehmus muhakeme yapma, uyuma evladım bak denetim polisinden geçme sırası sende. Haydi geç te görelim.

Değerli okuyucularım, sağım solum sobe, elemtere fiş kem gözlere şiş, gözünüzü seveyim uzattım sanmayın ve lütfen dikkatinizi yeniden toplayıp bana kulak veriniz, lütfen bakınız :

İşte şu sol elimde tuttuğum Fransa Cumhuriyeti pasaportu ile Asya, Afrika, Kuzey ve Güney Avrupa'da gitmediğim ülke mekan kalmamıştır. İngiltere Krallığı'na bile gitmişem. Bu gördüğünüz kahverengi kaplı minik "evrak", aslında bir "passeport" değil bir "passe-partout"dur. Bir tür "maymunçuk"tur uzun sözün kıyası. İşte bütün sınavlarımı ve hatta bütünleme sınavlarını geçtiğim bu

pasaportla birlikte bir de harbiden ve en içten sıkı bir roj baş çekerek pasaportumu amirime, yok olmadı amirime değil denetim polisime teslim ediyorum.

Altmışbeş yaşımın verdiği bilgelik, uysallık içinde ve kendimden emin bekliyorum : Bu sınavı da mutlaka geçeceğim. “Uysallık” sözcüğünü burada felsefî anlamda kullanıyorum, hani yanlış anlaşılmasın, öbür anlamda uysal olsaydım, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde öğretim üyeliğine başlar başlamaz, haydi tarihini de yazayım : 1978 yazında, yapılan “teklifi” hemen kabul eder, önce mason, sonra milletvekili, hemen peşinden ve peşinen bakan olur, oniki çocuk yetiştirir, kravat ve göbek bağlar, çeketimi, gömleğimi, kravatımın renklerini, iğnesini, kol düğmelerimi her iktidar değişikliğinde değiştirir, kütüphanemdeki kitaplarıma, benim yazdıklarıma değil, kitap yazamazdım mutlaka ayrıca, diğerlerinin yazdıklarına bunlar da neyin nesi kimin fesi dercesine bakıyor olurdum.

Bilmem anlatabiliyor muyum ?

Evet uysal olmadım bu anlamda. İyi ki olmadım ve bugünkü halimden memnunum. Ama işte netice itibarıyla 65 yaşımın en güzel anlarında genç polis memurunun kararını bir parça ikircikli epeyce de süklüm püklüm bekliyorum. İçimdeki titreşimler yerlerini tedirginliklere ve kötü anılara bırakıyor. 1968 Eylülünde İngiltere’ye ilk ayak bastığımda amirimin denetimi bile bundan daha insancıldı. İçim burkuluyor. Yahu nedir bu hal ?

Genç denetim polisi roj başı filan da sağ elinin tersiyle bir sinek kovalar gibi kovaladı, selamımı almadı, selam vermedi, ağzını bile açmak zahmetine katlanmadan pasaportumu sıkı sıkı inceledi, kurcaladı, altına baktı, üstüne baktı, içine baktı, bir daha baktı, yüreğimi yaktı, fotoğraf sayfasının orasını burasını didikledi, yahu pasaportumu resmen yırtacak adam... Ama netice değişmedi, bu

maçta da yenildik : Evet benim o güzelim kahverengi kaplı minik ve şirin pasaportuma da el koydu ve amirine seslendi. Kulağımı iyi açıp amirinin ismini not edemediğim için af edin sevgili okuyucularım, ama bu dibi delik dünyada hiç kimse mükemmel değilki ben olayım. Amirim geldi, aman afedersiniz yine, benim amirim değil denetim polisinin amiri, yinelediğim için özür dilerim ama meselenin açık bir biçimde anlaşılması için yinelemek zorunlu. Pasaportumu aldı, o da tirtikledi, baktı, etti, benim pasaportumu da diğerleriyle birlikte sol elinde bir trophée/kupa taşır gibi taşıyarak yine ötelere gidip telefonlar etmeye yeniden başladı...

Denetime şuna buna bir itirazımız yok, bize özel mualeme yapılmasını da istemiyoruz, ama insanlık da ölmedi ki : Bize çünkü hiç kimse fakire bir parça ekmek, bayat veya kuru tarafından bile olsa bir parça ekmek, verilircesine bir izahat takdim etmiyor.

Yahu pasaportumuzu alıyorsunuz, itiraz etmiyoruz, o sırada dünya alem polis denetimden köprüden telli duvaklı gelin gibi geçerken, biz bu tarafta kalıyoruz ve sivri biber gibi dikiliyoruz. Geçenler ve bizi tanımayanlar (Niçin ve nereden tanısınlar ?) bize hayvanat bahçesindeki hayvanlara bakar gibi bakıyorlar. Hakkımızda kimbilir neler düşünüyorlar. Bize kimse lütfen bir yanıtçık bile vermiyor. Şaşı mıyız, kör müyüz ? Bilemiyoruz !

Tamam sonuçlar belli oldu :

Bütün dostlarımız, kadın ve erkek bilimdaşlarımız, yoldaşlarımız öbür tarafa geçti. Biz bu tarafta kaldık. Burada biz dediğim Hamid, Salih, Mahmut ve bendeniz kulunuz.

Dördümüzün de pek çok ve birbirinden epey farklı özelliği var. Ama iki tane de ortak noktamız bulunuyor : Türkiyeli Kürt,

Türkiye’de doğmuş Kürt olmak ve Fransa Cumhuriyeti pasaportu taşımak.

Acaba bunlardan biri nedeniyle mi çıktık ? Yahu neyiz eksik neyiz fazla diye bakıyorum.

Birden Kafka’nın gölgesi bütün binayı kaplıyor. Güneş paydos diyor, pınlını pırtını topluyor, yüzünü kapıyor ve yok oluyor. Karanlık çöküyor aniden. Yahu bu da neyin nesi derken Prag’lı dev yazarın kahkahasını duyuyorum ve ben de içimden bir kahkaha atıyorum... Arayan bulur.

Yaşamımızın yarısına yakınının veya yarısından çoğunun uykuda veya yatakta geçtiği ciddi bilimsel araştırmalarla ispatlanmış, buna hiç bir itirazım da yok, ancak kalan diğer yarıda veya yarıdan az zamanda orada, burada, şurada kuyruklarda beklemekle geçirdiğimiz sürenin toplamı hakkında yapılan araştırma(lar)dan haberimiz var mı ?

Doğmayı beklemek (dokuz ay on gün örneğin, hiç te az değil), sünnet olmayı, ilkokula gitmeyi beklemek, adam olmayı beklemek (hesabımızı yanlış yapmamalıyız bu konuda, çünkü adam olamamak ta var işin içinde), ilk kez aşık olmayı, ilk aşkımızın elini tutmayı, gözlerinin içine bakarak önce yanağından öpmeyi, “seni seviyorum” demeyi ve yankısını duymayı, ilk çocuğumuzun doğmasını, ilk boşanmayı, ikinci evliliği, yeni çocuklarımızın dünyaya gelmesini, ölümü, otobüs, tramvay, metro, tren beklemeyi vesaire vesaire vesaire... Var mı bilenimiz ? Var mı ?

Ayakta dikilmek artık anlamsız, çünkü anlaşılın bu hamur daha çok su kaldıracak. Peki. O zaman hemen bizim yakadaki/taraftaki koltuklardan birine çök(öl)üyorum.

Eh çökmesem bayılacaktım, söylemeyi unuttum, sol elimde içinde bir pantolon (üstümdekinin hiç beklenmeyen bir anda hiç

istenmeyen bir yerden çart diye yırtılıp beni çıplak ve mahçup bırakmaması için ; çünkü böyle bir hadise Peç'teki toplumsal tarih kollokyumu için Fî tarihinde Budapeşte'ye varışımda başıma gelmişti ve neyseki kaçak mal satılan pazarda bir pantolon satın alabilmiş ve paçayı kurtarmıştım. Deneyimlerdir yaşlıları bilge ve uysal kılan), uzun kollu birkaç polo, birkaç iç giysisi, dört küçük ve henüz tertemiz müsvedde defterim, tuvalet malzemesini içeren içiçe iki minik çanta ve birkaç gazete bulunan yolcu çantam gittikçe ağırlaşıyordu, sağ elimde ise dosyalarım, ses alıcı aygıtı (hani uçak kazası mazası sonucu ölecek olursam ölene kadar başıma gelenleri, duyumsadıklarımı, aklımdan geçenleri belki yazamam ama hiç olmazsa kaydedebilirim umuduyla, bakın aramızda kalmak şartıyla bunu sizlere de önermek isterim : çünkü emin olun böyle bir fırsat hayatta iki kere elimize geçmez ! Bu hadise benim "takıntılarımdan" biridir. Şimdi size de geçti bile. Hak ettiniz işte !), fotoğraf makinası (anılarımızı ölümsüzleştirmek için), güneş gözlüğüm, yedek görme gözlüğüm (cebimdeki başına bir şey gelirse yedek oyuncum) bulunan büro çantam var. Ama böyle yirmi dakika ayakta bekleyince kuş tüyü bile olsa ağırlık artıyor ve sizi toprağa doğru çekiyor.

Çantaların her biri bir yanımda, artık yetti beeeee, yani edi beseeeeee deyip koltuğa çöktüm.

Yine unuttum sanıyorum. Biz bu yolculuğa Paris'ten ve sabahın dördünde çıktık. En basit ve en hızlı hesapla oniki saatten fazla zamandır yolcuyuz. Saat yedi onbeşte kalkacak uçak için "Charles-de-Gaulle Havalanı'na en geç saat altıda bulunmamız" gerektiğini biletlerimizi gönderdiği iletisinde sevgili vitamin bacımız, iki gözümüz, iki kulağımız, ağzımız ve dilimiz ve dilimizin en şirin ustalarından Joyce Blau ciddi ciddi yinelemiş, telefonla bilgi alanlara bir daha anımsatmıştı. İş ciddiydi.

Ama kardeşim bu malum Paris havaalanının “Terminal D”si de benim diyen labirentlerden daha beterd. Bendeniz örneğin bütün gayretime rağmen oraya ancak 6.25’te varabildim. Oysa havaalanı binasının girişine varış saatim tam beş ellibeş. Tanığım bile var. Otomobili parka bıraktığımızı gösteren belgemiz de. Evet sonuç itibariyle sabahın 6.45’inden beri kemer-çöz-kemer-bağla-kemer-çöz-kemer-bağla günü başlamış, Paris’ten Viyana’ya neşeyle havalanmıştık. Önce bir parça Mulhouse’e doğru uçmuş. Sonra Almanya’nın güneyine yönelmiştik, Stuttgart, Münih derken...

Okunacak gazeteler ve yanımda oturan dünya tatlısı, kibarlıkta kimsenin eline su dökemeyeceği Jean-Marie Pradier nam adem, ve hiç belli etmese de şaka maka ama gerçek ordinaryüs profesör, sayesinde iki saatten fazla yolculuk bir göz açıp kaparçasına hızlı geçmişti :

Jean-Marie Pradier coşkuyla Türkiye’de yaşadığı günlerini anlatmış, Çetin Altan’dan söz etmiş, İstanbul Sinematek’teki filmlerden dem vürmüş, sonra “Türk yetkililer tarafından görülen lüzum üzerine nasıl sınırdışı edildiğini” de anımsatmıştı. Türkiye’de oturmak ve “Kürt Ulusal Haraketi” üzerine yazmak olabilemezmiş. Daha taa o zamanlarda bile... Pradier’nin yalancısıyım. Bu şirin adem yalan atar mı ? Bana kalırsa atmaz. Ama bu iki ucu bealı dünyada kime güvенеceğimizi bilemıyoruz ki...

Pardon “gökteki konuksal avratları” da unutmayalım. Onların elinden zehir bile sunulsaydı hiç çekinmeden içerdim. Şaka canım şaka, aslında içmezdim de Jean-Marie’nin kibarlığı nedeniyle o anda ne yapacağımı şimdiden bilmem gerçekten olanaksız.

Evet “gökteki konuksal avratlar” hostesin öztürkçeleştirilmiştir. Bugün bu gerçeği bilenlerin sayısı mutlaka çok azdır ama bunun kullanılmasının dayatıldığını veya haydi gelin nazikçe önerildiğini diyelim çok iyi anımsıyorum, 1960’ların başında İstanbul

Haydarpasha Lisesi'ndeki yıllarım tanıktır. Kürdoloji Konferansı'na gidiyoruz ama benim aklımda nedense hep fabrikada ya da serada bir dil nasıl yaratılır ve yaratılırken, "standartlaştırmak" ugruna var olan birçok dilin ve lehçenin üstüne ölü toprağı nasıl atılır meselesi takılıyor ve çıkmıyor, ama Kendal'i ikna edemediğim için bu meselenin bir teblig boyutunda sunulması başka bir bahara kalıyor. Yine konuşuruz bu konuyu ama bugün gün Duhok'un günüdür : Bırakalım o konuşsun.

Evet değerli okuyucular, canlarım, kardeşlerim "Ammma da uzattın be !!!" diyen sesinizi duyuyorum. Kusur bende değil emin olun, uzatan ben değilim. Evet yemin ederim ki kusur bende değil amirimde. Pardon benim amirimde değil denetim polisinin genç, güleç ve bir elinde pasaportlarımız, diğerinde cep telefonu ile bilmediğimiz bir yerle mülakatta olan amirinde. Yorgunluktan iflahımız kesilmiş ama bunu ona anlat(a)mıyoruz. Yahu tam yarım saattir bekliyoruz, başka bir deyişle ağaç olduk, biraz daha bekletilirse sarmaşıklar saracak ve orada sararıp solup kalacağız. Evet lamı cimi yok biraz daha bekletirlerse betonarme, çimento, demir bilmemne dinlemez buraya kök salar yakında burada Küçük Şehmus'lar bile yeşertebiliriz...

İşe bakın şimdi : "Öbür Yaka"ya geçenlerden kimsenin aklına da gelmiyoruz. Bu da beni biraz üzüyor. Ben koltuğuma iyice yerleşiyorum, bu işin biteceğı yok deyip gazetelerden birini, aklımda iyi kaldıysa Libération'u çıkarıp, dalıyorum... O sırada ilk Ephrem İsa Youssif "Öbür Yaka"dan bize doğru geliyor, onu Khosrow Mandolkani izliyor. Eh nede olsa kırk yıllık Paris dostluğumuz, arkadaşlığımız var. Ne olup ne bittiğini merak ettikleri belli.

Ne olup ne bittiğini biz de çok merak ediyoruz ama amirim pardon benim değil denetim polisinin genç ve güleç amiri bize yanıt

vermiyor, sorularımızı belirsiz ve hem hepimize hem hiçbirimize yöneltilmemiş nötr bir tebessümle auta şutluyor.

Burada ister istemez sevgili İsmail Beşikçi'nin kaymakamlık gibi rahat lokum bir mesleği bırakıp Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde (SBF), bizim "fakitemizde" Sosyoloji bilim dalında öğretim üyesi olmasına yol açan ve bu bakımdan sevgili "Sarı Hoca"nın başına dünya kadar dava, dünya kadar hapis, hüzün katan ama moralini ve çalışma azmini asla bozamayan olayların dolaysız sorumlusu İbrahim Yasa'yı anımsamadan geçemeyeceğim, sesimi duyamıyor musunuz ? Yaklaşın biraz, biraz daha, tamam :

Bir gün SBF'de, Konferans Salonu'nda, 1. sınıftaki sosyoloji dersinde, 1964-1965 ders yılındayız ve yarınlarmızdan çok umutluyuz çünkü Türkiye İşçi Partiliyiz, İbrahim Baba kalktı "İnek nötr bir hayvandır, o nötr olabilir, ama insanoğlu nötr olamaz" gibi bir formül yumurtladı. Kardeşlerim inanın bana aradan, hesabı kolay işte, neredeyse elli yıl geçti ama bu formül eskimedi. "İnek gibi notr olmak istemiyorsanız aktif olun, taraf tutun" diyemeyen veya inceliği sonucu demeyen İbrahim Yasa işte böyle bir formül bulmuştu. İbrahim Yasa çok kibar bir insandı, bunun sonucu olmalı sınava giren her öğrencisine geçer not verir, derslerden önce iki kadeh şarabını atar anfiye öyle gelirdi, bu bir rivayet midir yoksa tarihi bir gerçek midir ? Bunu Sarı Hoca vakit bulursa yanıtlar, yanıtlamazsa canı sağolsun. Yasa'nın formülünü kullanmanızı ise bilhassa tavsiye ederim. Yasa "kitapsız profesörlerimiz" şahıydı. Bir de Bedros (Bedri Gürsoy) vardı ama onu başka bir gün anlatırım, geçelim...

Geçemiyoruz ama. Zaten bir saate yakındır bütün meselemiz bu geçmek ve geçmemek noktasında. Çünkü unutmayalım biz şu anda Erbil İnternational Airport'dayız ve "Öbür Taraf"a geçemeyenler takımındayız.

Ben gazetemi mi okuyorum yoksa İbrahim Yasa, İki Gözüm İsmail Beşikçi, dünya tatlısı Bedros ile muhabette miyim derken karşıdan Kendal görüldü. Kafka eğildi kara kaftanını topladı ve geldiği gibi aniden ortadan kayboldu. Güneş yeniden yerini aldı. Mehter takımı da : İki ileri bir geri, iki ileri bir geri...

Varalı ne kadar oldu ? Yapma yav demek elli dakika olmuş. Wişş loo ! Vay başıma kara sular, kızgın sular döküle. Anam Ganime Güzel olsaydı yanımda aynen böyle derdi. Başörtüsüne iki diş daha atar, amirime pardon ... amirine “Evladım nedir derdin söyle çaresini bulayım, kurbanın olam kadan belanı alam, bırak çocuklarımı ülkelerine adım atsınlar, kaynak sularından içsinler, mübarek topraklarına yüzlerini sürsünler, koklasınlar, gülsünler, ağlasınlar” derdi.

Tam bu satırları yazarken gözlerim beni dinlemiyor ve olacak oluyor : Şıpıl şıpıl ağlıyorum. Havaalanında değil, Paris’te bu satırları yazarken ağlıyorum. Ah ! Anam ah ! Ama yazmaya ara vermiyorum, bu kitabı bitirmeden ağlasam da ağlamasam da kalkamayacağım “Bilgi-Sarayımın” başından. Söz...

Erbil International Airport’dayız hala. Amirim, yok benim amirim değil ... amiri turluyor. O da emir kulu, bu çok açık belli oldu, bu nedenle temiz giysileri içinde dimdik duran fiyakası da biraz bozuldu.

Hamid’in de yanılmıyorsam tam o anda tepesi attı : Aniden bir hiddet ve kızgınlık topu gibi gümbür gümbür gürlledi :

“Bize yapılan reva mıdır ? Verin pasaportumu hemen ilk uçakla geri döreceğim !”

Yerden göğe kadar haklı : Evet yerden göğe kadar.

Bu pasaportlarla Venedik'e, Trieste'ye, Milano'ya, Londra'ya girdik ve çıktık. Berlin senin Köln benim dedik. Brüksel'i kimseyle paylaşmadan dört dönüp dolaştık. Akdeniz ülkelerinden ziyaret etmediğimiz kalmadı. Gitmediğimiz kent, gezmediğimiz tarihi kalıntı tünne, böyle bir muameleyi hiç bir yerde, evet evet hiç bir yerde görmedik. İnanın bana. Bakın kardeşlerim bu laf gelişi güzel söylenmiş bir laf değil, hakiki gerçektir. Evet şimdiye kadar hiç bir yerde böyle bir muamele görmedik. İsyan bu nedenle doğal. Hamid zaten dengeli, bilge, sakın, şeker gibi bir insandır. Kızdığı görülmüş, sesini yükselttiği duyulmuş değildir. O'nun bile tepesi attı... Görün duyun işte.

Elli beş dakika oldu pasaportlarımız bizde değil, amirimin pardon ... amirinin elinde ve biz yorgunluktan sefilleri oynuyoruz.

Paris'ten Viyana'ya varmış, yolculuktaki hafif bir geçikme nedeniyle Viyana'ya biraz geç ulaşmış, iner inmez koşar adım Paris uçağının kapısına ulaşmış, yeniden kemerlerimizi çözmüşüz, pantolonlarımızın düşmemesi, donumuzun ve kıllı baçaklarımızın bu seçkin avrupaî seyircilerimizi mahçup etmemesi için azemi gayret göstermiş, uçakta biri sarışın öbürü esmer iki "gökteki konuksal avratla" kibarca sohbet etmiş, onların sunduğu öğlen yemeğini yemiş, hakiki Avusturya beyaz şarabının tadına bakmışız. İki bardaktan fazlası yasak ama bir bardağının içilmesinin de şart olduğu doktorumun reçetesinde yazılı, isteyenlere reçetemi takdim edebilirim ve böylece ke(n)dimi temize çıkarabilirim. Şarapın çoğu zarar, bir veya iki bardağı "ilaç"tır. Böyle olmasaydı bu iki ayaklı hayvanlar, yani bizler, varolduğumuzdan beri şarap üretir, şarap içip, üzümden gelenlerin en iyileriyle daha iyi olmaya çalışır mıydık ?

Viyana'dan Erbil'e yolculuk epey uzun. Yolculuk sırasında şimdi yüzlerini bile anımsayamadığım, çünkü ayıp olmasın diye yüzlerine

bakmadığım insanların arasındaydım, öğlen yemeği ve şarapların ifadesini alma işi bitince Joyce'un yanına gitmiş, bir yandan onunla geçmiş ve yaptıkları üzerine sohbet etmiş, böylece Henri Curiel'i, Kamuran Bedirhan'ı, Gilbert Lazard'ı anma olanağı bulmuş, Joyce'un kızı kadar çok sevdiği İtalya'da kürdoloji denince hemen ilk akla gelen Mirella Galletti ile tanışmış, onun Fransızca'yı, Kürtçeyi, Türçeyi ve daha birçok dili o tadına doyum olmaz İtalyanca vurgularıyla konuşmasına hemen orada vurulmuş, önümüzde oturan ve Konferans'ta sunacağı tebliği gözden geçiren, ekler yapan Jean-Marie'ye hafif hafif takılmıştım. Ve inişe doğru koltuğuma ricat etmiş, Erbil'e "köfte" halinde inmiştim. Bunun üstüne de biz dört bilim adamına, dört masum yolcuya, ayran içtik ayrı düştük havası çalınca artık koltuğumdan, Erbil International Airport'daki koltuğumdan, kalkacak halim kalmamıştı...

Evet resmen madara olmuştuk işte. Oysa Havaalanı hangi bakanlığa bağlıysa oraya Konferans için geleceklerin listesi iletilerek durumu bildirmek ve gerekliyse Havaalanına bir yetkiliyi bizleri karşılaması için göndermek yeterli olacaktı. Aman kapınıza kapandım yanlış anlaşılmasın, denetimden geçmeyelim, pasaportlarımıza bakılmasın diye yazmıyorum bunları. Aman ne olur sakın böyle sanılmasın. Sadece o yetkilinin bizi geçiktiren amire "Çocuğum bunlar bilim adamı, buraya gezmeye değil, görmeye ve göstermeye geldiler, başkaca da bir suçları yoktur, bırak geçsinler, denetimden sonra elbette, ama bırak geçsinler" demesinin herbirimize birer, dördümüze toplam dört saat kazandıracağını belirtmek istiyorum.

Bizi Havalanı binasının hemen önünde iki ayrı minibüste bekleyen kırk kadar insanın da birer saatini dikkate alırsak ve o saatleri de bizimkilerle toplarsak yitirilene çünkü toplam kırk dört saattir. Beni üzen de budur. Sadece budur. Yoksa başka bişey değildir.

Dünyada trenler, metrolar hızlandırılıyor zamandan kazanmak için, bizde ise zaman böylesine harcanıyor. Oysa her şey satın alınabilir/alınabiliyor ama zaman asla. Hele geçen, boşa geçirilen zaman hiç bir zaman !

Neyse sağlık olsun : Herşeyin bir sonu var. Olanlar oldu. Kendal'in işi hallettiği duyuldu. Ortalıkta hemen hak edilmiş bir sevinç dalgası dolaştı. Ve amirim pardon benim değil ... amiri nihayet ağzını açtı ve konuştu ve sonunda pasaportlarımızı iade etti. Sandık ki damgalar vurulmuş, imzalar atılmış, gereken giriş izni alınmış ve biz de hemen "Öbür Yaka"ya geçebileceğiz. Kerem ki.

Yemezler. Yedirmezler. Bizim roj başlarımız, zor spaslarımız hikaye. Meğerse o ana kadar bekletilmemizin nedeni birer fotokopi meselesiymiş. Olacak iş değil ama bize böyle duyuruldu, pasaportların fotokopilerinin çekimi işini Kendal üstlenmiş ve bu iş böyle halledilmişmiş. Neyse ne. Kardeşim yanımda olsaydı "neblemne" derdi. Ne bileyim neyin hüpürtüleştiretilmiş biçimidir. Hani anlamayan olursa.

Sonuçta hakkımızda ferman çıktı :

Yeniden kuyruğa girilecek veya kuyruk yapılacak ve denetim polisinden yeniden geçilecekmiş. Tamam mı ? Tamam.

Şansımız da yaver gitmeyi sürdürüyor. O sırada nereden geldiğini bilmediğim ve sormadığım bir uçak dolusu insan daha sökün edince bizim kuyruk uzadı mı ? Uzadı. Bizim kuyruk ? 1961'de İstanbul'da Haydarpaşa Lisesi'nde okumaya gittiğimde yatılıyım ve o yıllarda İstanbul'da kimse Kürt görmemiş olmalı ki bana "Kürt Kürt kulağına dürt" "Kuyruklu Kürt kuyruğunu göster !" diye takılan birkaç Laz arkadaş vardı. Haydarpaşa Lisesi o günlerde anlı şanlı bir Lise'ydi. Rahmetli Babam Hasan Güzel beni aslında Galatasaray Lisesi'ne kaydetmek istiyordu. Ailecek hepimiz

öteden beri hasta derecede GS'liydik ya onun için olmalı. Ama Hasan Güzel sadece Güzel nenenim, Güzel Güzel'in oğluydu. Ergani'liydi. Yaşamının en bitirim yıllarını Elazığ-Maden-Ergani-Diyar-ı Bekir arasında mal getirip götürerek, ticaret yaparak geçirmiş, eşkiyayla çarpışmış, çakar-almazı cebinde dolaşmış, ata binmiş, attan inmemiş, kısa boylu, pehlivan yapılı bir Türktü. Anam toprağı bol olsun ışıklar içinde yatsın Ganime Hanım ise 1925 Şeyh Said isyanında Şeyh'e ve adamlarına kazan indirmiş bir babanın o günlerde iki buçuk yaşındaki esmer güzeli kızıydı. Nenem, Mevlûde Nenem anlatmıştı :

Kaki renkliler evi başmış, erkekeri çekip yataklarından uzun donlarıyla çıkarmışlar, namusları uzun donlarının içinde bir bayrak gibi kalkık. Biz de kaki renklilere verilecek isim, nam, rütbe yoktur, bir canımız vardır alırsanız onu alın, isim tünne, nam tünne, rütbe haşa. Anamın babasını altı kardeşiyle Ergani'den çıkarmışlar. Onları bir daha gören olmadı. Aradan kaç yıl geçtiyse geçti, vakti geldi ölülerini bulduk, mezarlarını yaptık, önlerinde eğildik, göz yaşlarımızı içimize ve toprağımıza akıttık ve doğru bildiğimiz yolda yürüyüşümüzü sürdürdük. Bugünlere böyle geldik. O babanın ve o ananın çocuklarıyız biz. Arada bir ağlamamızı da hoş görün artık. Bu kadarı olur, normaldir çünkü.

Bu kitap bu nedenle Anam'ın aziz anısına adanmıştır. Babasız büyümek kolay değildir. Bilisiz.

Beyaz Işık

İki buçuk yaşındaydı. 925'in bir şubat kışında, Piran'dan kalkan beyaz atlılar yıldırım gibi yetiştiler Ergani'ye. Şeyh, Şeyh'in çocukları, Şeyh'in torunları. Ergani'ye Kürt yıldırımını o gün böyle düştü.

İki buçuk yaşındaki kız çocuğunun babası ve amcaları bilinen, sayılan, sevilen Kürtlerdendiler. Şeyh'e ve adamlarına kazan indirdiler. Adettendir. Kanundur. Kürt kazanı kurbanlar. Atlılar, beyaz atlarından indiler. Atlar sol ön ayaklarını Kürt toprağına üç kez vurdular. Üç kez. Üç yüz kez. Kürtler hep bir ağızdan, "Bu topraklar bizim topraklarımızdır !" diye çığlıklandılar. Bu topraklar bizim topraklarımızdır !

İki buçuk yaşındaki kız çocuğu, anasının, mübarek yüzlü, gül saçlı, saçı gül kokulu, pembe yanaklı, elleri kınalı Mevlûde Hanım'ın kucağında, açtı gözlerini ve umutla baktı atlılara. Uyandı Kürt toprakları bir daha. Bir daha. Bir daha.

Ergani'nin sırtını dayadığı Makam Dağı'ndan kurbanlar, kardeşlerim, o gün üç keklük, beş güvercin, beş yüz güvercin havalandı.

Atlarına yeniden binen atlılar Diyar-ı Bekir senin Siverek, Çermik, Çüngüş benim yollandılar. Yiğitçe savaştılar, yiğitçe yenildiler. Arkalarında dünya hazinesi anı ve deneyim bıraktılar.

Yenildiler evet : Zamana ve zamanın amansız cetveline. Kaki renkliler doluştular kentlerimize, kasabalarımıza, köylerimize. Açtılar. Dizleri titriyordu. Susuzdular. Başlarındaki emir verdi, "Erkekler alınacak!" dedi.

İki buçuk yaşındaki kız çocuğunun babasını ve altı kardeşini, yedi fidanı, yedi cesur yürekli yiğidi uykularından çekip aldılar. Güneş daha doğmamıştı. Hava soğuktu.

Kaki renkliler sonra evlere daldılar. Davarı çekip aldılar ahırlarından.

Sonra evlere kımıl sürüsü gibi saldırdılar. Ne buldularsa çaldılar. Ne buldularsa yağmaladılar. Ne buldularsa götürdüler. Rengarenk yün çoraplar, eldivenler yünden, yün kazaklar özenle örülmüş, yelekler el işi, ipek gömlekler terzi Hacı'dan, bilezikler, yüzükler, un, bulgur, mercimek, kavurma, sucuk, pestil, pastırma, ne varsa tümünü götürdüler... Tavuklar ayakları birbirine bağlı, çiftler çiftler...

İt yüzlü biri benzini döktü, kibriti çaktı, el emeği, göz nuru, her kerpiçinde, her taşında Kürt göz nuru, alın teri, toprağı ve suyu, iki katlı evi ateşe verdi...

Mevlûde Hanım'ın ağzından Kürtçe iki, üç, üç yüz küfür döküldü. İki buçuk yaşındaki kız çocuğu anasının eteğine yapıştı. Gözlerini alevlerden ayırmadan. Alevler.

Anası bastı laneti. Bastı laneti. Bastı laneti.

Babasını ve amcalarını bir daha canlı gören olmadı. Nur içinde yatanlar rüyalara girdiler.

Kan akmadı. Zaman aktı. Günü geldi Piran yolunda, Şeyh'in yolunda, bir tepenin dibinde yedi mezar bulundu. Yan yana yedi mezar.

Hewaller duyun beni !

Cesetler yağmalanmıştı. Köstekli altın saatler çalınmış, serpuşlar, paltolar, çeketler, ipek gömlekler, Kürt kemerler de. Şalvarları

kalmıştı dal gibi vücutlarında. Ve şalvarlarının içinde namusları, bir bayrak gibi dimdik. Yüzlerinde solmamış bir tebessüm. Gözleri sarı, kırmızı, yeşilden bütün renklere gönül vermiş, alabildiğine zengin Kürt gökyüzüne açık. Ağzlarında kan yok. Acı birer tebessüm bize yadigâr, bize miras bırakılmıştır.

Yan yana yedi mezar durur orada şimdi. Yan yana yedi mezar. Gelincikler açar mevsiminde. Kıpkızıl. Beyaz kelebekler nöbet tutarlar. Güvercinler haber getirip, haber götürürler. İşte son haber : “Onikiye çeyrek var ! Saatlerinizi güneşe göre ayarlayınız !»

İki buçuk yaşındaki kız çocuğu ağlamaz. Büyür. Anımsar, ağlamaz. Büyür, anımsar, ağlamaz.

Çocuk büyür güzeller güzeli bir Kürt güzeli olur. Evlenir. Eş olur. Ana olur... Aradan seksen beş sene geçer. Seksen beş yıl dile kolay. 1925'te iki buçuk yaşındaki kız çocuğu seksensekizinde, yemeyip yedirdiği, içmeyip içirdiği, giymeyip giydirdiği, okuyamayıp okuttuğu ve mürüvetlerini gördüğü ikisi kadın, dördü erkek, altı çocuğuna anılarını miras bırakıp ayrılır aramızdan. Anamdır. Adı Ganime, soyadı Güzel'dir.

Zaman gelir veya gelmez, ama yineler :

Evet 1961'deyiz, İstanbul'dayız, ve Haydarpaşa Lisesi'nde benden başka Kürt yok. Erganili hiç görülmemiş, Diyarbakırlı de yok. Tek can, tek silahım. Bana takılanlar, laf atanlar günden güne azaldı. Ama Samsunlu Osman peşimi bırakmıyor, “Kuyruğunu göster” diyor, çıkarıp gösterecek halimiz mi var ? Ders aralarında, etüdlerde çok canımı sıkıyor Osman. Bir sabah etüdünde yine kuyruk falan filan deyince dayanamayıp iki tane çaktım, biraz itiş kakış oldu, damarıma basmıştı canıma tak etmişti, o sırada önümdeki sıranın üst kapağı meğerse çıkmış ve çivisi bile varmış,

onu bilmeden çekip alıp Osman'ın kafasına iki darbe daha indirince aaaa ana oğlanın başından fıııııııııı diye kan akmasın mı ? Osman hemen ağır yaralı gibi ağlamaya çızlamaya başlamasın mı ? Lan benim salak oğlum bişey olmaz, biz böyle kafa kırılmalarıyla büyüdük diyoruz ama oğlan hanım evladı çıktı. Makaraları koy verdi, birinci sınıf öğrencisiyiz, sınıfımızda ipten kazıktan kopmuş, Adana, Trabzon, Samsun, Sinop'tan sürgün eşşek kadar herifler, kimi evli mevli (d)ayılar bile var. (D)ayıların bir kısmının benimle arası iyi, çalışkan öğrenciyim ya kopya meselesinde paçayı kurtarmak için bana ihtiyaçları var. Biliyorum. Onlardan birçoğu da Lazistanlı. İri yarı, ne iri yarısı tam çam yarması, eğlenmeyi, gülmeyi, çaktırmadan içki içmeyi, cigara üstüne cigara üfleme seven tipler. Hem sempatik, hem kendi aralarında ve kendi havalarında hayatla ve bilhassa kendi hayatlarıyla dalga geçen, lise diplomasını koparmak ve askerliği er olarak yapmaktan kurtulmak niteyindeki tipler, çok zengin çocukları. O zamanlar lise mezunu oldun mu yedek subaylık çantada keklikti. O zamanlar bu zamanlar değildi. Hiç değildi. İşte o (d)ayılardan Nâzım kalktı, sınıftaki bütün sıralar titredi. O yıllarda, belki bilmezsiniz, Haydarpaşa Lisesi'nde Osmanlı Tıp Mektebi'nden miras anfiler hala hizmetteydi ve kopya konusunda bunun dünya kadarı yararı vardı. Bunları daha çok zaman sahibi olunca yazacağım. Şimdiden duyurayım dedim. Evet Nâzım kalktı ve Osman'a "Kes lan !" deyip, o da iki tane çaktı. Osman Laz tokadını Kürt tokadından daha iyi duyumsadı ve şırp diye ağlamasını kesti. Kuyruk merakını da bir daha dillendirmedi. Bende ilk geldiğim gün kesip valizime yerleştirdiğim Kürt kuyruğunu çıkarmaktan böylece kurtulmuş oldum (!) İstanbul'da bir süre sonra Süheyla'yı buldum ama Kürtçemi unuttum. Süheyla'nın herşeyini afettim ama bunu afedemiyorum. Aslında bu işte edebiyat öğretmenimin de rolü var ama bunu anlatmak çok uzun sürer. Geçelim.

Nah geçersin ! Sevgili okuyucularım Erbil İnternational Airport'tayız hâlâ. Yahu neredeyse bütün hayatımı anlattım ama bir türlü "sınırı" geçemedim. Ama nihayet denetim polisinin karşısındayım ikinci kez. Polis memuru aynı, gişe aynı. Aradan bir saat geçmiş hiçbir şey değişmemiş.

Polis memuru haddinden fazla ciddi, yüzünden düşen bin parça ve pasaportumu ilk kez görüyormuşçasına yeniden gözden geçirdi, evirdi, çevirdi, sahtelenmesi mümkün olmasın diye fotoğraf sayfasını örten ve "film" adı verilen ipince plastiği kaldırmak (!!!!) ve fotoğrafa öyle bakmak istiyor (!!!!!) Gözlerime inanamıyorum, yahu bu çocuk pasaportumu yırtmaya mı yeminli nedir ? Of of ! Biz daha bir saat önce bu filmi görmedik mi ? Ayaklarımıza kara sular inmiş, bitik vaziyetteyiz, tek damla su bile içemedik bu bir saat içinde. Ama benim şirin ve üniformalı evladım hâlâ stajını bitiremedi. Biz bittik o bitmedi. Wiiiiışışış keleeeee...

Neyse artık yapacağı bişey de kalmamış olmalı ki, pasaportumun sahte olmadığına karar verdi (!!!!), tamponu kaldırdı ve takkk diye pasaportumun ilk sayfalarından birine damgayı vurdu. Derin, çok derin bir nefes aldım. Ve "Öbür Yaka"ya tek kulaçta ulaştım. Takkk ! Takkk ! sesleri arasında diğer arkadaşlarım da pasaportlarına damgayı vurdurarak çıktılar.

Damgada bize "On günlük oturma izni verildiği» yazılı. Bu da başka bir şok oldu. Ama artık bunun üzerinde duracak zamanımız da kalmadı. İnanmayanlar olabir o nedenle pasaportumdaki bu sayfanın fotokopisini gönderiyorum, kitapta yayınlamak umarım mümkün olur.

Hepimiz rahatlamış olarak bizi bir saatten fazla bir zamandır iki ayrı minibüste bekleyen dostlarımıza ulaştık.

Anımsatmak için yazayım : Biz buraya turistik gezi için veya ticaret yapmak için gelmedik, Kürdistan Bölgesi sorumlularının ve bilhassa Duhok Üniversitesi yöneticilerinin davetlisi olarak ve “Kürdoloji 2. Uluslararası Konferansına” katılmak üzere davetli olarak geldik. Yol giderlerimizi Paris Kürt Enstitüsü üstlendi. Kürdistan Bölgesi’ndeki konaklama, yeme, içme, toplayacak olursam, bütün kalış giderlerini ise Bölge Hükümeti. Buna rağmen bize yapılan muamele akıl dışı. Bizi iki ayrı minibüste bekleyen dostlarımız, bir parça takılarak, biraz dalga geçerek ve epey ala-yı vala ile karşıladılar. Sağolsunlar, sayelerinde sıfırın altında ve tehlikeli noktalarda seyreden moralimiz bir parça düzeldi. Bir yudum su da içtik.

Yerlerimizi aldık. Benim yerim önceden kayıtlara düşmüştü : Şöför mahalindedir yerim. O kadar geçikmemize rağmen herhalde güneş alır, kaza olur maza olur diye kimsenin oturmaya cesaret edemediği şöför mahalinin boş olduğunu görünce no man’s land’da geçirdiğim bir saatten fazla zamanın susuz, tatsız tuzsuzluğunu unutup şöför mahalindeki sağdaki boş koltuğa kuruldum. Rahmetli babam Hasan Güzel Gislaved’in açmasız ve emper-zalim saldırısı karşısında dabakhenemizi tamamen kapatmak ve köşker dükkanımızın yerine lastik ayakkabı satan bir dükkan açmak zorunda kalınca, daha önceki yılların alışkanlığıyla deri getiren köylülerimizin derilerini yine satın alıp, yine stoklardı ve yılda bir Urfa, Nizip, Antep, İskenderun uzun turlarına çıkardı. Benim gezmeye ve görmeye meraklı olduğumu bildiği için beni de götürürdü. Bazen anam da bizimle gelirdi. Antep’te, İskederun’da kebab ve baklava yer, çay içer, açık hava sinemalarına gider, otellerde yatarlardı. Küçücük bir çocuktum ve kendime ait şık bir seccadem vardı, günde beş vakit namazımı sektirmeden büyük bir ciddiyetle kılardım ve görenler parmaklarını ısırır, gözlerine inanamazlardı, övgüleri karşısında suskunluğuma şaşarlardı.

O yıllarda çünkü ne tebessüm etmeyi, ne de gülmeyi bilirdim. Babam benimle çok övünürdü.

Daha sonra Haydarpaşa Lisesi birinci sınıfını iftiharla falan geçince Ergani'den beni götürmek için gelmiş, bir bisiklet hediye etmiş, Hachete Kitabevi'nde Fransızca konuşarak (Tu parles ! Kafasını gözünü yararak !) bir gazete ve bir kitap alışımı koltukları kabarak seyretmiş, çıkar çıkmaz dondurmaları ısmarlamıştı.

Hasan Güzel cömertti, demokrattı.

Namaz ve niyazımı da İstanbul'da iki yıl sonra bıraktım. Süheyla'nın bu konuda herhangi bir suçu veya günahı yoktur. Şişli'nin arka sokakları tanığımdır. 17 yaşındaydım ve Haydarpaşa Lisesi'nde yemekhanelerin bulunduğu alt katta, tuvaletlere bitişik minik bir mescide dönüştürülmüş küçük odadaki çorap ve ayak kokuları ve hele abartılı müslüman çocukların tembelliği ve akıl almaz derecedeki aptallığı inançlarımı sarsalamış ve böylece namaz ve niyazdan ayrılmıştım.

O günler çağdaşlaşma ışıklarıyla buluşmam, Çetin Altan'ın "Taş"larını okumam ve hele Ahmet Altan'ın gündüzlü öğrenci olarak Ortaokul bölümünde okurken gelip tek Diyarbakirli olarak beni bulması da bu konuda tayin edici olmuştur mutlaka.

O günlerde Ahmet henüz Ahmet Altan değildi, Çetin Altan'ın zeki, esmer kuruşu mini minicik oğluydu. Gözlerindeki kendisinden bile iri gözlükleriyle son derece sevimliydi. Sakalını henüz uzatmamıştı. Olmayan şeyi nasıl uzatsın ?

Mümkün mü ?

Çocukluğumda babamla Ergani'den derileri kamyonlara bir günde yükler, bazen bir, bazen iki kamyonla Ergani'den akşam üzeri yola çıkar, ülkemizi soldan sağa, doğudan batıya adım adım geçer,

dünya kadar şey görüp, dünya kadar insan tanır, hayata ve insanoğluna dair dünya kadar şey öğrenirdim. Babam anlatırdı. Şöförlerimiz anlatırdı. Doğa-Ana konuşurdu. Bazen sohbetimize Güneş te katılırdı.

İskenderun'da ilk kez Akdeniz'le tanışınca ona pat diye aşık olmam artık anlaşılır sanıyorum. Bu sadece bir çocukluk aşkı olarak ta kalmadı. Sürdü. Hala Akdeniz'e aşığım. O kadar deniz, o kadar okyanus gördüm, hiçbiri Akdeniz'i geçemedi gönlümdeki aşk yarışında. Eşlerimi bu işe karıştırmıyorum. Onların yeri ayrı.

İskenderun'u bilenler bilir, deniz kıyısında bitmez tükenmez çay bahçeleri, kebabcılar diziliydi o yıllarda. Orada kebablar yenilir, çaylar içilirdi. Öyle bir gecede bir açık hava sinemasında Adnan Şenses'li bir filmi seyredince sinemaya merak sarmamın önündeki bütün engeller kalkacaktı. Sonra bu işe önce Hüseyin Peyda'nın, nam-ı diğer Abdo Bey'in Atıf Yılmaz Abimizin yönetimindeki "Mezarımı Taştan Oyun"lu dizi filmleri ve hemen peşinden Yılmaz Güney'in vurdulu kırdılı filmleri de karışacaktı.

Böylece çocuk çocuk olduğunu henüz bilmediği yıllarda aşklarını toplayacak ve asla çıkarmayacak, çarpmayacak ama zaman zaman bölecekti : Paylaşmak için. Çocuk henüz çocuk olduğunu bilmiyordu.

Duhok'ta bir gece geç vakit yüzlerce televizyon kanalı arasından merkezi yanılmıyorsam Duhok'ta bulunan ve sürekli klip yayınlayan bir televizyon kanalını izlerken Adnan Şenses'in "Sen miydin ?" isimli ve bizzat Adnan Şenses'in kendisinin oynadığı, artık o yaşta o kadarı da olur rolüyle, geçmiş yıllardaki aktörlüğünü anımsatan, ve sevgilisi ya da eşi rolünde ise Aslı Hünel'e yer veren klibiyle karşılaşmak çok ilginçti. Geçmişin şirin bir göz kırpmasıydı. Bende geçmişime ve Adnan Şenses'e göz kırptım :

“Beni benden çalıp giden sen miydin ?

Uykusuz gecelere mahkum eden sen miydin ?”

Yaşanılan zamanın hesabını zaman yapar, yaşayan değil. Yaşlılar çünkü yaşlı olduklarını bilirler.

Tamam yola çıkıyoruz nihayet

Tamam. Yolcular geldiler, minibüslerdeki yerlerini bağımsız ve özgür olarak ve dayanışma içinde aldılar. Biraz önce söylediğim gibi, Hasan Güzel okulundan diplomalı ve “Dünya görmek istiyorsan şoför mahaline otur” felsefesinin izleyicisi olarak şoförün sağındaki tek kişilik koltuğa çöktüm. Böylece ben de yerimi aldım. Bir daha da kimseye vermedim. Minibüsten minibüse geçtiğim oldu, şoförlerimizin maharetini ölçmek, trafik kurallarına en çok riayet eden birini seçmek için, ama yerimi hiç kimseye kaptırmadım.

Erbil International Airport’tan çıkışta minibüs şoförümüz Mesud Bervani, sorunca kendini şöyle tanıttı :

“Adım Mesud, ama Mesud Barzani değil Mesud Bervani”. Zor spas hevalimin. Mesud’un kara güneş gözlükleri gözünde, gözü yolda. Benim de kara gözlüklerim gözümde, gözüm yolda. Henüz şoförlerimizi tanımıyoruz, yolları bilmiyoruz. Ülkenin bu taraflarına ilk kez geliyoruz. Heyecanlı ve çok meraklıyız. Gözlerimi dört hatta zaman zaman sekiz açtım, uçan kuşlar dahil hiç bir şeyi kaçırmadan seyretmek istiyorum. Şoför mahaline oturmanın en belirleyici nedeni de bu, ama bu aramızda kalsın.

Havaalanından çıkana kadar bariyerler geçtik, check-pointlerde denetlendik, yollarda Fransızların “eşek sırtı” dedikleri çıkıntılarda hopladık durduk, benim gibi disk kaymasının ne olduğunu bilenler tedbirli davrandık. Nisan 1992’den 1993 sonuna kadar canımı çok yakan, üç hafta süreyle hastanelik eden ve üç ay boyunca alçıdan bir kemeri yeniçeri şefi gibi dik ve baston yutmuş gibi durmak zorunda kalarak taşıyan, sürekli sırt üstü yatan, çok aç çekken bendeniz yeniden aynı belalarla karşılaşmayayım ve Bir Mayıs’ı bir

daha kaçırmayayım niyetiyle yanımda hep sırt kemerimle dolaşıyorum zaten. Ancak bir seferinde Hannover'deki bir kollokyum için oraya vardığımda dalğınlıkla sırt kemerini çıkarmayı unutarak denetim makinasını geçerken makinaryı öttürünce ortaya çıkan tantanayı anımsadığım için artık denetim makinasından geçmeden çok önce sırt kemerini mutlaka çıkarıyorum. Ne kadar da iyi ediyormuşum sevgili okuyucular. Düşünün hele bir : Kemerini unutup Erbil İnternational Airport'ta denetim makinasından geçerken, makinaryı öttürseydim, kimbilir neler olurdu neler ? Neyse ki unutmamıştım ve kemerimi önceden çıkarmıştım.

Havaalanından çıkış epey zaman aldı. Erbil'den ayrılışımız da. Erbil'i ziyaret edemedik. Ama şehre her yönden ulaşan yolları, bu yollar üstündeki gelip giden sayılması mümkün olmayan taşıtları, TIR'ları, yüklü kamyonları, binbir markadan en son model otomobili görünce durumu anladık. İki milyona yaklaştığı söylenen nüfusuyla Erbil artık çok büyük bir kent.

Evet bu ülkenin bu tarafına ilk kez geliyoruz ama yollar, üstünde ve çevresinde gördüklerimiz bize hiç te yabancı gelmiyor. Hakkari'den Batman'a, Diyarbekir'den Elaziz'e yolculuk yaparken gördüklerimizin aynısının tıpkısı. Evet aynı coğrafya, dağlar aynı, yüzler aynı, nehirler, Küçük ve Büyük Zap, "Hazır", "sular", çaylar, kara (reşo, raşa, raş) taşlar, iri taşlar, topraklar aynı. Bitki örtüsü de, kuşlar da aynı. Koyun sürüleri, keçi sürüleri, çobanlar aynı. İtoğlütlerin bombalarının artık sesi duyulmuyor, izlerini Doğa Ana ve kadim topraklarımız özenerek bezenerek silmiş ve yerine kendi imzalarını atmışlar. Dağlar, ovalar yeşile durmuş. Dağlar ve ovalar, nehirler ve göller, küçüklü büyüklü hayatı yeniden yakalamışlar : Bir daha bırakmamacasına.

BÜYÜK ZAP'TAN BİR GÖRÜNTÜ

Erbil ile Duhok arasındaki 165 kilometrelik karayolunun sağında ve solunda, uzun aralıklarla ama yine de sıra sıra reklam panoları var :

Farzet ki İzmit'ten İstanbul'a varıyorsun. Çünkü Türkiye'de tanınan bütün markaların reklamları sağlı sollu resmi geçitte. Hemen hemen hepsinin ismini not ettim ama yol boyunca reklamlarını yapan şirketlerin reklamını burada yinelemem için yazmıyorum. Ama şu apaçık : Hemen hemen bütün işkollarında ama özellikle şu işkollarında ticaret yapan Türk şirketleri boy boy, sıra sıra : Gıda, elektrikli ve elektronik ürünler, beyaz şeyler, mobilya, mutfak araç-gereçleri, ev donanımına ilişkin şeyleri satanlar, inşaat şirketleri, dokuma, ayakkabıcılık, tütün ve sigara, sağlık, bakım, temizlik ürünleri, oyuncak sektörü ve daha nice...

Hepsi karayolu etrafındaki reklam panolarının etkisini bildikleri için ve Bölge’de bu panoların çok ucuza kiralanmasından da yararlananark bir yerine üç, üç yerine beş kez aynı reklamları yineleyip duruyorlar. Şirket isimleri, Türkçe sloganları ve diğerleri Arap alfabesiyle Kürtçe. Türk şirketleri Kürtçeyi iyi öğrenmişler. Belli oluyor.

Bana anlatılanlara göre, “Gelip doğrudan doğruya yatırım yapanların sayısı yok denecek kadar az. Çoğu veya tümüne yakını ticaret yapıyor, gelip mallarını satıyor. Hepsi bu kadar.”

İnşaat alanındaki önemli şirketlerden biri Erbil’de 62.000, evet evet tam altmış iki bin, konut yapmak üzere sözleşme imzalamış. Bunu 30 Nisan 2011 tarihli Le Monde gazetesinden aktarıyorum. Konut, Bölge’nin en ciddi meselelerinden biri. Bölge Hükümeti bu meseleye öteden beri birinci derecede önem veriyor. Bunu Erbil’de, Duhok’ta, gittigimiz her yerde ve geçerken yolların çevresinde gördüğümüz bütün yerleşim birimlerinde bizzat saptadık: Konutlar konutları izliyor, inşaat sektörü durmamacasına tıkr tıkr işliyor. Bunun sonucu kendinizi sürekli olarak şantiye halindeki bir ülkede hissediyorsunuz. Evet burası bir şantiye-ülke. Bu kesin, açık. Le Monde’daki aynı haberde “dört yılda iki milyon konutun Türkiye’deki şirketlerce gerçekleştirildiği” de yazıyor.

Le Monde, “Irak’ın Türk ihracat şirketleri için en elverişli pazar olduğu”nu da belirtiyor, 2010’da Türkiye Irak’a “6 milyar dolarlık” ihracaat gerçekleştirmiş.

29 Nisan 2011 tarihli Radikal’de Aram Ekin Duran da, “Irak’a TIR’lar 100 dolar daha pahalıya girecek” başlıklı (Türkçesi bu kadar bozuk başlık ta hiç görmemiştim. Başlıktan büyük ihtimalle yazar sorumlu değildir. Hem öyle bile olsa bu çok önemli de değil. Ama vurgulamadan da geçilmemeliydi. Bunu Türkçeye (!!)) çevirecek

olursak şöyle okunabilir belki : TIR'ların Irak'a girişi 100 dolar artacak) haberinde "2010'daki ihracatın 6,1 milyar doları" bulunduğunu ve "Son beş yılda ihracatın % 126 arttığını" yazıyor.

KONUT YAPIMI ARALIKSIZ SÜRÜYOR. (M. Şehmus Güzel koleksiyonu.)

Bu haberde asıl önemli olan şu : Kürdistan Bölgesi'ne yapılan dış satışların denetim altına alınmak istenmesi. Şimdiye kadarki denetimsizlik ve bunun kötüye kullanılması üzerine Bölge'ye son derece kalitesiz, çürük, günü geçmiş, bozuk, beş para etmez ürünlerin satılması sonucunda Bölge Yönetimi bu gelişigüze son vermek için 1 Mayıs 2011'de yürürlüğe giren "İthalat Öncesi Gözetim, Test ve Sertifikasyon Programı" sayesinde denetimi yasalştırıyor.

Haberdeki bilgiye göre, Bölge Yönetimi, "SGS ve Bureau Veritas adlı uluslararası denetim şirketlerine yetki ver"miş.

Böylece satılan malların iddia edilen kalitede olduğu denetlenecek.

Çürümüş mal satışına son vermek için de başka çare yoktu mutlaka. Ancak Radikal yazarı meseleye Türkiye’den ve ihracat yapan şirketlerin penceresinden/bütçesinden bakıyor ve bu denetim işinin ihracat yapan şirketlerin maliyetini % 30 kadar artıracığını ve bunun sonucu “TIR başına 100 dolar ek maliyet” beklendiğini yazıyor.

Bölge Hükümeti ithalatta sıkı denetim zorundaydı mutlaka, çünkü Bölge’deki beş günümüzde gözlerimizle gördük : Yenilmesi nâ-mümkün, günü geçmiş, çürümüş kuru yemişler, meyveler ve daha neler neler satılmış bu ülkeye. Alış-verişte gerekli güven darbe yemiş.

Aynı gözlemi konutların içinde kullanılanlarda yaptık. Örneğin otelimizdeki duş, musluklar ve lavabo evlere şenlikti. Bana anlatılanlara bakılırsa, mobilyaların bir kısmı iki günde çat diye çatlayıveriyormuş ve daha bir dizi akıl almaz “terslikler” de görülüyormuş ... Bütün yapım işlerinin, iç dekorasyonun Türk şirketlerinin eseri olduğunu da geçerken anımsatayım.

Radikal yazarı meseleye “oradan” bakınca sözü önce “İstanbul Kimyevi Maddeler ve Mamulleri İhracatçıları Birliği Başkanı” na, sonra “Güneydoğu Anadolu Kuru Meyve ve Mamulleri İhracatçıları Başkanı”na veriyor. Ve onların dertlenmelerini aktarıyor : Bu yeni uygulamayla “Ek maliyet gelecek”miş, “İrak pazarında Çinli ve İranlı firmalarla rekabet edemez hale gelinecek”miş. “Gıda ihracatına darbe vurulacak”mış ... Rekabetin en iyi yolu kaliteli ürün değil midir ?

Ayıptır lo ! Yahu küflenmiş mercimek, taşlı bulgur, tüketimi zaman aşımına uğramış leblebi, içi geçmiş fıstık satmaktan başka nasıl

vazgeçerdiniz lo ? Sıkı denetim şarttı ve halkın sağlığı açısından bunun yapılması artık geçiktirilemez bir boyut almıştı. Nitekim DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) Türk-İrak İş Konseyi Başkanı Ercüment Aksoy bizzat “söz konusu uygulamanın doğal kabul edilmesi gerektiğini” belirtmiş. Bunu da Radikal’den aktarıyorum.

Böylece Irak’a ve artık anladığımız gibi Kürdistan Bölgesi’ne satışlarda herkes elini vicdanına koyacak diyebilir miyiz ? Diyebiliriz sanıyorum. Kürt halkına ve bu halkın çocuklarına kötülük yapmayın ihracatçı abiler, babalar, kardeşler. Ne olur. İyi ve sağlıklı mal ve ürün satın, siz kazanın onlar da karınlarını sağlıklı bir biçimde doyursunlar, şık ve şirin evlerini sağlam ve evladlık mobilyalarla döşesinler. Siz kendinize neyi layık görüyorsanız, Kürt kardeşlerinize de aynısını layık görün. Ne fazlasını, ne eksikliğini. Tamam mı Abiler ? Hoş geldiniz sefalar getirdiniz.

Bölgede yaşadığımız beş gün içinde bizzat kendimiz de tanık olduk : Kulakları temizlemek için kullanılan pamuklu zımbırtı Türkiye’den geliyor. Sabun Türkiye’den geliyor. İçme suyu, kuru yemiş, kuru meyve de. Kozmetik ürünler, gıda maddelerinin pek çoğu da...

Kürdistan Bölgesi’nde otuz bin kadar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının çalıştığını, rotasyon yöntemiyle bile olsa düzenli ve sürekli o kadar insanın bu bölgede bir parça “kapalı devre” bile olsa yaşadığını öğrendik. İnşaatlarda çalışanların kimini bizzat gördük, iki satır sohbet bile edebildik.

1 Mayıs 2011 pazar sabahı Otel’de sabah kahvaltımızı yaparken bir rastlantı sonucu yanımızdaki masaya oturan efendi ve sevimli, dinamik oldukları her hallerinden, Laz oldukları ise “uy dalayum saa da” Türkçelerinden belli iki genç işadaminin konuşmalarına kulak misafiri olunca iyice öğrendim ki “Bu ülkeye her şeyi satmak, bu topraklarda her şeyi inşa etmek mümkün”.

Bu gelişmede dünya ekonomisinin liberal rüzgarların etkisinde olması kadar Adalet ve Kalınma Partisi (AKP) Hükümetinin ve bilhassa o günlerdeki Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun "komşularla sıfır sorun", "Batılıyla batılı Doğuluyla doğulu olmalıyız" yaklaşımlarının ve bütün komşularla ticari sözleşme üstüne ticari sözleşme imzalanmasının da belirleyici rolü var.

Elbette Kürdistan Bölgesi'nin petrolden elde ettiği geliri artmasaydı, bu gelirin tümü veya tümüne yakını ülkenin kalkınması, insanların karnını doyurması ve iyi geçinmesi için kullanılmasıydı bunlar olmazdı. Parayı veren düdüğü çalar. Bilinen öyküdür.

Duhok'a doğru gidiyoruz, yoldayız ve pek çok "yerli" petrol şirketi gördüm, yollarda. Benzin istasyonlarının neredeyse her birinin ismi farklı. Bu durum, petrol gelirinin paylaşıldığı anlamına gelir mi? Geliyor mu? Daha derin bir araştırma yapmalı bu soruyu yanıtlamadan önce. Ancak zenginliğin paylaşıldığı açık. Mutlaka "eşitler arasında daha eşitler var" ama zenginlik dar kümelerde toplanmamişe benziyor. Bölge geliri yollara, yolların onarılmasına, iyileştirilmesine, kentlere, kasabalara, köylere ve insanlarına harcanıyor. Bu çok açık. Bir ülke, enkaz halinde devralınan bir ülke, yeniden yaratılıyor. Bunu gittiğimiz her yerde gördük. Yollarda saptadık.

Tamam gözümüzle gördüğümüz gibi bal İran'dan, kürdan Çin Halk Cumhuriyeti'nden, hindi ve tavuk Brezilya'dan, elmaların en irileri Şili'den geliyor olabilir ama bunlar son derece kalitesiz ve hormonluysa elbette bunları tüketen halkın ve bilhassa çocuklarının sağlığı tehlikeye giriyor bir anlamda geleceklere de tehlikeye atılıyor demektir.

Sağlık düşmanı ve pespaye elmalar Şili'den geliyor ve "iri" oldukları için kapışılıyor. Oysa o güzelim ve vitamin dolu ve

hemen iki adım ötedeki dağ elmalarına kimse yüz vermiyormuş. Olacak şey mi bu şimdi ? Ben ki dağ elmalarının tadını hâlâ damağında taşıyan Ergani toprağının ve Makam Dağı'nın çocuğuyum Şili elması yemem ! Nitekim yemedim de.

Aman yanlış anlaşılmasın burada eleştirdiğim ürünlerin yabancı ülkelerden gelmesi değil, bugünkü küreselleşme dolambaçı içinde bu son derece doğal, eleştirdiğim dışarıdan satın alınan ürünlerin son derece kalitesiz olmaları, sağlık açısından riskler taşımasıdır. Eh o beş gün içinde dünya kadar insan gördük, pek çok lokanta da son derece şişmiş (şişman değil) kadınlar ve erkekler, obez çocuklar da. Kürdistan'ın çocuklarının her biri bir "İnce Memet"ken bu hal bize yakışır mı lo ? Ehmedê Xanê, Yaşar Kemal Baba bu işe kızmaz mı ? Kürt balı gibi kızar.

Bölgeye satışlarda rekabet Çin Halk Cumhuriyeti, İran İslamî Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasında :

İran'ın daha çok Bölge'nin doğusunda, Türkiye'nin ise Zakho, Duhok, Hewler (Erbil/Arbil) hattında ve vilayetlerinde en iyi satıcı olduklarını da öğrendik. Umarım yeni uygulama ile İran'ın sekiz kez kavrulmuş ve içinde hiç bir şeyi kalmamış palavra fıstıkları yerine taptaze fıstıkları satılır ve satın alınır.

Yakında Kürdistan'da gıda ihtiyacını karşılayacak fabrikalar kurulur.

Bu bir süreçtir mutlaka ve her şey zamanı gelince gündeme de girecek, gerçekleşecektir. Umut yarınlarımızda.

Bölge'nin birçok ihtiyacını yakınındaki bölgelerden sağlaması sonucu Diyarbakir büyüdü, Havalanı büyüdü. Kuzey'deki Kürtler zenginleşti, helal olsun, ülke neredeyse tarihî sınırları içinde kendi doğal, coğrafî, yaşamsal ve kendi kendine yeter cinsinden ekonomik büyümesini ve kalkınmasını sağlamak üzere ayağa

kalktı. Tam zamanıdır. İmece yöntemiyle bütün ülkenin bütün dinamik unsurları elele vermeli ve bu ülkeyi kardeşlerim a'dan z'ye bayındır kılmalı.

Bu arada ve bilhassa inşaat, ev, ev içi donatım, köfte ve kebab yanında okumak ve yazmak, seyretmek, beyni geliştirmek ve yürümek te ihmal edilmemeli. Okulların, üniversitelerin, bütün eğitim ve öğrenim kurumlarının ihtiyaçları daha çok karşılanmalı ve öncelikle insaoğluna asıl yatırım yapılmalı...

Böyle dalmış ihracaat, ithalat falan filan derken yol uzuyor...

Erbil'den sonraki ilk yirmi veya otuz kilometreden sonra yol daraldı, asfalttan asfalta geçiyoruz ve tepelere tırmanıyoruz. Güneş te bize eşlik ediyor. Dağlar, kayalar aklınızı başınızdan alacak renklere bürünüyor. Ağaçların kimi, geçerken, minibüsümüze dallarını eğerek, dallarıyla dokunarak hoşgeldiniz selamı çakıveriyor çaktırmadan ve o dili konuşanlara merhaba diyor.

Güney'in masum topraklarındayız, yüzümüzü bu topraklara sürüyoruz ve dağlara tırmanıyoruz. İtoğlütler bombalar attılar, gaz kullandılar, canlarımızdan canlarımızı aldılar ama bu halkı korkutamadılar, öldüremediler, öldüremezler de. İşte o itoğlütlerin tavuğumuza el koyan, bulgurumuzu çalan sefil uniformalılarının dikildiği o tepelerdeki "karakolları" evet karakolları artık bu toprakların çocuklarının elinde ve orada artık tam ortasında güneşle sarı kırmızı yeşil bayrak dalgalanıyor. Yılanlar deliklerine çekildiler. Derileri silinip süpürüldü. Zap Suları gereken yanıtı zamanında verdi...

Khabat'tan hemen sona bir check-point daha geçiyoruz, bu kaçıncısı oldu bilemiyorum, ihracat ithalat meselesini düşünür, bir-iki not alırken saymadım, saymam da mümkün değildi zaten,

affola, evet onu da geçtik ve Büyük Zap, Dicle'sine kavuşmadan önce bizi kollarına aldı, sarmaladı. Şöyle bir tarttı "Tamam hewal siz geçebilirsiniz" dedi. Geçtik.

Soldaki yol Musul'a gider, orayı şimdilik es geçiyoruz ama sağdakini es geçemeyiz çünkü bu yol bizim yolumuzdur : Duhok'a çünkü kadeşlerim bu yoldan gidilir. Yol dediğin dağa tırmanan bir halktır. Biz de onlara katılıyoruz.

Minibüsün içinde aylardır, yıllardır birbirini görmemiş dostlar, meslektaşlar, yoldaşlar, nasıl canlı, nasıl heyecanlı, nasıl herkes bir ağızdan konuşuyor, herkes bir kulaktan dinliyor. Birdenbire hepimiz sanki elli yıl gençleştik. Otuzlarında olanlara al bu ellinin 35'i sende kalsın diyoruz. Gençler gençlikleriyle övünürler. Övünmelidirler de ... Minibüs'te ses tonlamasıyla en iyi duyulan Jean-Marie. Tane tane çıkarıyor sözcükleri ve dinleyenlere kiraz gibi tane tane sunuyor.

Slow down

Yollardayız. Erbil'den Duhok'a öyle "asfaltta kayılır" gibi gidilmiyor. Yollar boy boy, biri diğerinden farklı, kimi yerde daralıyor, kimi yerde otoyol çalışmaları sürüyor ve yol açılıyor. Bir yerde basbayağı bir otoyol iskeleti gelişmeye ve büyümeye yatkın. Bir başka tarafta kayalıklar arasına sıkışmış bir yol.

Yola çıkalı kaç saat oldu ? Kaç saat geçti aradan ? İki, belki biraz daha fazla. Yol aniden inişe geçti. Yol dar. Yol taşlı. Sağı solu kayalıklar. Sağım solum sobe diyorum.

Sağım solumda Arap alfabesiyle Kürtçe ve Latin alfabesiyle İngilizce "Slow down" yazıyor, viraj üstüne viraj alıyoruz. Ama Mesud Bervani nam şoförümüz sanki viraj miraj tünne hesabıyla ayağını gazdan çekmiyor. Öyle bir iniyoruz ki kimi virajda mutlaka dört lastikten biri havada kalıyor. Bundan kesinlikle eminim. Hepimiz bir sola, bir sağa yatıp yatıp kalkıyoruz. Öbürleri belki göremiyorlar ama şoför mahalindeyim ve ben görüyorum ve emin olun ölümle böylesine aşık atıldığını da pek hatırlamıyorum.

Ben de bu serüvenin içindeyim.

Unutmadan ekleyeyim, bütün o beş gün süresinde minibüsle, birkaç kez taksiyle ve zaman zaman Duhok Üniversitesi öğretim üyesi meslektaşlarımızın otomobiliyle epey dolaştık, her seferinde yüreğimiz ağzımıza geldi. Trafik kuralları sanki nenemin çocukken anlattığı masallardan. Yahu 60 kilometre levhasını görünce gazı kesmeniz viraji 60 ile almanız lazım. Yok bu kurallar Mesud'u bağlamıyor. Diğerlerini de bağlamıyor. Hele taksi şoförlerinin her biri bir roman.

Yüzle mi geliyor, evet, levhayı filan takmıyor ve virajı da yüzle alıyor.

Tam karşıımızdan, bir önündekini geçen ve yüzle tırmanan bir otomobi gördü diyelim gazı kesiyor mu ? Hayır asla ! Birkaç defa, haydi sizin için sayayım, bir, iki, üç defa böyle çok heyecanlı anlar yaşadık. Ben erkekliğe kına sürmemek için gıkımı çıkarmadım ama hemen arkada oturanlar yürekleri ağızlarında ve değişik dillerde “Yavaş ! Yavaş !» sesleri arasında korkularının rengini belli ettiler.

Neyse beş günü epey heyecanlı geçirdik ve sağ alim döndük. Ama o trafik heyecanını da başka yerde yaşamak mümkün değil, eminim.

Her yolculuk sonrasında şöförlerimize zor spaslarımızı, gelek spaslarımızı çektik ama kimi kez rengimiz benzimiz kaçmış vaziyette indik ve derin çok derin nefesler aldık, “Bu da geçti” diyerek.

Son gün Havalanı’nda vedalaşma töreninde ilk elini sıktıklarım ise o anda orada bulunan iki şöförümüz oldu. Hem birlikte geçirdiğimiz heyecanlı anlar için, hem de canımızı ne olursa olsun korudukları için. Ama yine de burada bir kez daha slov down hevaller slow down demekten de kendimi alamayacağım.

Köyler ve kasabalar geçiyoruz artık. Futbol sahaları geçtiğimiz her köy ve kasabada dikkatimi çekiyor. Çocukluğumda mahalle takımında ve Ergani Gençlik Spor’un kale arkasında futbol oynamış, meşin yuvarlakla yatıp kalkmışım : Hem mecazi anlamdadır bu, hem de gerçek. Rahmetli babam ben daha çocukken anamla birlikte çıktıkları bir İstanbul gezisinin dönüşünde bana hakiki bir top, hee aynen meşin bir top, hediye edince o gece ve birkaç gece daha topuyla yatağa girmiş, topuyla uyumuştum, işin ciddi bir boyut almasından ve bir meşin

yuvarlakla halvet olmamdan çekinen anam ikinci veya üçüncü gece, tam anımsayamıyorum, bu mutluluğuma kibarca son vermiş, ama futbol aşkımdı öldürememişti, zaten öyle bir niyeti de yoktu, bize her yaz tatilinde sarıkırmızıyeşil formalarımızı diken anam değil miydi ? Gündüz Kılıç'lı, Metin Oktay'lı, Turgay Şeren'li GS yıllarındaydık ve ailede herkes cim bomdu, Tahsin Abem Ergani Gençlik Spor'un kaptanıydı. Tacettin Abe'nin gollerine, Hikmet Abe'nin her biri mizahî bir başyapıt çalımlarına, "Lastik" Ali'nin kedivari "kurtarışlarına", Ekrem'in boyalı saçlarının her ilk yağmurda su koyvermesine hayrandık. Kadim dostum Eyüb'ün iyi koşmasına da.

Evet ailede herkes cim bomdu. Babam bile kimi gün dükkanı kapamış bizim top oynadığımız sahadan geçerken ayağına gelen topu şutlar bazen fötrünü çıkarır kafa bile atardı.

Diyarbakır mahalli ligi kurulunca bütün takımların en çok Ergani Gençlik'ten korkmaları boşuna değildi. Ama önceleri takımımızla alay edilmedi de değil. İlk iki maç sonrasında taşlı sopalı birer kavga ederek, sanırsınız üçüncü dünya cengidir, ancak kendimizi ve futbolumuzu kabul ettirebilmiştik Diyarbakırlilere. Yoksa Diyarbakır'ın bitirimleri bizi de bitirecek ve futbol takımımız madara olacaktı. Yedirmedik kendimizi, tamam kafamız filan ve birkaç meşe sopamız kırıldı ama üçünü maçta artık kimse bizimle dalga geçemiyordu. Makam Dağı arkamızda olmasaydı kimbilir ne mağlubiyetler alırdık ? Kimbilir ? İstanbul yıllarımda GS'in tek maçını kaçırmadım, bir gün Beyoğlu'nda "Karıncaezmez" Şevki ile, işte biliyorsunuz, giysileri sarıkırmızı, otomobili sarıkırmızı, pabuçları bile sarıkırmızı bu "ermişle" karşılaşınca "Bu kadar da olmaz !" demedim. Takımımızın en ünlü amigosuna selamımı çaktım. Eee işte o günlerden bu günlere futbol hastasıyım. Bu hastalıkta GS ilaçından sonra Marsilya Spor ilağını da aldım. Son zamanlara kadar haftada bir futbol oynadığım da oldu. Takım

arkadaşlarım arasında iyi türkolog François Georgeon da var desem kimse inanmaz belki ama siz onun sol ayağını bir raket gibi kullandığını görseniz hemen transfer listenize alır bizi mahçup bile ederdiniz. Bizim Paris yaşlılar takımında sol açıkta Güzin Dino oynar, kafayla çok güzel gol atar ... Abidin Dino'ya gelince o gençliğini kalecilik yaparak yaşamıştır : İstanbul'da, bizim baş antrenörümüzdür.

Futbol sahaları Kürdistan'da açık havada ama top şandalle ötelere gitmesin çocuklarımız otomobil altında kalmasın diye sahaları yeşil renkli ve doğayla çelişkiye girmek istemeyen yüksek tel örgülerle çevrili. Paris'te kimi metro altındaki, iki kentiçi otoyol arasındaki basket sahalarını anımsadım. Fark çok : Burada metro yok, otomobil gürültüsü çok az ve bilhassa kardeşlerim çocuklarımız açık havada top oynuyorlar. Ergani'deki çocukluk günlerimizde tepede, Piran yoluna girişte solda kalan taşlı topraklı "sahada" değil. Ergani Gençlik Spor'lu günlerimizde Ortakokulun hemen yanındaki tarihî sahamızın yıllar sonra karakol mu askeri garnizon mu yapılması ise hayatın acı bir çalım olmalı. O hayat bizim hayatımız değil. Ve burada asıl önemli olan çalım değil sonuç : Bu maçı biz kazanacağız. Bu çok belli. Gerisi hikaye.

Bir viraj, bir tane daha ve büyük bir kente yaklaştığımız artık anlaşıldı :

İşte kimi ilçe girişinde bir levha "Welcome to Municipality..." ...

İşte reklam panolarının diliyle başka bir levha "Empire", "Avrocity"... Kurulmak üzere olan yeni mahallelerin, yeni ilçelerin reklamlarıdır bunlar.

Sonra okullar geliyor, geçiyor... Birinin kapısında "Union Brother School" levhasını okuyabiliyorum. Geçiyor. İngiltere Krallığı ile

Kürdistan Bölgesi'nin kendine özgü ve tarihten gelen ilişkisini anımsayınca İngilizcenin böylesine kullanılması şaşırtmıyor.

Ve birden önümüzde yayılan bir halı. Tamam renkler karmakarışık, figürler kaotik, gökdelenlerin hiçbiri bir diğerine, evlerin hiçbiri yanındakine benzemiyor. Sanki dünyadaki her ülkenin her kentinden birer örnek alınmış ve küreselleşmenin mimari ve renk çeşnisi buraya taşınmış. Dersiniz ki Kürt halkı kimseyi kırmak istememiş ve sanki herkesten bir şey almış. Herkese gel kardeşim mimarini burada da konuşur demiş.

Evet işte geldik : Burası Duhok'tur kardeşlerim. Evet burası Duhok. Roj baş Duhok.

DUHOK ÇARŞISINDAN BİR GÖRÜNTÜ. (M. Şehmus Güzel koleksiyonu. Fotoğrafi çeken benim.)

Burası bir kent. Ama şantiye-kent. Kentin mimarisine bakınca öyle kendine özgü, hani görür görmez "Bu Duhok tarzıdır" denebilecek bir şey yok. Duhok'un kendine özgü mimari tarzı yok. Şu an Duhok'ta var olan binalara, evlere, özel ve kamu binalarına, bütün

yapılara baktığımızda tarz marz bulmak mümkün değil. Buna tarz marz da diyemeyiz. Öncesinden planlanmış, tasarlanmış, herhangi bir kentleşme söz konusu değil : Hani önceden şurada şu, burada bu yapılacak denmemiş. Bir yerden başlanmış. Bir ev, onun yanına bir ev daha, ama nedense ve ille yanındakinden farklı. Sonra rengarenk bir mahalle çıkmış ortaya. Bir mahalle daha. Ve herkes arzulanmış gibi, ne hoşuna gidiyorsa onu inşa etmiş veya inşa ettirmiş. Böylece yamalı bohça türü çok renkli çok mimarili bir kent ortaya çıkmış.

Kimi mahallede sokak var, kaldırım yok. Kiminde ne sokak, ne kaldırım. Uzun sözün kısası kendi tarihinde kendi dağının hemen dibinde küçük bir kasaba olarak kurulmuş olan bu kent, 1990'ların başından itibaren karman çorman bir mimari, binbir renk, binbir değişik ev, villa, saray yavrusu, ne bileyim örneğin ABD'de Güney Caroline'de (Amerikancası Carolina) veya Mississippi'deki geniş bahçeler kocaman araziler içindeki evlerin benzerleri (Biraz zorlasan Faulkner şuradan çıkabilir hani), her biri bir kasaba halkını alacak büyüklükteki gökdelenlerle, onların hemen yanı başında San Remo'yu veya Cannes'ı çağrıştıran villarla ve daha binbir çeşniyle yayılmış, yayılmış, önce ovayı almış, oradan karşı dağın tepelerine tırmanmaya başlamış. O arada manzarayı da bir parça bozmuş. "Manzarayı öldürmüş" diyen meslektaşlarım oldu ama abartmamak lazım.

Bu büyüme ve aralıksız çoğalma sürecinde nüfusu önce 7-8 binden 12 bine çıkmış, sonra 12 binden bugünkü 250 veya 300 bine. Sadece çocuk doğumu sonucu nüfus artışı değil bu. Etrafındaki köyleri de "yutmuş" o ilerleme safhasında. Ve, dediğim gibi, bu ilerlemesi de henüz bitmiş değil.

Nüfus artışının siyasî boyutu var muhakkak ama aynı zamanda ticarî, ekonomik, siyasal ve toplumsal boyutları da var. Yollar

yapılmış. Yeni kamu binaları eklenmiş. İlk ve ortaokullar, liseler ve birçok fakültesiyle koskocaman bir kampüs içinde Üniversite kurulmuş.

Böylece yirmi yıl kadar önceki mütevazi kasaba yerini koskocaman bir kente bırakmış.

Birden beyaz ve tiril tiril gömlekli, gömlekleri rüzgarda şişip inen şişip inen iki çocuk, kısa kesilmiş saçlarıyla iki kardeş mutlaka, yüzlerindeki aynı tebessümden belli, her biri küçük bir kamyonun karöserinin bir tarafını tutmuş, yanımızdan hızla geçiyorlar, geçerken bize el sallıyorlar. Bizi heyecanlandırmak, içimizdeki fırtınayı canlandırmak ve alevi tutuşturmak için bu kadarı yeter de artar bile, biz de el sallıyoruz ve boğazımıza bir şeyler tıkanıyor. Yüzümüzü onlara ve gökyüzüne çeviriyoruz : Bu kentte ve bu ülkede çocuklar mutlu diyoruz. Ne mutlu ana ve babalarına.

Yolumuz kentin merkezine doğru iniyor : “Barzan Street”deyiz. Kürtçe İngilizceden kopya çekmiş : “Street” için Kürtçede mutlaka pek yakında bir sözcük bulunur sanıyorum. Dilbilenlerimiz bu konuya da el atarlarsa.

Barzan Street’te Hakar Otel’in önünde duruyoruz. Yolculuk üç saat kadar sürdü. Gözlerimiz manzaralarla dolu, beynimizde birbirinden renkli ve bir o kadar da etkili görüntüler çirrit atıyor :

artık oturmak

karşı karşıya

göz göze

yüz yüze

oturmak

yüzümüzü bu mübarek topraklara sürmek

topla gözlerinin güzelliğini
derinliklerinde yitmeyeyim
kaçır benden yüzündeki asyayı
avrupan yeter bana
bu işe bilhassa
kürdistanda başlamalı
karıştırma geçmişi
özlemle
umutla
coşkuyla
geleceğe bak
gelecek bizim
çünkü.

Yeri ve ilhamı gelince şiir patlatmak, gece gündüz makale ve kitap yazmak kolay da, gel de şimdi Otel girişinde “misafirleri” karşılamak için sağda, halaya kalkmak için sanırsın, yan yana dizili, Otel ve Duhok Üniversitesi yetkililerinin, yöneticilerinin şirinliğine yanıt ver bakalım. Pek çok televizyon kamerası varışımızdan tek anı kaçırmadan çekiyor. Duhok’ta o gün ve kaldığımız sürece her gün “Kürdoloji 2. Uluslararası Konferansı” gündemin en önemli maddesi veya maddelerinden biri oldu. Yerel ve Erbil’den yayın yapan ülkesel ve bölgesel boyuttaki televizyon kanallarında her gün boy gösterdik.

Evet minibüslerden inenler, birkaçımız en önde merasimi başlatmak maksadıyla, sıralanmış, kibar ve güleç yüzlü yetkililerin

ve yöneticilerin tek tek ellerini sıkarak ve biz de tebessümlerle mest, otelin girişindeki yerimizi aldık. Herkes geldi, yerini aldı ve hemen ikram edilen tavşan kanı çaylarımızı yudumlamaya başladık. Otel girişi ana baba günü, düğün evi gibi canlı, heyecanlı, coşkulu, havalı. Ne kadar sürdü bu hava, bilemiyorum. Sonra sıra herkesin tek tek kaydını yaptırıp odalarını almasına geldi.

Barzan Street, Duhok'un en canlı caddelerinden biri, Otel, onun gibi canlı başka bir caddeyle kesiştiği noktada, dörtyolun tam köşesinde, kurulu altı katlı dev bir bina. Bunu görür görmez içime bir korku düştü. Dilim yanmış çünkü : Daha önce Hannover'de, Brüksel'de (defalarca), Köln'de, Amsterdam'da Toplumsal Tarih, Göç, Osmanlı Tarihi, İşçi Hareketi Tarihi, Kürdistan ve Türkiye üzerine değişik türden ama her biri diğeri kadar yararlı kollokyumlar ve benzeri toplantıları için kaldığım otellerdeki gürültüler aniden akın ettiler. Hannover'de tramvay ve binbir otomobilin geçtiği caddeye bakan otelde gece yarısı tramvayın odamdan geçmesi, Brüksel'de Gare du Nord yakınındaki otelde trenlerden inenlerin ve trenlere binenlerin seslerini çok açık biçimde duymam, lokomotif gümbürtüleriyle uyuyamamam, Amsterdam'da odamda ama aynı zamanda sokakta olmam ve daha binbir şey birkaç saniyede ve yıldırım hızıyla aklıma geldi ve takıldı. Titredim. Aman dedim, bana caddeye bakmayan, arkaya, "avluya bakan" bir oda, yoksa yandı benim keten helva. Eğer verimli bir biçimde çalışmak, yaratıcı olmak istiyorsak her gece nöronlarımızın kendilerine ayrılan zaman içinde dinlenmesi şart.

Pasaportlarımızı alan, fotokopilerini yapan otel sorumlusuna derdimi anlattım o da pek ikna edilmemişlerin haliyle bir hımmmm çekti ve oda anahtarımı verdi. Yanımda Merdan isimli otel görevlisi odama çıktık. Daha önce yazdığım gibi, küçük bir büro el çantam, bir de yine küçük bir yolcu çantam var, tümü tamamı bu kadar. Odam 3. Katta 312 numara.

DUHOK'TA OTELİMİZİN ÖNÜ. (M. Şehmus Güzel koleksiyonu. Fotoğrafi çeken benim.)

İlk işim, girer girmez, pencereye doğru seyırtmek oldu : Eyvah !

Otel yetkilisi beni güya dinlemişti, ama işte artık her şey ortada, ben ne dersem diyeyim o bildiğini okumuş, özetle gerekeni yapmamıştı. Kendi düzeni içindeki sıraya göre gelen odayı bana vermiş.

Merdan'a hewal bu oda uygun değil dedim, baş yetkiliyi telefonla aramasını ve öbür taraftan bir oda vermesini istemesini rica ettim. Kibar çocuk, önce olmazlandı, ama beni kırmadı ve biraz nazlanarak telefon etti. Ama olmaz yanıtını alınca yüzü müzû bozuldu. İsrar ettim, yeniden aradı, yine olmaz yanıtı alınca daha beter utandı. "Mamosta, dedi, öbür tarafta da cadde var". Bu doğru değil, daha sonra baktım : Yok öbür tarafta cade değil, otomobil filan geçmeyen, park yeri olarak kullanılmayan,

mütevazi bir sokak bulunuyor, otomobil geçişi de 24 saat üzerinden 24 saat değil. “Bu işi yarına bırakırsak çözeriz” dedi. Peki dedim. Maksat işi uzatmamak.

Ama ne yarın ne daha sonra oda meselesini bir daha açmadım. Çünkü öyle bir koşturmaca, dinleme, konuşma, yazma ve izleme eylemler dizisine girdim ki, girdik ki, bırakın odanın değiştirilmesini, oda da tuvalet kağıdının yokluğunu bile bir kere söyledikten sonra bir daha yineleyemedim. Yineleyemedim ve o iş te aynen öyle sürdü. Neyse ki odada da fazla zaman geçirmeye zamanım olmadı. Zaman çünkü en çok arzulanan ve yetmeyendi o günlerde ve o saatlerde.

312 numaralı odaya bu şartlarda yerleştim. Otelin fotoğraflarını bu çalışmada yayınlayabilirsek göreceksiniz, bir oda, iki tek kişilik yatak, yerde kışık halı, sıradan bir mobilya, tuvalet ve duş ayrı. Adam olana çok bile. Yetti de arttı. Her 24 saatin sadece beş veya altı saatini geçirdiğim bir oda olarak görevini hakkıyla yerine getirdi.

Oda konusunda benzer bir hadise ABD Cleveland Arkon Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Janet Klein’in başına gelmiş, bunu bize kendisi daha sonra anlattı : Ama ne iyi ki o benden akıllı çıkmış, çünkü ertesi gün odasındaki eksikleri anımsatınca ona büyük piyango vurmuş : Otel’in “suite”lerinden biri ona tahsis edilmiş : İki geniş oda. Biri futbol sahası gibi tek yataklı, diğeri iki tek kişilik yataklı, ayrıca “oturma odası” var, kanapeleri, dev ekran televizyonu, buzdolabı falanı filaniyla, küvetli müvetli banyo salonu da. Birkaçımızı odasına pardon “suite”ine davet edince gördük...

Eh ben de aklımı kullansaydım belki bana da amorti çıkardı. Ama dediğim gibi, ben kendimi Kürdistan rüzgarlarına kaptırdım. İyi de ettim.

Laf aramızda, orada geçirdiğim her gecede dört saatten fazla uyumadım. O kadar şeyi beş kere yirmidörde sığdırmamız zaten mümkün değildi. Daha önce de gittiğim her yeni ülkede, her yeni kentte, örneğin 1987'deki Budapeşte'de ve Pecs'te bilhassa, yaptığım gibi gece geç saatlerde bile çalıştım : Verilen gazete, dergi ve her türden yayına bir göz atmak, televizyonlar hakkında bilgi sahibi olmak için kanallar arasında dolaşmak, kimi belgeleri okumak için... Sokağa çıkıp o geç saatlerde, o anlarda görülebilecek ne varsa görmek için ...

Bu durum, bu alışkanlık Duhok'ta değişmedi : Her gece bir de veya kimi kez ikide uyudum ve saat beşe, kimi zaman dörde doğru Barzan Street'teki otomobil trafiğinin şenlenmesiyle ben de şenlendim. Ve gün boyu koşturduk/koştum, durduk/durdum. Yok hiç durmadık.

Bu hayat tarzı epey yorucu oldu belki ama değdi. Gördüklerimden, duyduklarımdan, anlatılanlardan, son derece memnunum. İşte bu kitabı yazmak ta bu memnuniyetimin bir sonucu. Bir iz, bir an(ı) bırakmak arzusu. Aldığım dünya kadar nottan bir kitap çıkarmak fikri dönüş yolunda, Erbil-Viyana arasındaki uçakta, aklıma düşünce ve bu konuda kesin karar verince, birden bire neşelenmem de bundandı. Yanımda olsaydınız siz de farkederdiniz. Aniden neşelendiğimin.

Duhok, kaldırımları gelecek yıl yapılacak kent

Duhok bu vilayetin merkezi. Arapça “Dahûk” biçiminde yazılıyor. Kürtçe Duhok. Bu ülkede iki resmî dil bulunduğunu Mısır’daki sağır Sultan bile duydu. Ankara beni işitiyor musun ? Ne olur aç kulaklarını, yüzünü sol tarafından bize çevir. Bize ve geleceğimize.

Otele yerleşmek üzere herkes odalarına, katlara çıkarken Kendal, “Akşam yemeği için tam saat 20’de yola çıkıyoruz” dedi. Kol saatime baktım saat yedi gibi. Hatam var. Çünkü saat aslında sekize geliyor. Odaya yerleşirken televizyonda haberleri izlemeye de başladım. Kürd Sat, Kürdistan Tv, Roj Tv ve komşu devletlerin (tümünün değil ama, faüllü oynayanlar çünkü kırmızı kart görmüş) televizyon kanalları ve daha dünya kadar kanalı izlemek mümkün. Haberleri ilk üçünden izliyorum...

Odamda küçük bir çalışma masası, iki şık sandalye, bir büfe var, bir de buzdolabı. Buzdolabına baktım. İçki tünne, ama tümü ithal malı birkaç gazoz (reklam yok, markalarını yazmıyorum), İran’dan ithal edilmiş palavra fıstık, sekiz kez kavrulmuş içindeki de mahfolmuş çünkü, uyduruk şipsler (iki türlü var : çok acılısı, az tuzlusı), çocuklar için neden yapıldığı meçhul güya çikolatalar ve üç ya da dört küçük içme suyu. İçme suyu iyidir. İçiyorum...

Zaman geçti, saatime baktım saat 20’ye çeyrek var. Haydi artık ineyim dedim. İndim.

Biraz önce ana baba günü gibi olan otel girişinde in cin top oynuyor. Tek kişi yok. Ne oldu yahu ? Nerede dostlar ? Duvardaki saate baktım saat 21’e çeyrek var. İşte o zaman jeton düştü :

Doğuya giden Batıdan, enaz bir saat ileri almalı kol saatini. Herkesin ilk yaptığını zamanında yapmadığım için ofsaytta kaldım.

Sınıfta kalmaktan iyidir. Biraz önceki yönetici takımı tamamen değişmiş, anlaşılan gece sorumluları görevi devralmışlar, karışındaki otel sorumlusu gence soruyorum :

-Nerede bizimkiler ?

-Yemeğe gittiler.

-Neee ? Nereye ?

-Mektebin lokantasına...

Tamam durum anlaşıldı. Aman bana bir taksi. Sohbet ve yeni tanıdıklarımla biraz daha derinlemesine konuşabilmek için oraya gitmem şart. Yoksa karnım hiç te aç değil. Otelin genç sorumlusu, son derece efendice hemen telefona sarıldı. İknâ edici bir şekilde konuştu ve beş dakika geçti geçmedi kapıda ipince, uzun, biber sivrisi, bitirim, pantolon paçaları geniş, cini, jean pantolonu, yıpranmış, gömleği afilli bir delikanlı bitiverdi. Gözleri radar gibi her yanı tarıyor, vücudu lastik gibi, bir o yana bir bu yana kıvrılıp durulmuyor, sürekli bir devinim ve keşf içinde. Emir Kusturica veya Hiner Salem'in filmlerindeki "kahraman"lardan biri sanki, beyaz perdeden inmiş taksisine atlamış ve gelmiş. Yanılmadığımı hemen şimdi siz de anlayacaksınız :

Otel sorumlusu, kendisinden rica ettiğim gibi nereye gideceğimizi şöföre bir güzel tarif etti. Bir kağıda da yazıp bana verdi. Hani ne olur ne olmaz.

Şöförle taksiye yürüdük. Taksi son derece şık. Ben arkaya oturdum, o direksiyona geçti ve bana "Mamosta gel öne otur" dedi. Yok ben arkaya oturdum artık, hadi yola çıkalım.

Otelin önünden Barzan Street'e öyle bir giriş yaptı ki, tamam dedim tam aradığımı buldum. Emir Kusturica ve Hiner Salem niye görmediler bu sahneyi ? Adını İzzet koyalım, genç şöför, Barzan

Street'i otomobillerin arasından süzülerek ve diklemesine hızla geçti, sola sıkı bir dönüş yaptı ve vınladı. Sanırsınız bu yolda elli kilometre gideceğiz. Hayır. Elli metre sonra aynı hızla tam sağa dönecekti ki trafik polisi genç bir delikanlı yolu bize kapattı, doğudan batıya yolu açtı. Doğudan batıya.

Bizim şöför harbiden frene bastı, afilli yanaştı, lafını yapıştırdı : “Bi dahaki sefere önceden işaret ver, he mi ?” İki delikanlı gülüştüler.

Trafik polisimiz bizi fazla oyalamadı ve pat diye yolu açtı ve İzzet (adını ben koydum, umarım kimsenin bir itirazı olmaz) sola döndü ve yeniden gaza bastı, vınnnnnn. Cep telefonunu aldı, telefonda neler konuştuğunu duymam mümkün değil. Benim işim de değil.

Birkaç metre gittik ve solumuzdaki hafif tepemsi mekandaki bakkallardan birinin önünde dikilen bir genci görünce klaksonunu sanki şifreli (iki uzun üç kısa veya tersi) öttürdü ve onun sokağa doğru indiğini görünce durdu. Bakkalın önündeki genç yavaş yavaş gelip taksiye yaklaştı, şöförüm elini direksoyunun altına attı, benim göremediğim ve sanki bilinmeyen bir yerden, el kadar minik bir paketi çıkardı, “bakkala” teslim etti ve hemen yeniden gazı topladı. Vınnnnnn

Caddelerden indik çıktık, dar ve kaldırımsız (biraz yukarıda dedik ya Duhok kaldırımları gelecek yıl yapılacak kent) sokaklardan tangur tungur geçtik, birkaç kedinin imdat can kurtaran yok mu diyerek sağa sola ama bilhassa sola doğru kaçıştığını gördük, belki de İzzet görmedi.

Çünkü İzzet benim Kuzey'den (Kürtçe Bakur) geldiğimi duyunca ille bana İbo'yu dinletmek için kasetleri arasında “dolaşıyor”. Nitekim buldu da, İbrahim Tatlıses güzel sesiyle taksimizi doldurdu. Biliyorum Almanya'da. Umarım yakında taburcu olur ve yeniden sesini doğrudan doğruya duyurur.

Birden Büyük Zaman'ın, İnsanlık Tarihi'nin İsviçre malı saati çaldı : Mesud Barzani ile Mayıs 1989'da Paris'e geldiğinde 19 Mayıs'ta yaptığı basın toplantısında ve ertesi gün yaptığımız söyleşide "En çok İbrahim Tatlıses'i dinliyorum, en çok onun sesini beğeniyorum." demesini anımsadım. O gün Mesud Barzani'nin söylediklerinin tümünün bugün gerçekleşmiş olması da son derece önemli. (Basın toplantısının ve söyleşinin tümünü Kürtler Kendilerini Anlatıyor isimli kitabımdan okumak mümkün : APEC Förlag/Yayınları, Stockholm, 1999, s. 51-65. Bu kitapta Mesud Barzani'nin kısa özgeçmişini, 8 Ocak 1979'da Viyana'da maruz kaldığı suikast girişiminin hikayesini de bulacaksınız. Suikast girişimini Barzani'nin o günlerdeki yakın çalışma arkadaşı İbrahim Pırot anlattı : s. 51-52.)

Mesud Barzani, o gün "En çok hangi renkleri seviyorsunuz?" soruma şu yanıtı vermişti : "En çok yeşil, kırmızı ve sarıyı seviyorum. Yeşil ülkemizin güzelliklerinin sembolü ve rengidir. Kırmızı Kürt halkının kanıdır. Sarı ise Kürt halkının umudunun, geleceğinin sembolüdür. Yarından, geleceğimizden umutluyum." (s. 64-65)

İbrahim Tatlıses'le, anılarımızla ve ke(n)dimizle tepelere, tarihî Duhok'un karşı tarafındaki tepelere tırmanmaya başladık. Caddeler geniş, trafik akışı mükemmel, yollarda yine "eşek sırt"larına rastlıyoruz ve hopluyoruz, ama İzzet hızımız kesmiyor. Otomobiliyle bütünleşmiş, erimiş biri diğerinin içinde.

Kendisini, burada otomobilini diyemem artık, geçen bir otomobili iki saniye sonra yakalıyor ve fiyakayla, çalımla geçiyor. Otomobil yarışının sessiz seyircisiyim. İyi ki İbrahim Tatlıses de bizimle. Ama yine de teyakkuz halindeyim. Hani ne olur ne olmaz, ülkenin daha tadına tuzuna varmadan helak olabiliriz diye.

Az gittik (b)uz gittik dere tepe düz gittik ve aniden bir tepenin üstünde bir kulübenin önünde zıncı diye durduk. Zaten geçmemiz mümkün değil, çünkü yol bir bariyerle kapalı, İzzet iki sözcükle durumu özetledi, durum anlaşıldı, bariyer kalktı, geçtik. Üç metre sonra sağa döndü ve yeniden zıncı. “Geldik mamosta !” dedi. Son durak herkes iniyor Abiler ! En önce ben !

Tamam burası Duhok Üniversitesi Sosyal Merkezi.

-Borcum ne kadar hewal ?

-Olmaz.

-Ne olmaz ?

-Misafirden para alınmaz !

-Olur mu hewal.

-Bal gibi olur !

Buyurun bakalım. Gözleriniz yaşarmaz mı ? Yaşarır, ama erkekliğe kına süremeyeceğiniz için belli etmezsiniz. O zaman

-Nevata çiya ? sorusunu soruyorum, teşekkür etmek ve belki yeniden taksiye ihtiyacımız olursa onu aramak ve bu defa kaç parasını filan sormadan elimizi cebimize atmak için. İsmi söyledi. Ama yazmıyorum, kusura bakmayın. İşte İzzet dedik ya bu kadarıyla yetinelim. Delikanlının keyfine dokunmayalım. Ne olur ne olmaz. Nazik çocuk otomobilinden özel olarak indi, beni yolcu etti, el sıkıştık, ayrıldık. İzzet’le aynen böyle tanıştık. Birkaç gün pardon birkaç gece sonra, gece geç vakit, otele birkaç arkadaşla döndüğümde delikanlı şoförümü kapının önünde başka bir arkadaşıyla sohbet ederken buldum, kırk yıllık arkadaşımız gibi el sıkıştık, hal hatır sorduk. Ayak üstü iki laf ettik. Bunun kırk yıl hatırı olacak. Buraya aynen yazıyorum.

İzzet sayesinde otelden “Mekteb”in lokantasına uçarak geldim. Saat ancak 21 filan. Önümdeki merdivenleri tırmandım. Kapıda iki delikanlı leblebi demeden leblebiyi anladı ve geniş kapıyı sonuna kadar açtılar. Girdim. Yukarı kata çıkmamı söylediler. Çıktım.

İki kanadı da açık geniş kapıdan salonu gördüm : Bütün misafirler, bütün yetkililer, yöneticiler, asıl oğlanlar ve figüranlar herkes masaların etrafında. Sıcak bir atmosfer, konuşkan, karınları doymuşların rahatlığı ve adana kebab, şiş kebab, kavrulmuş et, şarap, bira, viski, belki arak (rakı) da, kokuları da...

Girdim, nedense sola şöyle bir baktım. Otele varışta karşılaştığım, katılımcılar listesinde adı geçmeyen ama bugün burada rastlayabileceğimizi tahmin ettiğim Weşanên Pêrî/Peri Yayınları editörü ve sahibi, benim altı mı yedi mi kitabımı yayınlamış olan değerli dost, iyi yoldaş Ahmet Önal’ın yanında boş sandalyeyi görünce oraya yöneldim. Kapıya yakın bir yerde olması da işimi kolaylaştırdı. Sabahtan bu yana yaşadıklarımın verdiği yorgunlukla çöktüm. Yiyecek önemli değil. Sohbet, Duhok, Erbil ve Süleymaniye’den gelen öğretim üyeleriyle tanışmak önemli.

Salon kapısına doğru genişçe açık ve U şeklinde dizilmiş masalarda, en hakim yerde Kürdistan Bölge Hükümeti (“Kurdistan Regional Government” kısaca KRG) Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanı Dlawer Ala’aldeen ve yanında yetkililer oturuyor. Bizim takımı temsilen de Kendal Nezan, Joyce Blau ve diğerleri.

Ahmet beni yanındakilerle tanıştırdı. Bunlardan biri Erbil Üniversitesi Fransızca Bölümü Başkanı genç bilim adamı. On beş yıl kadar Paris’te yaşamış...

Bu arada Ahmet,

-Yemek için self-service düzen kurulmuş, gidip almak lazım, dedi, ama benim halimi görünce,

-Hocam sen otur ben gidip bir şeyler getireyim, sonucuna ulaştı. İyi de oldu.

Gitti ve eli boş döndü :

-Bir şey kalmamış. Garsonlardan birinden rica ettim, o birşeyler getirecek.

Duhok'ta daha sonra da tanık olduk, herhangi bir konuda hakiki yetkiliyi bulmadan birinden bir şey rica ettiğinizde "Peki" yanıtını alıyorsunuz ama avucunuzu yalıyorsunuz. Aradan onbeş, yirmi dakika geçiyor ne gelen ne giden. Aynen böyle. O gece bunun ilk örneğine tanık olduk ve dersimizi de çıkardık.

O sırada Üniversite rektörü Asmat M. Khalid geldi. Tanıştık. Ahmet, fırsat bu fırsattır,

-Hocaya yiyecek bir şeyler, dedi.

İnanmayacaksınız belki ama rektör gitti ve onbeş yada yirmi dakika sonra elinde kocaman bir tabakta değişik sebzelerden oluşan sıkı ve epey renkli bir salata getirdi. Ufaktan işe giriştik. Ufaktan, çok ufaktan.

Biraz sonra rektör yanımızdan geçerken, yeni yiyecekler geldi buyurun alın deyince gittim. Geniş ve cömert masanın üstüne adana, tavuk şiş, et met getirilmiş. Harika.

Bu arada Üniversite ve Sosyal Merkez'in personeli de ayakta sohbet ederken parmaklarıyla pide içi adana ve şişi orada öylesine birer sigara içermiş gibi götürüyorlar. Benim yaklaştığımı görünce bir parça yer verdiler ve ben de o zaman bir parça adana bir-iki dış tavuk şiş aldım. Görme gözlüklerimi takmadığım için tavuk şişi üç

gün boyunca şiş kebab sanıp, her seferinde iki veya üç diş aldığımı da buraya eklemeliyim. Oysa tavuk. Ve böylesi “ölmüş” tavuğu da hiç sevmem ! Evet tavuğu, hele endistriyel biçimde yetiştirilen tavuğu hiç sevmem. Ama Kürdistan’da kimbilir nereden getirilmiş tavukların tadına bilmeden baktım ve hiç bir şey de çıkmadım. Akşam yemeklerimizden birinde hindilerin Brezilya’dan getirdiğini duyunca tavuklar da belki Arjantin’den getiriliyor diye şaka yapanları da bu vesileyle burada anıyorum. Siz gelin onu bilmeden tavuk şiş yiyenlere anlatın da boyunuzun ölçüsünü alalım. Bu tavuklar hiç te çünkü Arjantinliye benzemiyordu. Benim bildiğim en iyi Arjantinli son yıllarda Barselona futbol takımını zaferden zaferde koşturan “Bücür”dür. Nam-ı diğer Messi. Çocuk gerçekten bir “Messi”.

O akşam yorgunluktan, tavuk şiş veya adana kebab yiyecek halim yok. Ama dinleyebilmek, anlayabilmek için de nöronlarımın SOS’lerine kulak vermem lazım... O zaman her birinden bir lokma atıştırıyorum.

Salonda, ortada, büyükçe bir masada dünya kadar içecek var : Şarap, votka (?) soru işareti var, çünkü bundan emin değilim. O gecenin bazı sahneleri biraz rüyamsı, biraz bulanık kalmış hafızamda, yorgunluktan), viski, bira ... Bir şişe bira aldım yerime oturdum, karnımı doyurmaya başladım. Pideler harika. Zeytin, turşu, beyaz peynir de var. Bu kadarı yeter.

Yemek masamızda sohbet harika. Kütrtçe, İngilizce, bir çorba kaşığı Fransızca, iki dirhem Türkçe konuşuluyor...

O sırada demek ki zamanı gelmiş, Bakan kalktı kimi masalardaki kimilerinin ellerini sıkarak bize doğru yaklaştı. Yanındaki Kendal bizleri tek tek tanıttı. Masamızdaki öğretim üyelerinden birkaçıyla biraz daha sohbet etmek için oturayım dedim. Oturdu ve şöyle böyle bir on veya onbeş dakika sohbet ettik. Çok sevimli bir insan.

İngilizcesi mükemmel. Bir İngiliz gibi konuşuyor. Daha doğrusu konuştuğu zaman bir İngilizden ayıramazsınız. Davranışları da öyle : Anglosakson. Gerçek bir “prens”. Sabah Konferans’ın açılışında o da konuşma yapacak. Sonra ayrıldı. Birkaç el daha sıktı. Karşındaki masadakilerle sohbet için de onlarla birkaç dakika oturdu. Sonra çıktı. Ahmet Önal’a “Fiziki olarak İsmet İnönü ile Kasım Gülek karışımı, her ikisini de anımsatıyor” dedim...

Akşam yemeğinde bir şişe birayla yetindim. O gece o kadar içkiyi görünce her gece benzeri olacak sanarak. Hata etmişim, çocuklar gibi yanılmışım. Bu yemekten sonraki hiç bir yemekte hiç bir içkinin yüzünü bir daha göremedik.

İçkinin mübarek yüzünü, bir daha Duhok’tan ayrılmamızdan önceki gece, Fransa’dan iki şişe şarabı hediye olarak getiren ama hediye edilmesi gereken “Burdayım” demeyince, getirene kalan bir dostun çömertliği sayesinde gördük. Gördük derken biz beş kişi gördük demek istiyorum. İsimler bende saklı. Ama şimdilik buraya yazmıyorum. Ofsayta düşmeyelim diye. O gece de çok geç saatte sadece ve ancak bir şişe kırmızı şarabın ifadesini alabildik, o kadarı da yetti. İkinci şişe son haberlere göre, geldiği yere geri döndü. Aynı bavulda, aynı biçimde.

Bir de Paris’e dönüş günümüzde, yani o geceyi izleyen günde, öğlen yemeği için vardığımız Erbil’deki lüks lokantada, “Bu kadar içkisizlik yetti bre !” diyerek bir bira ısmarladım, zaten garson da “Ne içersiniz ?” diye sormuyor muydu, ama iş o kadar kolay biçimde de sonuçlanmadı. Dönüş gününe kadar tek damla içki içmemek canımıza tak etmiş, günlerdir su içmekten her yerde su rüyaları görmeye, sudan nefret etmeye başlamışım, artık bu lüks lokantada mutlaka içki servisi vardır diye düşünerek ve yaradana sığınıp bir bira rica ediyorum. Yani ayıptır yahu bu mübarek içkiye bu yasak reva görülür mü diye de günlerdir söyleniyoruz zaten.

Aslında suyun da hakkını yememek lazım, suyu çok severim ve burada suya güzelleme döktürebilirim ama iş çok uzayacak, hemen geçiyorum. Fakat derdimi iyice anlatabilmek için şunu da eklemeliyim : Üniversite'nin üç gün boyunca tıpkısının aynısı yemeklerini bir, üç, beş kez yedikten sonra yahu bu memlekette şöyle harbiden bir meftune, bir içli köfte, bir güveç yemek için lokantalara hamle yaptığımızda da elimiz böğrümüzde kaldı : Lokantalarda da "İçki içilmez" dediler. Pes ! Uzadı bu iş ve nihayet artık Erbil sıcaklığında ve sabahtan beri dön babam dönmekten iflahım kesilmiş olarak orada, Erbil'in en şık lokantalarından birinde içkisizlik dönemime son verdim :

Orada evet öğlen yemeğinde, garsondan rica ettim, o da önce şefine sordu, sonra Kendal'den onay aldı ve bütün bu fiskoslardan sonra, o lüks otelin harika yemeklerinin tadına baktığımız o tarihî ama maalesef çok kısa süren anda bir bira içmek onuruna ulaşabildim. Paris Maratonunu kazanmaktan daha önemliydi bu başarı. Eh tadını çıkararak içtim ünlü biramı. Markasını yine yazmıyorum, reklam yapmamak için.

İçki tadında ve ayarında içilirse yarar. Yoksa yaramaz. Bilineni yinelemek pahasına da olsa yazıyorum : Efendice ve tadında içkiye evet, çok içkiye ve hele sarhoş olmaya ve laubaliliğe hayır !

4 Mayıs 2011'de Erbil'de öğlen yemeğinde nihayet uzun, çooooook uzun bir aradan sonra ilk biramı yudumlayacağım. Yudumluyorum. Garson işi biraz uzattı ama olsun. Yoksa özel izin isteyecektim. Başbakanlıktan veya Yükseköğrenim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanlığı'ndan. Tamam be kardeşim biz sizin içmenize, yemenize, yürümenize, yatmanıza karışıyor muyuz ? Karışmıyoruz. O halde bari lüks lokantalarda özgürlük olsun. Değil mi ?

Ama yine de o harika lokantada harika yemeklerinin sadece tadına bakabildik, çünkü onbeş dakikada öğlen yemeğini bitirip havaalanına yetişmemiz lazımdı... Biramı nasıl içtiğimi hatırlayamıyorum ama içtim işte.

Evet içkiyle Duhok'taki dansım bu kadarla sınırlı kaldı : Hesabını yapalım : Beş günde toplam iki şişe bira, bir veya bir buçuk bardak şarap. Hepsi bu kadar. Ama uçakta ve Paris'e dönünce Paris'te acısını çıkardım. Rövanşımı aldım. Adabıyla.

Ancak bir dahaki sefere oralara gidersem doktor reçetemi de yanımda götüreceğim : Çünkü reçetede "Her akşam yemeğinde bir bardak şarap içmeli" yazıyor. Bir bardak veya en fazla iki bardak şarabın sağlık açısından yararlarını yazmıyorum, bunu yüzyıllardan beri insanoğlu biliyor. Üzümün ve üzüm suyunun sağlık açısından iyilikleri bilindiği için şarap yasaklanınca "arak"/rakı yaratmak için aynı insanoğullarının kafa yormaları da boşuna değildi hani. Ama içkinin çoğunun da zararlı olduğunu Arif olanlar biliyor. Abidin olanlar da. Arif Dino o nedenle suyla sarhoş oluyordu, içkiyle değil. Bana inanmayanların Mina Urgan'ın Bir Dinozurun Anıları kitabından (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ilk baskısı 1998'de yapıldı, daha sonra birçok baskısıyla ünlü mühim eser) Arif Dino'ya sevgiyle ve saygıyla andığı sayfaları okumalarını tavsiye ederim. Bu yöntemin bilinmesinde de epey yarar var ayrıca, ucuz yoldan sarhoş olmak isteyenlerce.

Akan zaman geçen zaman devrildi, içki miçki derken saatimiz geldi. Yemekler bitmiş, içkilerini içenler istop etmişti. Şişelerin çoğu yarım kaldı. Ama biz orada kalmadık. Cumartesi 30 nisan 2011 gecesi Üniversite'in Sosyal Merkezi'ndeki lokantasında kalmadık. Çıktık. Herkes son derece memnun. Gülerek, şakalaşarak minibüslerimize bindik. Otelimize döndük. Herkes odasına çekildi.

Ben de. Cumartesi gecesindeyiz hâlâ. Televizyonlarda ne var ne yok diye bakıyorum. Roj Tv’de Çetin Oraner’in “Renkler ve Sesler” (olması gereken ama emin değilim) programının son beş veya on dakikasını izliyorum. Rastlantı da bu kadar olur : Neredeyse günü gününe tam bir yıl önce, evet 10 Nisan 2010’da, 20.30 ile 22.30 arasında, bu programa Harpêt isimli genç ve sevimli ozan ve türkücü ile katılmış, o günlerde yeni yayınlanmış olan Ergani Yürüyor isimli kitabımın (TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2010) çevresinde hayat hikayemi kısmen anlatmış, gülmüş, hüzünlü olmuş, bir parça da ağlamıştık. İşte şimdi Çetin Oraner’in umut ve heyecan, coşku ve sevgi, barış ve zafer kokulu programının sonunu izliyor ve seviniyorum. Bir gün sonra, yani pazar gecesi Baki Gül’ün “Özgür Gündem” isimli programını biraz daha uzun boylu izleyebildim. Türkiye’de yapılacak seçimler öncesinde yeni yüzlerin katılımıyla yeni ufukların açılmakta olduğunu saptamak olanağını da böyle buldum, çok sevindim. Yeni yüzler ve yeni sözler çok çok önemli. En önemlisiyse malum “henüz söylenmeyen sözler” elbette.

Medya Tv ile Roj Tv’de yıllar önce ve yıllar boyunca yayınlanan “Analiz”, “Yedinci Gün” programlarından beni tanıyan ve programların ciddiyetini öven üç kişiyle Konferans sırasında tanışma olanağı da buldum. Biri Alma Ata’dan veya Kürtçe deyişle Almaty’dan, gelen Knyaz İbragimovich Mirzoyev, ikincisi Mardin Artuklu Üniversitesi rektörü Kadir Yıldırım, üçüncüsü ise Erbilli ama kendini tanıtmayan ve benim de ayıp olur düşüncesiyle ismini sormadığım, takım elbiseli, kravatlı, değerli bir insan : 3 Mayıs’ta öğlen yemeğini yediğimiz lüks otelin lokantasında “Şehmus Güzel ! Şehmus Güzel !” diye seslenerek gelip boynuma sarılan bu insanı unutmam da olanaksız. Bugün hâlâ soruyorum : Kimdi bu insan ?

Burada asıl vurgulanması gereken Medya Tv ve Roj Tv'nin sesinin Kazakistan'a kadar ulaşmış olması, oradaki Kürtler arasında epey ünlü ve etkili olmasıdır. Knyaz dost, başta kendisinin ve birçok Kürdün gerekirse programlara katılmak istediğini bana bizzat söyledi. Benim Roj Tv ile veya başka bir televizyon kanalıyla herhangi bir ilişkimin bulunmadığı ve ilişkim olduğu zamanlarda bile bu konularda karar alınmasında rol oynamamın mümkün olmadığı ve bu tür kararlarda hiçbir etkim bulunmadığı için Knyaz Mirzoyev'e bu konuda herhangi bir söz vermem mümkün değildi, nitekim öyle de yaptım. Ama bu kitapta ve burada yazıyorum, artık adı geçen televizyon kanallarının yetkilileri gerekeni yapar veya yapamaz. Ben pasımı verdim. Gol mü atarlar, çalım mı atarlar, yoksa topu taça mı atarlar bilemem. Elçiye zeval olmaz hewallar, artık top sizde. Haydi bakalım. Kazakistan ne ki, uçakla birkaç saatlik bir mesafe...

Ammmaaaaa daldık derken Barzan Street'te otomobil trafiği azaldı. Göz kapaklarım kapandı. Ayaklarım yerden kesildi... Kürdistan topraklarında ilk uykuma, rüyalar alemine ilk yolculuğuma 30 Nisanı 1 Mayıs 2011'e bağlayan gece saat ikiye doğru başladım...

Pazar, Bir Mayıs

1983'ten bu yana Paris'te her Bir Mayıs gösteri ve yürüyüşüne katılmış ve iman tazelemiştım. Biri hariç : 1 Mayıs 1992'de disk kayması nedeniyle, birkaç gün feci sırt ve bacak ağrılarımınla, siyatik belası, evde sırt üstü yattıktan sonra, gelen ambulansla Bobigny'deki Avicenne (İbnî Sina) Hastanesi'ne kaldırılmışım.

Hiç unutmuyorum dünya güzeli hastabakıcı bayan, eşimle birlikte, beni, bu koskocaman çocuğu, yatağıma yerleştirirken, "Hastaneye sevk için tam da gününüzü seçtiniz : 1 Mayıs ve bütün doktorlar tatilde." demişti.

Ama biraz sonra dünya güzelinden daha güzel, uzun sarışın saçlarıyla bir periyi anımsatan (belki de ben uyduruyorum) genç bayan doktor gelip şöyle bir muayene edip bir-iki şirin laf edince, disk kayması misk kayması, siyatik miyatik, ağrı sızı birdenbire silinmiş, hastane odamda kuşlar cıvıdamaya, kelekler uçuşmaya başlamış, bin bir Malatya gülü açmıştı. O güzel bayan doktoru bir daha göremedim. Görseydim hayatım kayabilir, hayatımın akışı değişebilirdi diyebiliyorum hâlâ, aradan geçen onca yıla rağmen. Ama göremedim.

Evet 1 Mayıs 1992'de République Meydanı'ndan Bastille Meydanı'nı geçip Nation Meydanı'na yürüyemedim ama bunun acısını daha sonraki yıllarda çıkardım.

Aradan yıllar geçti : İşte bu defa 1 Mayıs 2011'deyiz ve yine Paris cadde, sokak, meydan ve bulvarlarını fethedenlerin yanında değilim. Ama can sağolsun/sololsun : Bu defa kendi ülkelerini kurtaran, kimliklerini kentlere, kasabalara, köylere, yollara, dağlara ve taşlara kalıcı biçimde yazan ve dağlarını, ovalarını, köy, kasaba ve kentlerini bayındır kılan, yoktan var eden insanların,

kardeşlerimin arasındayım. Bu da bir tür 1 Mayıs gösteri ve yürüyüşü sayılmalı. Tarihi kayıtlara aynen böyle yazılmalı.

Sabah saat yedide uyandım. Duşumu aldım. Sinek kaydı traş da tamam. Altıncı ve en üst katta olduğunu dün söyledikleri kahvaltı salonuna çıktım. Asansörle. Asansörle ilk ve son çıkışım oldu bu. Daha sonraki sabahlar bir parça yürümek, “spor yapmak” umuduyla merdivenlerden çıktım, merdivenlerden indim. Bu arada birkaç kişiyi daha asansörü kullanmaktan vazgeçirdim.

Konferans gündemini hakkıyla izlemek için kimi gün on saat oturmak zorunda kalınca bu kadarlık bile olsa “günlük spor” es geçilmemeliydi. Buna hepimizin ama bilhassa yaşlıların, hadi ellisini veya altmışını geçmişlerin diyelim, gereksinimi daha fazla.

Ayrıca yaşlılık da göreceli bir kavram ve burada imdadıma Nâzım Hikmet’i çağırabilirim, Şair Baba gelir ve konuşur :

“Öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı, yetmişinde bile mesela zeytin dikeceksin.”

Biz bu okuldan diplomalıyız ve Usta’mızı izlemek konusunda da kararlıyız. Daha çok çalışmak, daha çok yaratmak için. Hele genç yaşlarında inançları uğruna kavgaya atılan ve hain tuzaklarda katledilen kardeşlerimizin, arkadaşlarımızın, dostlarımızın, yoldaşlarımızın bıraktığı boşluğu doldurmak arzumuz da oldukça.

Altıncı katta, Duhok’a aşağı yukarı 200 derecelik bir açıdan bakan Kahvaltı Salonu’ndan görünen manzara sizi oraya mıhlıyor. Nefesiniz kesiliyor. Bir süre konuşamıyorsunuz. Panoramik görüntü budur işte. Bu koskocaman şehir hiç yoktan veya küçücük bir kasabadan yaratılan Duhok’tur işte.

Duhok, bakın şurada sağda, dipte, dağın hemen dibinde, en korunaklı yamaçındaki ilk kuruluş yatağından çıkmış, doğrulmuş,

aşağılara doğru sağa ve sola genişleyerek, kimi yerde öne doğru koşarak inmiş, inmiş, inmiş, sonra kendine bir Yenişehir eklemiş, biraz daha sonra yenişehirliye yenileri eklenmiş. Birken iki, ikiyken beş olmuş. Beşken on, onken onbeş olmuş, bizim kaldığımız otelin önüne kadar gelmiş, oradan arka taraftaki yamaçlara tırmanmaya başlamış. Bu dağlardan kopup gelen canlı ve coşkulu akış, her adımda çoğalan yürüyüş ve dağlara tırmanış halen sürüyor. Çünkü bu kent kardeşlerim inşaat-kenttir, şantiye-kenttir. İşte görüyorsunuz sabahın ilk ışıklarıyla yola çıkmış şuradaki çimento kamyonu, çimentosu dönüyor, kamyonu yürüyor. Şuradaki, yaklaşın ne olur, iyi bakın canım, yaklaşın biraz daha, işte şuradaki vinç, bakın birer karınca gibi görünen emekçiler, ustalar, ustabaşılar harıl harıl gürül gürül işbaşı yapmışlar ve yaratıyorlar. İşte arı gibi vızıldayan otomobiller, TIR'lar, küçük ve büyük kamyonlar, otobüsler, minibüsler... Bir git-gel gel-git devinimi ki durmadan dinlenmeden kenti inşa ediyor, kente neredeyse her ayda bir mahalle daha katılıyor. Yakılmış, yıkılmış, davarları katledilmiş, tavukları, yumurtaları, bulguru, buğdayı yağmalanmış, ağaçları ateşe verilmiş köyler yeniden kurulmuş, kimi genişleyen kentle bütünleşmiş, kimi kasabaya dönüşmüş, sonra Duhok'a bir ilçe daha eklenmiş. Kimi geçmiş dönemin azameti içinde Duhok'tan gelen davet üzerine halaya kalkmış. Haki renklilerin, katillerin zindanları, işkencehaneleri taş taş üstünde bırakılmadan haritalarımızdan silinmiş, yerlerine parklar, gençlik ve çocuk parkları kurulmuş. İşte her kentte bir, bazen iki veya üç Azadi Parkı.

İşte tam manzaramızın dibinde, otelimizden sekiz adım ötede, Duhok'un Azadi Parkı. Orada heykeltraş Adnan Shino'nun barışı, dayanışmayı, uzlaşmayı muştulayan, yücelten, kadın ve erkek arasında eşitliği ve uyuşumu vurgulayan bronzdan eserleri birbiri yanına dizilmiş. Seyire sunulmuş. Bir tür "Mémorial". Zindanlarda

ve işkencehanelerde işlenen zulme, katliamlara rağmen mücadeleye atılan ve katillerin haklarından gelerek kurtuluşunu kendi elleriyle yaratan Kürt halkının onuruna dikilmiş bu yapıtlar. Ortak hafızamız için. Yaşanılanların unutulmaması için. Realist tarzda yaratılan heykeller halka tarihini anlatıyor, geçmişini anımsatıyor. Hiç bir şey unutulmamış : Ne Halepçe, ne kavganın asilliği. Ne isyanların güzelliği, ne güzeli daha güzelleştirdiği. Serhildanlarda kadın ve erkeklerin birlikteliği ve çoğalmaları da ölümsüzleştirilmiş : Birken iki, ikiyken sekiz olmaları da.

2006 ile 2010 arasında dört yıllık emek ürünü eserler kenti güzelleştiriyor. Kentin aynı zamanda bir kültür merkezi biçimini almasına katkı sunuyor. “Azari Panorama”dır adı. Kürtçe ve İngilizce onaltı sayfalık minik ve şirin bröşürden birkaç sayfayı gönderiyorum. Umarım kitapta yayınlamak olanağı bulabiliriz. Yoksa Google Baba’ya danışın, o size Park’ın da, Shino’nun eserlerinin de yolunu kibarca gösterir. Hilafım yoktur. İyi bakın ne olur, eserlerin ötesinde görünen kent dağlara yürüyüşünü sürdüren bir kenttir. Her gün büyüyen ve her gün yaşama yeniden başlayan bir kent. Otel’in ön tarafına bakan bütün pencerelerinden Park’ı seyretmek mümkün. Shino’nun eserleri arasından da oteli ve tırmanan kentin rengarenk binalarını veya inşaatı sürenlerini.

Evet bu bir şantiye-şehirdir. Kendi kabuğundan çıkmış, yolları aşmış, yolkesenlerden çok uzaklara ulaşmış, karşısındaki yamaçları yeşirten bir kenttir. Kaldırımları gelecek yıl inşa edilecek kenttir Duhok. Gelinlik kız. 1200 metre yükseklerdedir, nüfusu günden güne artan verimli kent burasıdır işte. Nüfusunun artması yeni evlerin eklenmesiyle doğru orantılıdır. Gel zaman git zaman içinde, o kadar da çok değil 1992’den bugüne dağlarının azameti artmış. Kendine güveni de. Çocuklarının karnını doyurmaya başlamış :

Balım balım.

Sütüm sütüm,

Peynirim peynirim.

Ekmeğim ekmeğim.

Demiştir.

Kahvaltıda sımsıcak çorba sunulduğunu ve hele bu çorbanın mercimek çorbası olduğunu farkedince, sütü solladım, balı solladım, reçeli solladım, yağa zaten asla yüz vermem, peyniri solladım, mercimek çorbasından bir kase aldım ve özlemle içtim. Anam Ganime Güzel'in kış günlerindeki kakırdak gibi kızarttığı ekmeğin parçaları ve bir baş soğanı yanında mercimek çorbasının tadı damağımda, Duhok'taki ilk çorbamı büyük bir keyifle mideye indirdim. Bir daha aldım. Sesim soluğum çıkmıyor ki anlatayım. Önümüzde ekranı, pardon gepgeniş camları soldan sağa sağdan sola geçen, taşan ve yayılan manzara, bu kadim kentin kabuğunu çatlatmış olması, masamıza gelip oturanların anlattıkları duygu katsayımı alışılmışın üstünde artırmış durumda. Kalbim çatlayacak. Ancak susabilmek ve göz yaşlarımı, sevinç gözyaşlarımı, içime akıtarak dinlemek zerafetini gösterebiliyorum. Başka şeyi sıkıysa göster bakalım! Öbür konularda sınıfta kalıyorum, ama önemli değil, bu yaz tatilinde derslerime iyi çalışır ve bütünlemede mutlaka geçerim. Söz.

İşte karşımda Erbil Üniversitesi Fransızca Bölümü başkanı. Dün gece tanıştığımız ve Paris'te yaşamış bilim adamı. İsmi maalesef aklımda tutamadım, Google Baba'ya sordum bulamadı. İsmi bilen biri buraya yazıverir ve genç bilim adamını da hakkıyla anmak olanağı buluruz. Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar

Bakanlığı'na yeni atanan ve dün gece tanıştığımız Bakan'ın, Dlamer Ala'adin'in (Dlamer Ala'aldeen veya Dlamer A. A. Ala'Aldeen biçiminde de yazılıyor) öğrencilerin daha iyi yetişmesi için yurtdışına burslu olarak gönderilmesini programladığını ve bunun için 150 milyon dolarlık bir bütçenin ayrıldığını ve üniversitelerdeki olumlu gelişmeleri o kadar iyi anlattı ki sevinçim birkaç misli daha arttı.

Erbil Üniversitesi Fransızca Bölümü başkanı genç bilim adamı, çorba veya klasik peynir, zeytin, salatalık, domates yerine hafif bir kahvaltı tercih etmiş : Kaymak üzerine az bal ve yanında birkaç çeşni. Bu formülü de çok tuttum. Ertesi sabahlarda denedim. Harbiden sıkı kahvaltı. Ne olursa olsun hiç bir kahvaltıda en önce, her şeyden önce mercimek çorbamı içmeyi ihmal etmedim. Ergani'ye ve Diyarbakir'e böylece selamımı gönderdim her sabah. Anama da.

Güne böyle başladım.

O ilk sabah kahvaltımda ise antolojilere geçecek cinsten bişey oldu : İtiraf ediyorum ve bir suç işlediysen affınıza sığınıyorum, özleme söz para etmiyor çünkü :

İki kase çorbadan sonra, sıcak sigara böreklerinin tadına baktım : Belki üç belki dört adet (!!). Özlemin adı budur mutlaka. Ganime Güzel'in sulu börekleri, puf börekleri, çörekleri, kurabiyeleri ve dahanelereleri (tek sözcükte) aklımda. Sonra Paris'te bulmamız nâ-mümkün peynirlerin herbirinden tadımlık birer parça, yanında domates, salatalık, birkaç kara zeytin. Yetti mi ? Yetti. Yanında su. Masaya oturur oturmaz genç ve sanki erken uyan(dırıl)mış olmaktan bir parça gayri memnun garsonların hemen sunduğu su. Ve kaçınılmaz olarak birkaç kahve.

Tamam Konferans'ın ilk günü ve çok yoğun geçeği belli toplantıları için hazırım. Nöronlarım dinlenmiş, gözüm ve gönlüm doymuş olarak haydi bakalım artık çalışmanın zamanı geldi dedim.

Kalktık. Herkes minibüslere.

Li Dinokê Konferansa Kurdolojiye

Konferansın yapılacağı mekan dün gece yemek yediğimiz Duhok Üniversitesi Kültürel ve Sosyal Merkez (The Cultural and Social Center) binası. Salonlar burada. Yemekhane burada. Çayhane de. Herşey burada konuşulacak. Herşey burada tartışılacak. Herşey burada kararlaştırılacak. İstekler ve dilekler burada sunulacak. Yemekler de burada yenilecek.

Merkez, otele göre, karşı tepelerden birinde. En yüksekte. Malta mahallesi olmalı. Merkez'in karşısında ise kentin en renkli tepeleri. Güneşli günlerde göz alabildiğine seyir mümkün. Kaçırmadık elbette. Duhok Üniversitesi'nin benim diyen her tür kampüse parmak ısırtacak genişlikteki kampüsü içinde.

Pazar sabahı, gündüz gözüyle Merkez'e ilk gelişimiz şoförümüz Mesud Bervani'nin belki kişisel kararıyla Kampüs'ün ana girişinden oldu. Kampüsün içinde döne döne tepeye tırmandık : Böylece fakültelerin birçoğunun ve öğrenci yurtlarının önünden geçtik. Binalarını ve o pazar sabahı kimi öğrenciyi üstlerinde eşofmanlarıyla görebildik. Öğrenciler belki spor yapmaktan geliyordu. Yurtlardaki kimi pencerelere Kürdistan Bölge bayrağı asılıydı. Bu yoldan bir daha geçmedik. Bundan sonraki gelişlerimizde, dün gece taksiyle geldiğim gibi, tepenin öbür yakasından Merkez'e getirildik. Hafta içinde fakültelerde dersler devam etti mutlaka. Birkaç öğretim üyesi Konferansa katılsa bile böyle olması da doğaldı. Dolayısıyla bizlerin öbür taraftan getirilmesinin nedeni anlaşılıyor.

Duhok Üniversitesi birçok fakültesiyle, bin kadar idarî ve ilmî personeliyle ve on bin kadar öğrencisiyle son derece önemli büyük

bir bilim kurumu. (University of Duhok diye Google Baba'dan bilgi edinmek mümkün.)

Herşey işte 1 Mayıs 2011 Pazar günü saat tam 10'da başladı : "Açılış merasimi"yle. "Hoşgeldiniz" konuşmasını rahmetli abem Tahsin Güzel'e ikiz kardeş kadar benzeyen Duhok Üniversitesi rektörü (Serokê Zankoya Duhokê) Asmat Muhammed Khalid (veya İsmet Mihemet Xalid) yaptı.

Sonra Yükseköğrenim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanı (Wezirê Xandia Blind ü Vekalinen Zanisti) Dlaver Ala'adin sözü aldı. Sakin sakin ve inanmış bir insan gibi konuştu. Biraz önce Erbil Üniversitesi Fransızca Bölümü Başkanı'nın bana anlattıklarını doğrulayan şeyleri aktardı :

Burslu öğrenciler için 150 milyon dolar ayrıldığını, yaklaşık 300 öğrencinin yurtdışına gönderildiğini söyledi. Ciddi reformlardan söz etti. Fen Bilimleri'ne, kimya, fizik, mühendislike ağırlık verilmesinden de. Önce Kürtçe konuştu, sonra İngilizce. Yukarıda yazdığım gibi, İngilizcesi mükemmel. Konuşması bitince en az alkışlanan o oldu. Buna epey şaşırdım. Nedenini de bir türlü öğrenemedim, bu konuda hiç kimseye de hiç bir şey sormadım. Evet bütün konferans süresince onun kadar az alkışlanan başka kimse de olmadı. Gel de üzülme bakalım. Bunun bir açıklaması olmalı. Gelin bir deneyelim isterseniz :

Hiçbir partinin üyesi olmayan, ve sadece bu işleri bildiği için bu makama getirilen, reformcu, işbilir, dinamik genç bakanın demek ki taraftarı az. Belki de yok. Dahası o konuşurken, önce özel bir dosya içinde kollokyum programının ve hemen peşinden de üniversitenin iki yapraklık ve Konferans için özel çıkarıldığını sandığım bülteninin dağıtılması da dinleyicilerin dikkatini dağıttı. Bu vesileyle mırıldanmalar filan da oldu ve bu da Bakanı hakkıyla dinlememizi önledi. Niye o anda bu iş yapıldı ? Meçhul ! Ama

Bakan son derece sakin bir biçimde konuşmasını sürdürdü. Herhalde deplasmanda oynadığının bilinçiyile bu tür garipliklere alışkın.

Orada bulunduğumuz günlerde hükümet üyelerinin Kürdistan Bölgesi'nde örgütlü ve Meclis'te temsilcisi bulunan partiler arasında, tekrar ediyorum o işi bilen seçilmişler arasında değil, partiler arasında dağıtılması yerine, parti üyeliği aranmadan işbilir ve meseleye hakim seçilmişlerin atanmasının daha yararlı olacağını tartışıldığını da duydum ve okudum.

Katılımcıları topluca kabul ettiği toplantıda Başbakan Barham Ahmad Salih örneğin işbilirlerin bakanlıklara atanmasından yana olduğunu ifade etti. Barham Salih'in Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) üyesi olduğunu da geçerken anımsatayım. Ama Yükseköğrenim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanı partisiz. Bunun sonucu olarak taraftarı ve alkışlayanı yok denecek kadar az.

Bu bağlamda, Yükseköğrenim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanı'nın çok az alkışlanmasını, değişimden yana olmayanların yenilikçileri ve önerilerini her fırsatta olumsuzladıklarını sergilemeyi arzuladıkları sonucunu da çıkarabilir miyiz? Bilemiyorum. Yorumunu size bırakıyorum. Ancak kesin bir sonuca ulaşmadan önce daha çok bilgiye ihtiyacımız olduğu da açık. Ama bir bakanın böylesine cılız alkışlanması ona zayıf not verildiği anlamını da taşıyor. O anda o salonda olanlar tarafından.

Ondan sonra Eğitim Bakanı (Burada hemen dikkatinizi çekmek istiyorum : "Millî" Eğitim değil, sadece Eğitim Bakanı) (Wezirî Perwerdê) Sefin Dizeyî (ismi ve soyismi Safeen Mohsin Dizayee olarak ta yazılıyor) konuştu. Çok kısa konuşmasında o da herkese hoşgeldin dedi, çalışmalarımızda başarılar diledi. Wikipedia'daki "Kurdistan Regional Government" maddesindeki bilgilerden,

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) üyesi olduğunu öğrendiğimiz Bakan biraz daha canlı bir biçimde alkışlandı.

Salon tıklım tıklım.

Bakanlıklardan, Duhok'tan bütün veya bütüne yakın üst görevliler, genel müdürler, müdürler, Duhok Üniversitesi'nden birçok öğretim üyesi, dünya kadar insan var. Çok sayıda bıyık, sakal, takım elbise ve kravat ta.

Kadınlar da var : Kimi türbanlı, kimi türbansız. Hepsi çok şık, bakımlı, iyi giyimli, mutlaka çok iyi yetiştirilmiş genç ve güzel kadınlar. Çoğu öğrenci. Ne olur kimse alınmasın ama bu kadar güzeli de herkes aynı salonda biraraya getiremez sanıyorum.

Kuzey komşusunda türbanlılar, Doğu komşusunda türbansızlar üniversitelere alınmazken Kürdistan Bölgesi ikisine de örnek olamaz mı ? Olmuyor mu ? Bu çocuklar için üniversitede okumak, bilimle tanışmak, görgü ve bilgilerini artırmak, bilimsel araştırmalar yapmak, öğretim üyesi olmak, toplumsal, ekonomik ve siyasi hayata fiilen katılmak, kendileri, aileleri ve ülkeleri için yeni pencereler açmak, yeni kapılara dayanmak anlamını da taşıyor. Meselenin bu boyutu ihmal edilmemeli sanıyorum. Kılık ve kıyafet her yerde ve her zaman siyasi tavrı ve siyasi duruşu mu sergiliyor ? Bundan emin değilim.

Üniversite'nin seçme kadın ve erkek öğrencilerinden oluşan ve gerçekten son derece terbiyeli, iyi yetiştirilmiş, girişken, leb demeden lebleyi anlayan hakikaten zeki öğrencileri de Konferans takımı oyuncularının işini kolaylaştırmak için hazırlar. Konferans için Merkez'e adımıımızı attıktan itibaren ve Konferans bitimine kadar bu çocukların çok yardım ve yararlarını gördük.

Evet toplantı salonunda aşağı yukarı iki yüze, ikiyüz elliye yakın veya biraz daha çok insan var.

İki büyük kanat şeklinde yerleştirilmiş sandalye sıralarının arasından geçilebildiği gibi iki kanat arasındaki geniş aradan da geçilebiliyor. Ama maalesef tam ilk üç sıranın ortasındaki genişlikte iki veya üç televizyon kamerası ve görevlileri ayakta çalışıyorlar, o geniş aralıktan geçilemiyor, o zaman sandalyelerin arasından geçiliyor. Bu da epey gürültüye yol açıyor. Bu gürültü, aralıksız git-geller, arada bir şişe suyu dağıtımı ve benzeri yardımlar, Konferans'ın ilk günü büyük salondaki dinleme düzeyini epey sarstı. Bu tür teknik hataların zamanla düzeltileceğinden eminim. Bu arada ilk hoşgeldin merasimi bittikten sonra konuşanları dinlemek yerine komşusunu veya önündekini dinlemeyi tercih edenler, aralarında konuşanlar da devreye girince fena halde yandık ... Sabahın ikinci seansında yöneten dayanamayıp iki kez salonu susmaya davet etti. Ama salondakiler "sen onu külahıma anlat" tavrında yeniden ve yeniden çapraz sohbetlerini kaldıkları yerden sürdürdüler. Beş dakika susan cemaat sonra daha coşkulu ve daha canlı bir biçimde sohbeti derinleştirdi. Uğuldamanın artması üzerine tribündekiler sustular... Başkan yeniden susunuz daveti yaptı ve bu böyle sürdü, çare bulmak için yer değiştirmeler filan da yeterli olmadı, her şey sineye çekildi...

Televizyon kameraları tam mesai yaptılar. Her şey kayıt altına alındı.

Kurd 1 bütün konuşulanları bölüm bölüm, tebliğlerde söz konusu edilen kimi belgeleri de ekleyerek izleyicilere pek yakında sunacak. Paris'ten üç kişi, Mahmut Demir, Judith Henry ve bir kameraman, bu işle görevli olarak geldiler.

Bölge televizyon kanalları da özel bir ilgi gösterdi. Yerel gazeteler de. Televizyonlardan ve yazılı basından gelen gazeteciler verilen aralarda da boş durmadılar.

Bu nedenlerle ve sunulan tebliğlerin Kürtçe ve İngilizce olarak yayınlanacaklarını bildiğim için bu çalışmada konuşulanlara ayrıntılı olarak değinmeyeceğim. Birkaç genel şeyi belirtecek, Fransa konusunda belki birkaç noktayı biraz daha etraflıca ele alacağım. Genel bir değerlendirmemi ise daha sonra sunacağım.

Sabahın ilk seansı, “Hoşgeldiniz merasimi”, Duhok Üniversitesi’nden sonra Konferans’ın ikinci ve Avrupa’daki örgütleyicisi olan Paris Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal Nezan’ın kısa ve öz konuşmasıyla sona erdi. İlk ara verildi. Saat 11’i biraz geçiyor.

Çay ve kahve molası konuşmalar ve tartışmalar kadar yararlı oldu desem abartmış olmam, inanın bana. Her arada, her molada yeni insanlarla tanışmak da cabası. Bu ilk seans sonrasında şu belli oldu :

Kürdistan Bölgesi’nde Kürtçe konuşuluyor. Herkes Kürtçe konuşuyor.

Kuzey’den Bölge’ye ilk kez gelenler bu işe çok şaşırıyorlar ama kısa sürede uyuşum sağlanıyor.

Kuzey’den, Doğu veya Batı’dan veya Avrupa ya da Amerika’dan gelen bir Kürdün Kürtçe konuşamamasına ise Güneyliler hayret ediyorlar.

Benim durumuma nitekim gerçekten çok şaşırdılar. Diyarbakirliyim adım Şehmus diyorum, hemen ısınıyoruz, ama Kürtçem iyi değil deyince bir suskunluk giriyor araya. Aramızdan bir kara kedi geçiyor. Sessiz. Dilsiz.

Oniki yaşımdan sonra Kürtçemi, yani ağızımdaki hazinelerden birini, yitiren ben bu beş gün içinde birçok şeyi anımsadım. Anamdan ve nenemden duyduklarımı, dükkanda babamın konuşmalarını, benim konuşmalarımı tümünden hatırladım ve

Kürtçem bir adım ilerledi. Belki o kadar bile değil, ama günlük konuşmalarda başımın çaresine bakacak kadar geliştirdim Kürtçemi. Fakat Konferans'ta ve aralarda konuşulan Kürtçeyi anlamam için daha birkaç fırın ekmek yemem gerektiğini de anladım. Bu sadece Bölge'de daha çok Sorani konuşulduğu için değil. Kirmancıyı de anlamıyorum doğru dürüst. Nitekim, molalardan birinde, bir genç, yanılmıyorsam genç bir gazeteciymi, aynen "Kürtçe bilmeyene Kürt denmez!" deyip kestirip attı. İşte al sana ders! Haklı delikanlı. Bileyim veya bilmeyeyim, çeyrek Kürtçem ve yarım İngilizcemle Konferansı izledim. Bu arada birkaç gazeteci saçıma ve sakalıma ak düşmüş olması nedeniyle saygı da kusur etmedi ve gelip, Kürtçem iyi olmasa da, mülakat yaptı. Her ikisinde de tercümana ihtiyacım vardı. Birinde Sandrine Magnée, diğerinde Mahmut Demir yardımcı oldu. İkisine de bir kez daha teşekkür borçluyum. İki televizyon kanalı da söyleşi yapmak istedi ama böyle tercümanla filan ayıp olur diye kusura bakmayın deyip yan çizdim.

Şunu da eklemeliyim : Konferans iki dilliydi : Kürtçe ve İngilizce. Fransızcanın fiyakası bozulduğu için Bölge'de kimse veya kimseye yakın kimse zaten Fransızca bilmiyordu veya kimsenin Fransızca konuşan biriyle söyleşi yapmaya da niyeti yoktu. Bu dil Parisli, Fransalı veya başka coğrafyalardan gelmiş bir grubun, haydi bizim gurubun diyelim, dili olarak aramızda kullandığımız bir dil olarak kaldı. Bu bizim grubun bütünleşmesini de sağladı diyebilirim. Neyse mesele bu değil. Mesele Kürtçenin bugünü ve yarını.

Kürtçe, hava atmak için, bakın bir de bu dil var ve bu dili de konuşuyorum demek için kullanılmıyor. Bir ihtiyaca yanıt veriyor. Milyonlarca insan, kadın, erkek ve çocuk bu dili konuşuyor, bu dille dertlerini anlatıyor, dertlerine çare arıyorlar. Bu dille eğitim yapılıyor. Bu dille yazılıyor, çiziliyor. Bu dille türküler söyleniyor. Yayın yapılıyor. Kitaplar basılıyor. Gazeteler de. Dergiler de.

Kürtçe canlı bir dildir. Canlı olduğu için de yeni ihtiyaçlara yanıt vermesi, her gün gelişen iç ve dış ilişkiler demetinin anlaşılmasını kolaylaştırması arzusuyla, bugün Bölge’de Kürtçenin “standardisation”u (yeni ihtiyaçlara yanıt vermesi için değişik lehçeler arasında benzeştirme, sözcüklerin birbirleriyle uyuşturulması diyelim) ve “rénovation”u (yenileştirilmesi) gündemde.

Kürtçe, eğitim ve öğretim dili olarak eğitim ve öğrenim konularında öğrencilerin doğması muhtemel dilsel sorunlarını da göğüslemek için reforma gereksinim duyuyor.

Dilin bu alanlarda olası sorunları aşması için kendini gözden geçirmesi, yeni sorunlara zamanında çare bulması gerekiyor.

Çeviri alanında da dilin yeni ihtiyaçları karşılaması gerekiyor.

Bu sorunların çözümü ise dilcilerin ve dilbilimcilerin işidir.

İşte Konferans’taki ana konulardan, meselelerden biri de buydu.

Bütün Kürtlerin anlayabileceği ortak bir dilin yaratılması ve bu dilin yenileştirilmesi, günün ihtiyaçlarını karşılaması için gözden geçirilmesi gündemde.

Bölge’de Arap alfabesi kullanılarak yazılan Kürtçenin latin alfabesine geçip geçmemesi de tartışılıyor. Böyle bir değişimin Kürtçenin ve Kürtçe edebiyatın yayılmasına katkısı araştırılıyor.

Böyle bir geçişte var olan alfabenin yetip yetmeyeceği de tartışılıyor. Kürtçeye yeni harfler de eklenmeli mi ? Eklenmemeli mi ?

Bu tartışma sadece üniversitelerle sınırlı değil. Sadece dilbilimcilerin görevi de değil. Herkesin ağzında. Çünkü son derece önemli, hatta kimi açılardan jeo-stratejik özellikler de taşıyor.

Kendal Nezan konuşmasında Kürtçenin zenginliğinin korunması için sözlü geleneklerin önemine değindi. Müzik, tarih, etnoloji, arkeoloji ve benzeri konularda sözlü geleneklerin, bunun yanında sözlü tarihin önemi göz ardı edilemeyecek kadar hayâtî. Bizimki gibi söze dayalı kültürlere sahip bütün toplumlarda sözlü tarih ve onun araç ve gereçleriyle halk zenginliğini, dilini, mutfağını, tarihini, yakın ve uzak geçmişini toplamak da mümkün olacaktır mutlaka.

Fransa'da Kürdoloji

İlk günün ikinci seansı Fransa'da 1960'lardan bugüne Kürt, Kürdistan, kürdoloji denince ilk akla gelen Joyce Blau'nun konuşmasıyla başladı. Onu Abdul Fettah Botani ve Celile Celil izledi.

Joyce Blau, Viyana-Erbil uçağında bana anlattıklarının daha derli toplusunu konuşmasında sundu. Uçakta bana anlattıklarını da ekleyerek özetini tarihi bir tanıklık olarak sunuyorum :

Fransa'da 1950'lere kadar Kürt meselesiyle sadece istihbarat birimleri, kurumları ilgileniyordu. Bu ilgi Kürdistan'dan çok Fransa'nın Irak'la olan ilişkilerden kaynaklanıyordu.

Irak, petrolü, komşuları ve bölgenin içinde bulunduğu durum ve buna bağlı konular sonucu Kürtlerle de ilgileniliyordu. Fransa devletinin Ortadoğu'daki çıkarları açısından değerlendiriliyordu her şey.

Siyasi partiler ise meseleye ilgisizdi. Sadece Fransız Komünist Partisi (FKP) Irak'la ilgileniyordu. FKP bu alana da, kendisinin egemen olduğu birçok başka alanda olduğu gibi, başka bir siyasi partinin, grubun veya kişinin girmesini asla istemiyordu. FKP birçok alanda kendi tekelinin sürgitmesini arzuluyor, bunun için pek demokratik olmayan yollara başvurmaktan bile çekinmiyordu.

FKP, Joyce Blau'un da genç bir militan olarak içinde bulunduğu Henri Curiel Grubu ile ise, bu Grub'un Cezayir Savaşı'nda ve öncesinde bağımsızlık yanlılarından yana tavır takınması nedeniyle, kavgalı gibiydi. Öyle açıktan kavgalı olmasa bile bu Grub'a iyi gözle bakmıyordu.

FKP'nin Irak'la ilgisi Soyvet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) "resmî çizgisi"nden milimetre farklı değildi. "Ustamın söylediği" ilkesi geçerliydi ...

O yıllarda Ortadoğu'daki birçok Komünist Partisi'nin de SSCB denetiminde olduğunu anımsatmalıyım.

1950'lerin sonunda, o yıllarda Le Monde gazetesinin Ortadoğu'daki özel muhabiri Eric Rouleau, Joyce'un da içinde bulunduğu Henri Curiel Grubu'yla buluşuyor ve onlara "Kürt davasında ümit var. Bu davayla ilgilenmek gerekiyor. Bu dava kutsal bir davadır, savunulmalıdır ve desteklenmelidir." diyor. "Peki ama kimle ilişki kuracağız, nasıl yapacağız?" türü sorular üzerine Eric Rouleau, o günlerde Paris'te yaşayan ve Sorbonne'da Kürtçe dersleri veren Kamuran Bedirhan'ın adresini iletiyor. Joyce bu işle bizzat görevlendiriliyor ve Joyce'un Kürtlerle, Kürt dünyasıyla, Kürt diliyle ilgisi böyle başlıyor ve aralıksız sürüyor.

Böylece Kürt meselesi, Fransa'da sadece ve sadece devletin ve istihbaratın ilgilendiği bir mesele olmaktan çıkıyor, Joyce'un ve arkadaşlarının yardım ve katkılarıyla, üniversitenin ve onun aracılığıyla da sivil toplumun ilgi alanına giriyor.

Kamuran Bedirhan'ın başlattığı toplumsallaşma süreci mütevazı bir biçimde ama kararlı olarak genişliyor.

Joyce bizzat kendisi kürdoloji alanında bilimsel çalışmalara başlıyor...

Bir süre sonra İNALCO'da (Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Ulusal Enstitüsü) öğretim üyeliğine başlıyor ve o da yeni öğrenciler yetiştiriyor...

Fransa'da Kürt kervanı böyle yola çıkıyor ve günümüze kadar çoğalarak geliyor...

Fransa’da son yıllardaki gelişmelere Hamit Bozarlan öğle yemeğinden sonraki üçüncü seansın başında yaptığı konuşmasında değindi. Hangi okullarda nelerin nasıl yapıldığı, kimlerin ne tür ürünler verdiğini ayrıntılı bir biçimde aktardı...

Fransa örneğinde ve diğer ülkelerde kürdolojinin gelişiminin anlatıldığı tebliğlerde genel olarak meseleye dilci, dilbilimci gözüyle ve sadece bu gözle bakıldı.

Kürtlerin tarihi ve bununla ilintili olarak dilin tarihi, tarihi gelişimi ihmal edildi. Kürtçe edebiyatın tarihi de yeterince irdelenmedi.

Kürdistan’ın siyasi tarihine ise hiç değinilmedi. Bu anlaşılabilir bir durum, madem ki Konferans konusu daha çok dil ve dilbilimi ve onlara bağlı sorunlardı. Ancak Fransa’ya ilişkin konularda her iki konuşmacı da sadece kendilerinin veya yakınlarının (yakından bildikleri anlamında) yaptıklarını aktardılar. Diğer bilimsel kurumlarda başkalarının gerçekleştirdiklerine ve geçmiş yıllarda yapılanlara değinmediler. Bu beni bir parça üzdü. Çünkü 1983-1984 ders yılından itibaren Paris VII. Üniversitesi’nde değerli meslektaşım Claude Liauzu ve iki yıl sonra bize katılan Muhammed Harbi ile ve kimi yan araştırma kümelerinde türkologlarla ve daha sonra başka bilim kurumlarında yaptıklarımın hiç kıymeti kalmadı mı sorusunu kendi kendime sordum.

Sadece kendi adıma değil, birlikte çalıştığım meslektaşlarımı anmak ve gerçekleştirdiğimiz çalışmalarını anımsatmak için şu birkaç paragrafı burada dikkatinize sunmak istedim :

Paris VII. Üniversitesi Tarih, Coğrafya Ve Toplum Bilimleri Fakültesi’nde (GHSS) Eylül 1983’te öğretim üyeliğine başladım. Birinci ve ikinci sınıflar (DEUG) ile üçüncü sınıflardaki, maîtrise, DEA ve doktora düzeyindeki ders ve seminerlerimde Devlet-Ulus ve “devletsiz halklar” konularına ağırlık verdim. Değerli

meslektaşım, “Müslüman Dünyası ve Toplumsal Mücadeleler” bölümünü birlikte yönettiğimiz, Claude Liauzu ile ders yılı hazırlıklarına başladığımızda belirlediğimiz konuların içinde bu meselelere öncelik vermeyi kararlaştırmıştık. Ve öyle yaptık.

Claude Liauzu da kendi ders ve seminerlerinde, Kürtler başta Ortadoğu halklarına ilişkin tarihi bilgilere yer verdi. Özellikle “devletsiz halkların” “devlet-ulus”ların asimilasyonist baskıları sonucu dil ve kültürlerinin tehlikeye atıldığının, “ölüme terkedildiğinin” altını çizdik. Ve bu böyle sürdü...

Ders ve seminerlerde Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışı sonrasında ortaya çıkan birçok devleti kuran asker ve sivil “seçkinlerin” neden Fransız marka “devlet-ulus” modelini tercih ettiği üzerine düşünmeye ve bunun tarihi kanallarını araştırmaya ve bulmaya çalıştım.

Bu konuda bulduklarımı Fransızca makalelerimde açıkladım, meraklılarına sundum. Ortadoğu ve Magrip üzerine Claude Liauzu ve Muhammed Harbi ile birlikte düzenlediğimiz kollokyumlarda tebliglerimde irdledim. Bu tebligler de daha sonra ortak kitaplar biçiminde okuyuculara sunuldu. Bugün bütün üniversite kütüphanelerinde ve başkalarında bu kitapları bulmak mümkün.

Bu alandaki çalışmalarımı 1995’te yayınlanan Devlet-Ulus (Alan Yayıncılık, İstanbul) isimli kitabımda ve daha sonra yayınladıklarımınla Türkçe olarak ta meraklılarına sundum. Bu çalışmamda önemli bir bölümü diller konusuna ayırdım (s. 134-146’da ve değişik yerlerde).

Devlet-Ulustan Federasyona başlıklı ve 2010’da Kardelen Yayınları’nca okuyuculara sunulan kitabımda Avrupa Birliği üyesi devletlerdeki devlet yapısının düzelttime tabi tutulmasını,

nedenlerini, bölge sistemine geçilmesini ve özerk yönetimleri kısa ve derli toplu bir biçimde aktarmaya çalıştım.

1980'lerin başından itibaren bu alanda yaptığım çalışmalarda şunu saptadım :

1920'lerde, bölgemizde, önce Fransa'yı, sonra birbirini kopyalayan seçkinlerin en büyük kusuru, devlet yapısı konusunda model ararlarken, kendi ülkelerinin yakın geçmişteki devlet tarihini ve bilhassa geçmişteki yönetim biçimlerini tu kaka deyip bir kenara atmaları, geçmiş yönetim biçimlerinden çıkarılması mümkün ve gereken dersleri görememeleridir.

Bu arada yine aynı konuda en yakın komşularından birinde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde, federal yapının benimsenmesinin nedenlerinin farkına bile varamamalarıdır.

En iyi devlet yapısının, sınırları belirlenmiş, adaletsiz bir biçimde belirlenmiş olsa bile, bir ülke üzerindeki hakimiyeti tanınmış çok sıkı, nefes kesici derecede merkezi bir devlet olacağını sanmalarıdır.

Büyük yanılgı.

Daha vahimi Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerinde inşa edilen devlet-ulusların sıkı ve merkezi bir devlet yaratabilmek için "azınlık" ilan edilen halkların, en başta Kürtlerin, dillerini ve kültürlerini yok saymaları ve yasaklamalarıdır. Bu devlet-ulusların "kendi ulus"larını yaratabilmek arzusuyla asimilasyonist baskı kurmalarıdır. Bunun için katliamlara, kırımlara, soykırımlara başvurmalarıdır.

Claude Liauzu ve Muhammed Harbi ile Fakülte'deki ders ve seminerlerimizde, yazılarımızda, konferanslarımızda, kollokyumlarda sunduğumuz tebliğlerimizde böyle bir hadiseye

karşı üç maymunları oynamamız beklenemezdi. Bilim kadın ve adamları ve üniversiteleri de meseleye halklar yönünden eğilmek zorundaydı. Biz de öyle yaptık.

Üniversite'deki meslektaşlarımla ve bilhassa kendi ders ve seminerlerimde meseleyi hem bizzat işledim, hem de konunun uzmanlarını ders ve seminerlerime davet ettim.

Örneğin Filistin konusunda en namuslu ve en yetkin uzmanlardan ve uzun zamandan beri Le Monde Diplomatique'in yönetimindeki Alain Gresh, Dominique Vidal, tarihçi Nadine Picaudou birçok ders ve seminerlerime katıldılar. Onlarla kollokyumlar düzenledim. Ortadoğu tarihi konusunu çok iyi bilen Elisabeth Longuenesse (daha çok Suriye, Lübnan ve Irak meselelerinde, ve bu devletlerdeki askeri darbelerin değişik boyutları için), Elisabeth Picard (Hatay meselesinde, Irak, Lübnan ve Kürtler hakkında), Kürdistan tarihi ve Kürtler üzerine Kendal Nezan, Gérard Chaliand, Ermenistan tarihi ve Ermeniler konusunda öğretim üyesi ve tarihçi Claire Mouradian, Anahid Ter Minassian da hemen anmam gerekenlerden.

Burada ismi geçenlerle ders ve seminerlerimizde biraraya geldik, kollokyumlar düzenledik. Hepimiz birbirimize ve öğrencilerimize birçok şeyi aktardık, öğrettik. Tartışarak. Paylaşarak.

Bu bağlamda doktora öğrencilerime bu konularda dosyalar hazırlattım. Doktora öğrencilerim arasında Iraklı, İranlı, Magripli, Türkiyeli öğrenciler yanında meselelerimize meraklı Fransızlar, Yunanlar, Almanlar da bulunuyordu. Birkaçı Ortadoğu halkları üzerine son derece ciddi çalışmalar yaptılar. Onların birçoğu bugün Fransa'da, Türkiye'de, Yunanistan'da, İran'da, Irak'ta ve Fas'ta öğretim üyesi. İranlı bir öğrencimin zaman içinde araştırma konusunu Kürtler ve Mahabad Cumhuriyeti üzerine yönlendirmesi, birçok öğrencimin Kürtler, Filistinliler, Ermeniler

meselesini neredeyse ilk kez derinlemesine inceleme, araştırma, öğrenme aşamasına ulaşması güzel ve kalıcı anılar olarak aklımda. Bu arada Kürt ve Türk öğrencilerimden birkaçı ders yılı başladıktan bir süre sonra okula gelmez oldular, aralarında lokanta, dokuma, muhasebe işlerine girerek zenginleşenler oldu. Doktora işini bıraktılar, bir elde iki hüneri götüremediler çünkü, ama onlar da kendi işleri arasında meselelere daha bilimsel açıdan baktılar, bu konulardaki ilgilerini sürdürdüler.

Nihayet Paris'teki türkolog dostlarla ve Türkiyeli genç araştırmacı arkadaşlarla oluşturduğumuz GETC (Çağdaş Türkiye Üzerine Araştırma Grubu) ve ERT (Türkiye Üzerine Araştırma Takımı) araştırma gruplarında da bu meseleleri tartıştık. Birer seminer boyutunda ve düzenli olarak yayınlanan dergilerimizde. Bu ortam içinde, Türk Devlet-Ulusunun kuruluşu aşamasında işçi hareketinin kullanılmasını önce bir seminerde sonra bir makalemde irdelemek olanağı buldum. Başka araştırma ve incelemelerimi de bu gruplar içinde düzenlediğimiz seminelerde, kollokyumlarda sundum.

Tabii burada yanıldığım nokta şu oldu : Fransızca olarak yazılan ve yayınlanan bu makaleleri çok az sayıda insan okudu veya belki de, birkaç meraklı dışında, hiç kimse okumadı. Bu çok önemli, çünkü okunmayan veya çok az okunan bir makale ne kadar iyi olursa olsun anlamsızdır. Çünkü amacına ulaşamamıştır. Bir makalenin amacı yayınlanmak değil, mümkün olduğu kadar çok sayıda okuyucuya ulaşmaktır.

Bunun üzerine 1990'ların başından itibaren makalelerimi ve kitaplarımı Türkçe olarak ve öncelikle Türkiye'de yayınlamaya başladım. Böylesi daha yararlı oldu. Bu alandaki çalışmalarımı halen sürdürüyorum.

Kürdistan’da Kürtçe

Konferans’ta değişik konuşmalarda Kürtçenin Kürdistan’da eğitiminin yapılmasının, öğretilmesinin, geliştirilmesinin önemi vurgulandı. Bu yapılırken Kürtçenin sadece tarihî bir dil değil yaşayan bir dil olduğu da belirtildi.

Kürtçenin yaşayan ve yaşatılması gerekli bir dil olduğunun altı mutlaka iyi çizilmeli. Kürtçenin de arşivle her dil gibi ilgisi vardır mutlaka, ama bu dil arşivlenecek bir dil değildir.

Bugünkü zenginliğini, çok renkliliğini koruyarak, fakirleştirilmeden, lehçe çokluğunu, sözcük çeşitliliğini korumalıdır. “Standardisation” dili yoksullaştırmamalıdır.

Öteden beri Kürtçe ve kürdoloji denince dünyada ilk akla gelen bilim adamlarından biri olan Celile Celil, SSCB’de 1930’larda Kürtçenin nasıl yaşayan bir dil haline getirildiğini anlattı.

Yemek molasında birkaç sorum sayesinde, bu işin 1930’larda başladığını ve Kürtçe eğitiminin, öğreniminin, bu dilin “olası bir yok oluştan” kurtarılmasında, yaşatılmasında ve yayılmasında yararı olduğunu da kabul etti.

Celile Celil çok kültürlülüğün ve çok dilliliğin yararlarına inanıyor.

SSCB’de Kürtçenin yaşayan bir dil biçimine dönüştürülmesi sürecinin Kürdistan’ı paylaşan devletlerin Kürtçeyi yok saydığı ve/veya yok etmeye çalıştığı döneme rastlaması da son derece ilginç. Ve dilin jeostartejik önemini göstermesi bakımından önemli.

Sonuç itibarıyla birçok devletin yasakladığı bir dilin SSCB tarafından korunmasının ve bir eğitim ve öğrenim dili olarak

yayılmına yardımcı olmasının bu dilin gelişmesine yaradığı böylece ortaya çıktı.

Öğlen yemeğinden önceki son sunum İsmail Beşikçi tarafından ve video aracılığıyla yapılacaktı. Video başladı. Herkes yerini almış ve ekrana yansıyan “Sarı Hoca”nın mübarek yüzünü izliyoruz. Ama video bir türlü istenen yönde gitmiyor. Bir, iki, beş denemeden sonra rektör yardımcısı özür diledi ve “teknik kalitenin kötü olması” nedeniyle video gösterimini iptal etmek zorunda kaldığını üzülerek söyledi. Canımız sıkıldı doğrusunu isterseniz...

Ahmet Önal ile çıktık. Merkez’in önünde ayaklarımızı açmak için bir-iki tur attık. Sonra yemekhaneye geçtik. Kuru fasulyalı, pilavlı, etli metli, salatalı, şunlu bunlu yemeğimizi yedik. Çaylarımızı içtik...

Tekrer Merkez’in önüne çıkıp birkaç tur daha attık. Kürdistan Bölgesi İsveç Konsolosu ile biraz sohbet ettik. Sonra fotoğraflar çekildi. Daha sonra öğleden sonranın ilk seansı için salona döndük.

Bu seansta biraz önce değindiğim Hamid’in konuşmasından sonra Ephrem İsa Youssif ve Jean-Marie Pradier söz aldılar.

Ephrem Asurileri, dillerini, kültürlerini anlattı. “Kürdoloji asuri dilinin koruyuculuğunu üstlenmelidir.” dedi. İsveç’te ve Fransa’nın kimi kentlerinde asuri nüfusun yoğunluğunu ve bu sayede dil ve kültürünün yaşadığını belirtti.

Jean-Marie Pradier ise Molla Mustafa Barzani ile genç bir gazeteci olarak yaptığı söyleşiyi, sonrasını o günlerde Mısır’daki kimi SSCB diplomatının, örneğin Evgueni Primakov’un “tatil için” Kürdistan’ı tercih etmelerini manidar bulduğunu ve buna benzer binbir meraklı konuyu anlattı.

Evgueni Primakov’un 1956-1970 arasında, Kahire’de SSCB Radyosu ile Pravda’nın özel muhabiri olarak görev yaptığı

biliniyor. Ama Pradier'ye bakarsanız o yıllarda "mutlaka KGB ajanı"ydı. Pradier haksız değil, çünkü Arapçası mükemmel olan Primakov'un bir de takma ismi var ki herşeyi neredeyse apaçık ortaya seriyor : "Sovyetlerin Lawrence d'Arabie"si. Tabii inanmak zorunda değilsiniz. Ama Primakov'un KGB'de üst düzeydeki görevleri, daha sonra Dışişleri Bakanı ve Başbakan olarak hizmetleri de unutulmamalı.

Jean-Marie Pradier ile bu meseleleri Paris-Viyana uçağında da konuşmuştuk. Açık söyleyeyim bu tür hikayeler beni hiç şaşırtmıyor, günümüzde olduğu gibi, o günlerde de bölgemizde her türlü ajan, hatta iki veya üç taraflı ajan çirit atıyor(du). Bunun nesine şaşırmalı ?

Jean-Marie Pradier, Konferans'taki konuşmasında, "Kürt hareketi etnik bir hareket değildir, amacı özgürlük olan demokratik bir harekettir" dedi. 1960'larda peşmergalar arasında hıristiyan, müslüman, şii, yahudi savaşçıların bulunduğunu anımsattı.

Tiyatro ve sahneye koyma alanında ordinaryüs profesör Pradier öyle bir anlattı, öyle bir "rol kesti" ki herkes mest oldu ve Konferans'ın o günkü ve daha sonraki günlerindeki en çok ve en uzun alkışlanan katılımcısı oldu.

Böylece Jean-Marie'nin harika bir oyuncu, Kürt halkının da tiyatroya fena halde tutkun olduğunu saptadık. İki yönlü mest olduk.

Yeri gelmişken belirtmeliyim : Yabancı ve yerli isimlerin latin alfabesiyle Kürtçe yazılmasında Kürdistan'da uygulanan yöntem epey eğlenceli. Konferans Programı'nın Kürtçesindeki her ismin nasıl yazıldığını aktarmayacağım ama burada ismi geçtiği ve bu konudaki en ilginç örnek olduğu için Jean-Marie Pradier'nin aynen "Cîn Marî Piradîr" biçiminde yazıldığını aktarmalıyım. Bu konuda

mutlaka bir kural saptanması gerekiyor. Birçok dilde kabul edildiği üzere, özel isimlerin kendi dillerinde yazılı olduğu gibi aynen aktarılması benimsenebilir. Benimsenmelidir. O zaman Jean-Marie Pradier aynen yazılır. Elbette okunması biraz çetrefilli olduğu için parantez içinde telafuzu da verilebilir ve o zaman bu telafuz programda yazıldığı gibi olmaz (Jan-Mari Pradiye) şeklini alır. Neyse.

Kürtçenin coğrafyası gittikçe genişliyor, dolayısıyla özel isimlerde belli ve anlaşılır bir kuralın pek yakında benimsenmesi yerinde olacak.

Yine madem programın latin alfabesiyle Kürtçe yazımından söz ettiğimiz için şunu da geçmeden eklemeliyim :

Konferans Programı'nın Kürtçesinde, öylesine kısa bir metin de, burada isimlerdeki yanlışları dikkate almadan söylüyorum, bu kadar dizgi ve dilbilgisi yanlışının nasıl yapıldığını bir türlü anlayamadım ve açıklayamadım. Bunlar bilgisayar kullanımında usta olduklarına bizzat tanık olduğumuz yetkililerin nasıl gözünden kaçtı şaşdırmamak mümkün değil. Kötü örnek, yinelenmemesi gereken kötü örnek, olarak meraklılarına gösterilmeli derim.

Öğleden sonraki ve genel olarak Konferans boyunca yapılan konuşmalardan en iyisini, plan, sunum, kısalık ve özlük açısından Berlin Üniversitesi'nden gelen Bayan Birgit Ammann yaptı. Almanya'da Kürtçenin önce İran üzerine yapılan çalışmalarla tanındığını belirtti. Bugün bağımsız bir kürdolojinin bulunduğunu ekledi. Sınırlar ötesi basın ve yayının, internet ve sitelerin önemini vurguladı. Kürdolojinin bugün artık uluslararasılaştığının altını çizdi. Genç ve yetenekli araştırmacıların sayısının arttığını da. Kimini isimleriyle ve yaptıklarıyla takdim etti.

Onu izleyen ve onun anlattıklarını tamamlayan Khanna Omarkhalli de mükemmeldi. Takdim, kimi özet bilgilerin ekranda sunulması, sakın sakın konuşmaları harikaydı.

Amsterdam Üniversitesi'nden gelen Michiel Leezenberg ise hem anlattıklarıyla, hem teorik yaklaşımı ve somut önerileriyle, hem mükemmel Kürtçesiyle ve nihayet konuşmasını hakiki ve sıkı bir Kürtçe şiiirle bitirerek dinleyicilerden haklı alkış aldı. Kürtçeyi bir Kürt kadar iyi konuşan genç bilim adamı Türkçe, Fransızca, İngilizce, Almanca ve birkaç dil daha bilmişliğiyle dikkat çekti. Gelecek yılların en iyi kürdologlarından biri olmaya aday.

O'nun gibi çok dilli ve anlatmaya başlayınca Niagara Şelalesi'ni sollayan Napoli Üniversitesi'nden ama Roma'da oturan ve bu işten çok memnun Mirella Galletti de İtalya'da Kürtçenin ve kürdolojinin durumunu anlattı...

O sırada halk türkücüsü ve ozan Gülistan'ın da Konferans için salonda bulunduğunu farkettim. Hatta hemen önümdeki sırada, solumda, birkaç sandalye ötede iki kadın arkadaşıyla oturuyordu. Molada sohbet eder, Roj Tv'de geçmiş anılarımızı konuşuruz diye ümitleniyordum ki, Gülistan kalktı, konuşmalar sürerken, ön tarafa doğru yürüdü, en ön sıradaki birkaç kişiyle el sıkışıp, ayakta birkaç laf ettikten sonra iki bayan arkadaşını da alıp çıktı. Onu maalesef bir daha göremedim. Aslında 3 Mayıs'ta, programımızın kültür ve turizm bölümünde, öğleden sonra onu da ziyaret etmemiz programlanmıştı, ama Duhok dışındaki gezilerden epey geç dönülünce Gülistan'ı maalesef ziyaret edemedik.

Konferans'a dönecek olursak, o sırada, Reşo Zilan İsveç'teki durumu aktarıyordu.

Reşo 16 Nisan 2011'de, yani bundan iki hafta kadar önce, Paris'te Millet Meclisi'nin ek binasındaki Victor Hugo Salonu'nda Paris Kürt

Enstitüsü tarafından düzenlenen “Kürtçe Eğitim : Konular ve Sorunlar Konferansı”nda sunduğu tebliğinin bir benzerini takdim etti. İsveç’te, ve onunla ilintili olarak Finlandiya ve Norveç’te, dildeki çokluğa nasıl kavuşulduğunu aktardı. İsveç’te 1966’ya kadar sürdürülen tek dillilik ve asimilasyon politikası iflas edince, “yerel dillerin” resmen tanındığını, İsveççe yanında birçok dilin daha benimsendiğini belirtti. Bu süreç içinde göçlerle ülkeye gelenlere ve siyasi mültecilere de dillerini konuşmaları, istedikleri gibi kullanmaları için pek çok olanak tanındığını, Kürtçenin de bu olanaklardan yararlandığını belirtti.

Hemen aklıma rahmetli Mahmut Baksı’nın ilk Kürtçe romanı Gundikê Dono geldi. Bu yapıtı 1988’de İsveç’te Weşanxana Orfeus tarafından yayınlanmıştı. Baksı bundan çok memnundu. Paris’e her geldiğinde bana bir tane hediye etti. Kitabını tanıtıcı makaleler yazdım o yıllarda. Kitaptan bende halen iki adet bulunuyor, birini meraklısı olursa hediye edebilirim. Söylemedi demeyin. “Ji bo bîranîna bavê min Mela Zeki...” diye yazarak adadığı kitabı mutlaka okunmalı. Akli başındaki bütün kütüphanecilerin de kitaptan mutlaka bir veya iki adeti ismarladıklarından eminim.

Reşo Zilan İsveç’te 1988’de dil alanındaki yetkilerin merkezi devletten yerel yönetimlere devredildiğini aktardı. İsveç’te bugün 146 dilin konuşulduğunu, ilkokullardaki öğrencilerin 90 bininin kendi ana dillerinde eğitim aldığını da ekledi. İsveççe yanında üç dil daha tanınmış durumda bugün :

Samilerin (Lapon halkı) dili. Bu dili kullananların sayısı 18 bin kadarmış. 8 bini İsveç’te, 10 belki de biraz fazlası Finlandiya’da. Norveç’te yaşayan Samilerin üç diyalekti (lehçesi) olduğunu da belirtti.

İsveç’te Finçe konuşanların sayısı, 40 bini Stockholm’da olmak üzere, 60 bin kadar. İsveçte konuşulan Finceye daha önce “lehçe”

deniyordu ama bugün artık tam bağımsız ve kendi kaderini bizzat tayin eden bir dil olarak tanınıyor.

Finlandiya’da Finçe ve İsveççenin iki resmî dil olarak tanındığını da ekledi. Finlandiya’daki 240 bin kadar İsveçlinin konuştuğu dilin İsveçte konuşulandan biraz (% 5 kadar) farklı olduğunu ekledi.

Sayıları 10 veya 20 bin kadar olan Romanların (Çingenelerin) dili de tanınıyor.

Ancak tanınan bu üç dilin resmî dil olarak kabul edilmediğini de eklemek lazım. İsveç’te İsveççe tek resmî dil olarak sürüyor. İsveç’te “ana dil” ile “yerel dil” ayırımı yapılıyor. Yerel diller birçok özgürlükten yararlanıyor.

İsveç örneğinde asıl önemli olan şudur : Hiç bir dilin yok sayılmaması ve bir dili konuşanların sayısı dikkate alınmadan, konuşanların sayısı önemsenmeden dilin önemsenmesi ve her dile her türlü özgürlüğün tanınması.

Daha sonra Knyaz Mirzoev Kazakistan’daki durumu, genç ve son derece dinamik bilim adamı, İngiltere’nin Exeter Üniversitesi’nin acar öğretim üyesi Hashem Ahmadzadeh Birleşik Krallık’ta kürdolojinin geçmişini ve bugünü anlattı, arzu ve isteklerini dile getirdi.

Hashem dönüşünde büyük olasılıkla çantalarına birkaç tane daha ekledi. Çünkü her kahve ve çay molasında birçok yazar ve araştırmacı ona bir, bazen iki, bazen daha çok kitabını hediye etti. Otel girişinde geç saatlere kadar bilgisayarının başında çalışırken gördüm kaç kez : Ya iletilerine bakıyor ve yanıtlıyordu ya da kendisine hediye edilen, kitaplara göz atıyordu. Onun bu çalışkanlığı, Kürtçenin ve kürdolojinin geleceğinin yeni yetişen genç kuşaklar sayesinde garanti altına alındığını gözler önüne seriyordu, bunu da sevinçle saptadım.

Daha sonra ABD’de Kürtçenin ve kürdolojinin kurucusu, yol göstericisi, Cookville’deki Tennessee Technological University öğretim üyesi Michael Gunter ile genç bilim kadını Cleveland’daki University of Akron öğretim üyesi Janet Klein, her biri kendi alanında, ABD’deki gelişmeleri aktardılar. Sakin sakin ve herkesin anlayacağı bir Amerikanca ile.

Michael biraz üst viteste konuşsa bile dedikleri anlaşılıyordu. Çünkü geçerken anımsatayım : Amerikanca İngilizce değildir ve her İngilizce bilen de ille Amerikancayı anlar diye bir anayasa maddesi de henüz kabul edilmiş değil. Değil mi ki Amerikanca İngilizceden paçasını kurtarmış, kendi bağımsızlığını, özgürlüğünü ve kendi başına dilliğini çoktan ilan etmiştir.

Michael Gunter, herkes ona sadece “Maykıl” diyordu, yaşlı profesör, iyi ve kendine özgü kişiliğiyle de dikkat çaktı : Her yerde başında yırtık pırtık beyzbol oyuncusu kasketi, ayağında tenis pabuçları (“marka” pabuçlar), kendi havasında, kimseye selam vermeyen, ama her sabah erkenden çıkıp yürüyen, tam “ermiş havasında” çok ilginç bir profesör rolünü hakkıyla oynadı. Kimini hayran bıraktı, kimini çileden çıkardı.

Kürdistan Bölge Başbakanı Barham Salih ile görüştüğümüzde Başbakan’ın ona özel ilgi göstermesi bile Baba Profesörü “Ben burdayım ama beni yok ta saysanız olur” havasından çıkaramadı. Çok mu mütevaziydi ? Çok mütevazilik ters sonuçlar mı doğuruyordu ? Bilemiyorum. Ama bana 1987’de Pecs’te bir hafta belki biraz daha fazla süren Toplumsal Tarih Kollokyumundaki Bernard Lewis’i anımsattı. Lewis biraz daha neşeli olsa bile. Kimbilir Duhok Konferansı bir hafta sürseydi belki Michael da şirin yüzünü gösterirdi. Nitekim Erbil’den Viyana’ya dönüş uçağında ne hikmetse, tuvalete gitmek için yanımızdan geçerken, Hamit’le iki satırlık sohbet etti, Hamit’in yanında oturan bendenize göz bile

kırptı. Bunu kaçırmayıp hemen ona bir soru çaktım, feleği şaştı : “Bu sabah koşusunu yaptınız mı ?” O kürdoloji üzerine derin ve zor bir soru beklerken böyle basit bir soruyla karşılaşınca yarım bir tebessümle yetindi. Gözünü de işte bu vesileyle kırptı. Bu kadarı da bana yetti. Koskoca ermişten daha fazlasını da beklememek lazım elbette. Harikaydı Michael. Böyle bir ermişle, ayrı olarak bile, aynı kentte, aynı otelde, aynı bilim merkezinde beş gün geçirmek az şey mi? Hele her yanınızdan geçişinde sizi görmemezlikten gelmek için ıslık çalması, duvarlara bakması, bazen balkona tırmanmasını da hatırlayınca. Böylesi şirin bir yaratık ta hani az bulunur. Ne mutlu bize ki böyle bir insanla tanışmak lütfuna da erdik. Geç oldu ama iyi oldu. Haa bir de onu Janet’e sormalı.

Janet Klein birçok dili bu arada elbette Kürtçe, Türkçe ve Fransızca’yı da bilince nasıl olduysa oldu bizim Paris kılıç kalkan takımının en iyi elemanı rolünü üstlendi. Judith Henry, Hamit, Salih ve bendeniz, tümümüz aynı takımda oynadık. Neredeyse hiç ayrılmadık birbirimizden. Geç saatlerde ayrılıp birkaç saat uyumaları saymazsak.

Janet, Hamit, Joyce ve daha birkaç kişi bu tür konferans ve kollokyumlarda “çimento” rolünü, “köprü/bridge” rolünü hakıyla yerine getirdikleri için özel olarak mutlaka ödüllendirilmeliler.

Akan zaman duran zaman Konferans sürüyor, gelin birlikte oraya dönelim yeniden :

Suriye’deki durumu Abdi Haji Muhammad, Türkiye’deki durumu Mardin Üniversitesi rektörü Kadri Yıldırım ve genç öğretim üyesi efendi insan Abdulrahman Adak aktardılar. Mardin Üniversitesi takımına Birgül Açıkıldız’ı da ekleyince harika bir üçlü ortaya çıkıyor ve bu üçlüyle yemeklerde, minibüste, aralarda, gezilerde yaptığım sohbetlerden son derece mutlu olduğumu da hemen

yazmalıyım. Samimi, harbi, hakiki ve gerçek ve sıkı insanlarla tanışmak her zaman kısmet olmaz, ama bu kez şansımız vardı ve bu üçlüyle tanışmak yüreğime su serpti. Demek ki ülkede üniversite varmış dedik. Helal olsun.

Kürdistan Bölgesi'ndeki kürdolojiyi anlatmak görevi ise Kamiran Berwari'ye verilmişti, o da bu görevini hakkıyla yerine getirdi.

İnanmayaçaksınız belki ama saat tam 20 olmuştu ve biz sabah saat 10'dan beri Merkez'de tebliğ üstüne tebliğ dinlemiş, öğlen yemeğinde ve molalarda kimi konuları biraz daha derinleştirme olanağı bulmuş ve artık bir masaya oturup karnımızı doyurmayı hak etmiştik. Kulaklarımızı çınlıyor, karnımız zil çalıyordu.

Hızlı servis hınzır servis

Roma takviyeli Paris takımımız, kaptanımız Joyce'un peşinde, sırasıyla Mirella Gallettini, Sandrine Magnée, Salih Ak, Jean-Marie Pradier ve bendeniz yemekhanenin en dibinde yerimizi aldık. Sandık ki bu kadar yorgunluktan sonra garsonlar hizmet edecekler, bize de sadece yemeğimizi yemek kalacak. Nenni ! Neine ! Hayır ! Asla ! Non ! No !

Biz sohbetimizi sürdürürken, rektör yardımcısı Abdilwahab K. Musa'nın aceleyle gelip "Aman yemekler soğumadan ve kuyruk oluşmadan gidin tabaklarınızı doldurun" demesiyle, heyecanlandık ve hemen kalktık ve öğlen yemeğindeki aynısının tıpkısı self service, yemek servisimizi bizzat yaptık, ellerimizde tabaklarımız dönüp yerimize oturduk. Dün geceki, öğlenki yemeklerin aynısından hoşumuza gidenlerden birer parça almıştık ama az biraz yiyebildik.

Meyve servisi de vardı ve Joyce haklı olarak meyve de yiyelim enerji alalım yaklaşımı icabı gitti birkaç elma ve portakalla geldi. Servis masasındaki meyveler arasında muz da vardı ama muzlar hemen mideye indirilmiş olmalı ki kalmamıştı. Kimler yedi acaba muzları ? Anımsayamıyorum. Muzun özel hayranları olduğunu dün gecedan beri biliyorum. Muz çok aranılan bir meyve, bu da belli oldu.

Bunun üzerine elmalar, portakallar, muzlar nereden geliyor üzerine bir sohbet açıldı. Biraz ötemizde oturan Ephrem sözü aldı : O bu konuları bizden iyi biliyor, çünkü ülkeye daha önce gelmiş, kalmış, Zakho taraflarında akrabaları bulunduğu için durumu yakından incelemiş. Önce o anlattı :

“Elmalar dışarıdan getiriliyor. İri filan oldukları için tercih ediliyorlar ama kimyasal maddelerle şişirilmişler ve sağlığa zararlı. Oysa dağ köylerinde, bahçelerde yetiştirilen mis gibi elmalar küçük diye alıcı bulamıyor. Kimse yüzüne bakmıyor. Satılamıyor.”

Vay anasını ! Böylesi bir ilişki demek ki hem gıda ve beslenme konusunda dışarıya bağımlılık yaratıyor hem de sağlığı bozuyor. Sokaklarda epey şişman, birkaç tane de obez görmedik değil hani. Demek ki...

Ephrem devam ediyor :

“Duhok ve Erbil bölgelerine Türkiye’den, Süleymaniye taraflarına ise İran’dan ve Irak’ın güneyinden dünya kadar şey getiriliyor, satılıyor.”

Elmaya, portakala bayılıyorum ama bunları duyunca ve hele Joyce’un getirdiği garip derecede iri ve yeşili bozuk elmalara bakınca şafak attı. Neyse ki elmanın üstünde açık yeşil etiketi var. Aldım baktım. Aynen yazıyorum :

“Chili Frusan. 4173 Royal Gala”. Ve “code barre”ı. Pes be birader ! “Royal Gala” elma türü bilmediğimiz bir şey değil ama bu kadar irisini de hiç görmemiştim. Etiketini çıkarıp boş bir kağıda yapıştırdım, delil olarak saklıyorum. İsterseniz size de gönderebilirim. Fotokopisini elbette. Elmayı yemek mi ? Haşa huzurdan ... Aklımı peynir ekmekle yemedim ben ! Elma masada kaldı masa da yerinde. Bizi de derin bir merak sardı :

Yediklerimiz nereden geliyor ? Çünkü söylenenlere göre Bölge’de tarım ihmal ediliyormuş, biraz hayvancılık varmış ve her şey dışarıdan satın alınıyormuş. Vay anasını ! Kürdana bakıyorum : Üstünde “Made in China” yazıyor. Et nereden geliyor ? Tavuk nereden ? Kuru fasulya mutlaka Mardin veya Diyarbakir’den. Bu kadar lezzetli ve bu kadar özlemle yediğim için başkası nâ-

mümkün gibime geliyor. Ama kim bilebilir ? Arkadaşlardan biri tavuk ve hindiler Brezilya'dan getiriliyor dedi... Bu kadarı da yetti. İştah miştah kalmadı. Ancak başka bir konuya geçmeden önce şunu de eklemek lazım :

Kürdistan Bölgesi'nde tarım, hayvancılık ve gıda işkolundaki bütün ve genel duruma ilişkin makro rakamlara bakmadım, bütün Bölge'yi görme olanağım da olmadı, fakat durumun bize aktarıldığı kadar dramatik olmadığını sanıyorum. Çünkü Erbil-Duhok-Erbil git-gel serüvenimizde, Duhok içindeki ve yakın çevresindeki gezilerimizde ve nihayet Laleş'e seferimizde dünya kadar şey gördüm : Kimi yerde buğday ekili olduğunu şöförlerimiz sayesinde öğrendim. Birçok dağ yamacında, daldada bağların büyümeye yüz tuttuğunu, birçok yerde de bahçelerin yeşerdiğini, birçok yerde seraların kurulu olduğunu da. Hele uçaktan, varırken ve ayrılırken, Duhok ve çevresini seyrettiğimde gördüğüm seralar, büyük çitlikler, hayvancılığın ve tarımın o kadar da ihmal edilmediğinin sevinç belirtileri olarak aklımda.

Yine bütün yolculuklarımızda gözümüze çarpan ve bizi heyecanlandıran dağ yamaçlarına, yeşilliklere, düzlüklere, ovalara yayılmış yüzlerce, kimi zaman binlerce keçi, koyun ve geviş getiren inek sürüleri de hayvancılığın gelişmekte olduğunun ispatıydı.

İri elma yemek, muzları löpür löpür götürmek ve portakalın iyisine kötüsüne bakmadan suyunu içmek te umarım gelip geçecek olan bir modadır. Zamanla iri elma yerine küçük ama kimyasal maddelerden arınmış yani kısaca biyolojik dağ elmalarına dönüleceğini umuyorum. Muz belki ülkede de yetiştirilir ve herkes istediği kadar muz yiyebilir. Portakal için de aynı şeyi söylemek mümkün. Portakalın binbir türü var ve bu ülkede de portakal, limon, mandalina niçin yetiştirilmesin ? Belki en iyi cinslerinden.

Bunları zamana bırakmak lazım. Zaman henüz bütün söyleyeceklerini söylemiş değil.

Yine derin konulara daldık. Akşam yemeğimizdeki sohbette. Ama bu arada çay servisi de bize kadar yetişemedi. Gevezeliğin cezası da bu olur işte. Oh olsun ! Çayını önceden alsaydın ya !

Çay içemedik ama bu akşam yemeğinde, sonrası için çok önemli bir şey keşfettik :

Garsonlar masaya yemek hizmeti yapmadılar, genel olarak ta bizi görmeye gelen üst düzey görevlisi, bakan filan yoksa yapmıyorlar, zaten self service durumundayız ya, ama yemeğimizi alıp masalarımıza yerleşip ufak ufak yemeye başladıktan kısa bir süre sonra, evet çok kısa bir süre sonra, birkaçı birden masalara yöneliyorlar, kararlı bir biçimde masalara yaklaşıyorlar, işte o an çok dikkat etmelisiniz, yoksa yandınız : Çünkü başımız sağa çevriliyken soldan, sola çevriliyken sağdan tabak, tabağınız dolu bile olsa, çatal, kaşık, bıçak, yok hiç bıçak olmadı masalarımızda, bardak, ayran ne varsa aniden götürüyorlar. Size hiç bir şey söylemeden, size hiç bir şey sormadan, hatta kılınız bile duymadan. Hayret !

Sağınızda biriyle sohbet ediyorsunuz diyelim, tabağınızdaki salatayı, adanayı da henüz bitirememişsiniz, sohbetinizin arasında önünüze dönüp bir lokma daha almak için tabağınıza baktığınızda aaaa adana tünne, tabak tünne, salata tünne. Yahu nasıl olur ? Nereye gittiler ? Kim aldı ? Adana kebab nasıl tek başına ve benden habersiz alıp başını gidermiş ! Boşuna yorulma koçum ! Artık çok geç. Atı alan Üsküdar'ı geçmiş bile. O kadar şık ve sessiz yapılıyor ki bu eylem, diyelim ki Abidin Dino gibi şeytan tüyünüz var ve bişeyler duyumsayıp döndüğünüzde bile yapanı teşhis etmeniz mümkün değil. Harika ! Bayıldım ! Gerçekten ve çaktırmadan gerçekleştirilen bir operasyon bu.

Evet bu çaktırmadan tabağını, çatalını, kaşığı, bıçağını, yok bıçak hiç olmadı (es geçenler için tekrarlıyorum), yemeğini götürürüm hizmetini farkedince, Paris takımının en acar oyuncularını olarak görev bölümü yapmak zorunda kaldık. Karşılıklı oturanlardan biri mutlaka diğerinin de tabağını, ayranını, vesairesini denetim altında tutacak. Judith bu konuda en bilinçli biçimde görevini yerine getirdi ama o bile hızlı ve hınzır servisin yine de bildiğini okumasını engelleyemedi ve garsonların aleyhimize çalışmasını önleyemedi.

Yahu biz ki bütün gün oturmuş, ne güzel çalışmış insanları, bırakınız rahat rahat iki lokma atıştırılalım, yemeğimizi yiyelim, kaldığımız yerden sohbetimizi sürdürelim. Yok olmaz ! Sanki her beş dakikada bir yemeğimizi yemiş ve kalkmış olmamız lazımmış gibi, bilinmeyen duyulmayan emirlerin ışığı ve ittirmesi altında mutfaktan kalkıp gelen ve o ana kadar hiç görmediğimiz bir garson ordusu dalıyor masaların arasına ve biz başka havalardayken onlar bizim tabaklarımızı, yemeklerimizi götürüyorlar. Hayret bişey !

Bu eylem, Paris'te ve Fransa'nın değişik kent, kasaba ve köylerinde gördüğüm Kürt ve Türk lokantalarındaki bir levhayı anımsattı. Anlatayım :

Yemekte fazla zaman kaybetmek istemeyenlere, diyelim öğlen yemeğine ayıracak fazla zamanları olmayanlara, çabuk yemek yeniyor demek için kimi lokanta sahibi, aşevinin girişine, kapısına, uygun göreceği bir yere işte, "restauration rapide" levhası asar. Öteden beri bu böyledir, adettendir. "Hızlı yemek" demek için. Ancak Bizimkiler bu ülkede lokantacılığa başladığından beri levhalarını da "Üniversiteli" falan gibi bu işi bilenlere yazdırdıklarından "restauration rapide" kimi zaman "restaurant rapide" biçimini aldı ve hâlâ da alıyor. Yani "hızlı lokanta" : O zaman okuyanın aklına garsonların uçarak hizmet verdiği, tabak,

çatal, bıçak, kaşık ve hatta bütün yemeklerin havada uçtuğu bir lokanta geliyor. İşte Kürdistan Bölgesi'ndeki hızlı servis bunu çağrıştırıyor. Çünkü masaların temizlenmesi, yemek yiyenler daha yemeklerini bitirmeden ve hatta haberleri bile olmadan böyle bir hava içinde yapılıyor. Şaka değil çok ciddi olarak buraya yazıyorum : Her an tabağınızı götürecekler korkusu içinde eliniz ayağınız tutuluyor. Aslında bu işe ayakların karışmaması lazım ama işte lafın gelişi...

Bu sadece Merkez'in yemekhanesinde rastlanan, hani "acemi garsonların işidir" diye önemsenmeyecek bir şey de değil, hemen ertesi akşam yemeğinden itibaren keşfetmek olanağı bulduğumuz, sıradan ve sıradışı, gerçekten birçok bakımdan son derece lüks lokantalarda da aynen böyle. Yani bu yöntem rastlantısal değil sistemsel. Evet lokantacılık hizmetinde yerleşik bir tarz. Gel de şaşırma bakalım.

Bu konuda yapılması gerekenler var mutlaka. Yemek yemek öyle beş dakikada Beşiktaş yöntemiyle yapılacak bir eylem değil. Hızlı yiyenlerin yediklerini sindirmede zorluklar çektiklerini herkes biliyor ve herkesin bilmesi de gerek. Yenilenin sindirimine ağızda başlanır, midenin yükünü azaltmak için. Yemek eylemi öyle baştan savılacak bir şey de değil. Lokmalar ufak ufak ağza atılmalı, yavaş yavaş çiğnenmeli ve yavaş yavaş yenilmeli. Dostlarınızla yemekte iki satır sözleşmek te, söyleşmek te istisna değil, birçok yerde olduğu gibi bizde de kuraldır. Hele bu tür toplantılarda, mutlaka yemekte de konuşulacak bir bazen birden çok konu olunca.

Arkanızda atlılar sizi takip ediyormuşcasına yemek yenilmesine son vermek sağlık açısından son derece yararlı sonuçlar doğuracak nitelikte. Bizden söylemesi.

Oteldeki kahvaltılarımızda hızlı ve hınzır servis sorunu yoktu ve en rahat yemekleri orada yedik, en güzel sohbetlerden birkaçını

orada bağladık. Evet hem yedik, hem sohbet ettik, hem de geniş manzarayı doya doya seyrettik.

Yemek adabı da vazgeçilmezlerden mutlaka.

Elbette vaktiniz yoksa veya hemen başka bir işe başlayacaksanız bir sandviçle yetinmek te mümkün. Nitekim birkaçımız bu hızlı ve hınzır servisi görünce bari birer sandviç verilseydi de onu rahat rahat yiyip sohbetimizi sürdürebilseydik dedik. Paris'te kimi öğlenleri bir sandviçle yetinmemizin nedeni budur. "Çalışma yemeği" de denebilir buna. Ama kuru fasulya ayakta yenemeyeceği gibi, adana kebab, salata, çacık falan filan da beş dakikada bitirilemez. Hele Duhok'ta yemek için zaman sıkıntımızın olmadığını da eklersem. Yemekler için her zaman enaz bir veya iki saatimiz oldu. Meselenin kaynağı başka bir yerde. Ve bunu da bu işin yetkilileri, sorumluları mutlaka çözeceklerdir. Eminim.

Dün gece, bugün öğle ve akşam yemeklerini Merkez'de yedik. Konferansın ikinci günü öğlen yemeğini de. Ama hızlı servis ve hele oturumlardan sonra yarım saat ta ayakta ve kuyrukta bekleyerek tabağımızı doldurup bir masaya çökmek yordu, çok yordu. Hatta 1 Mayıs'taki ilk öğlen yemeğinde yemeğimizi ayakta yememiz bile istendi, ama şaşkın bakışımız ve Ahmet Önal'la kararlı duruşumuz üzerine vaz geçtiler.

İşte bütün bu safhalardan sonra, ikinci gün akşam yemeğini şöyle alışılmış biçimde rahat rahat garson "hücumu", hızlı ve hınzır servis tehlikesi olmadan yemek umuduyla ve Üniversite'nin Tarih Bölümü'nden genç iki öğretim üyesinin önerisiyle "kentte" yemeye karar verdik. Bizim Paris takımının genç elemanlarıyla benim gibi yaşlı ama gönlü genç biri Zawita nam köyde balık yemeğe gittik. Birazdan anlatacağım.

Konferansın üçüncü gününde, 3 Mayıs'ta, öğlen yemeğini lüks bir otelin harika dekorlu serin lokantasında yedik. Buradaki hızlı servis ve hınzır servis bütün rekorları kırdı. Judith bir yandan, ben öbür yandan, Janet beri yandan tabaklarımızı, ayranımızı, kuru fasulyamızı öyle bir savunduk ki bu yöntemi uygulaysaydı Real Madrid Barcelona'ya yenilmez, Avrupa Şampiyonlar Ligi'nden elenmezdi. O garson baskısı, "Big Brother" him self, altında Judith, Janet ve ben, nasıl bir savunma yaptık, nasıl karşılıklı yardımlaşma örnekleri verdik, görseydiniz gözleriniz yaşardı. Garsonların sağlı sollu hücumlarını inancımız sayesinde bertaraf ettik ama yine de rekor bir zamanda yemek yemek zorunda kaldık... Bu arada garsonlardan birinin zarif bir el hareketiyle Judith'in gazoz şişesi de (markasını yazmıyorum, reklam yok çünkü) devrildi, neyse ki Judith o sırada tualete gitmişti, o paçayı kurtardı ama bizim üstümüz başımız bir parça lekелendi. Neyse buna da eyvalah !

Bu olayın olduğu günün gecesinde, akşam yemeğini geç yedik. Çünkü Duhok dışındaki tarihi ve önemli merkezlere yaptığımız gezilerden geç dönebilmiştik. Malta Restaurant isimli kentin merkezinde şık aile lokantasında. Yemekler muhteşemdi, çok çeşitli ve boldu. Tümünü yemek mümkün değildi. Örneğin bir porsiyon balık üç kişilikti. "Et sotté" (yemek listesinde aynen böyle yazılıydı, başka birkaç yemeğin ismi de Türkçeden uyarlanmıştı, orada Türkçe konuşan birkaç garson bile vardı, yemeğin asıl ismi ise herhalde "et kavurma" olmalı), etli pideler, lahmacunlar, urfa kebablar, adanalar hepsi çok cömert tarafından, bir parça yoksul salatalar, çaçıklar (sarmısaksız ve zeytinyağsız !?) harikaydı. Tabak ve çanakları toplamaya gönderilen çocuklar hem çok serttiler hem de çok acar : O zamana kadar henüz idrak edemediğimiz çünkü tanık olamadığımız harika yöntemlerle, neredeyse bütün yemeklerimizi daha çeyreğini bile yiyemeden, sağ sol, sol sağ, ön arka derken çekip götürdüler. Elimiz böğrümüzde kaldı. Kısa

sürede yemekler bitti (!!!???) biz de kendimizi lokantanın dışında bulduk. Bu da harika. Ancak lokanta müşterilerinin bakımlı ve çok çocuklu aileler olduğunu, Duhok'ta bir tür yerli burjuvazinin yetiştiğini de bu sayede görebildik. Bu da az şey sayılmamalı.

Kimi açılardan gördüklerim 1977 ve 1978'de Antalya'da Meslek Yüksek Okulu'nda müdürlük ve Hukuk Bilgisi öğretim üyeliği yaptığım günleri anımsattı : Antalya'da da bu kadar iyi yemek sunan, temiz bir lokanta vardı (yanılmıyorsam halen var), şehrin hemen merkezindeki bir binanın dışarıdan pek görünmeyen kesimindeki bu lokantaya da kentin eşrafı teşrif ediyordu. Bir de benim gibi evinde aş pişirmesini bilmeyen bekar, hali vakti yerinde birkaç memur. Orada adabıyla içki de içiliyordu. Balıklar akvuryumunda seçiliyordu. Duhok'ta ise servis hızlıydı ve müşteriler de mecburen işini hızlı bitiriyordu : Bir ailenin diyelim altı üyesi yarım saatte yemeğini yemiş ve çıkmış oluyordu. Bizzat gözlerimizle tanık olduk. Bizden sonra gelip bizden önce giden aileler. Onlar da bizim kadar yediler içtiler ama işlerini ivedi biçimde bitirdiler. Belki bizim kadar konuşmadılar ama olsun yine de bu süre rekor bir süreydi. Sanırsınız televizyondaki dizi filmi kaçırmamak için koşturmaca gidiyorlardı. Türkiye'de 1970'lerin sonunda Dallas dizisinin milleti allak bullak ettiği günlerde benzer şeyi her lokantada görüyorduk.

Yemek faslını bitirmek üzereyim. Duhok'taki son günümüzde, 4 Mayıs 2011'de, öğlen yemeğini adını Erbil International Hotel olarak yazan ama hafızalarda Sheraton olarak kalmış olan lüks otelin lüks lokantasında yedik. (Merak edenler otelin ismini Google Baba'ya sorsunlar ve otelin manzarasını, lüksünü bizzat görsünler. Hilafım yoktur.)

Buna yedik demek ayıp olacak. Atıştırdık mı diyelim. Yok bu da tutmuyor. Şöyle diyelim : Koşarak lokantaya girdik, oturduk,

“onbeş dakikada yemek işini bitirmeniz lazım, sonra havaalanına” denilince elimiz ayağımıza, ayağımız halılara dolandı ve orada çakılıp kaldık. Neyse akıl edip oturdum ve bir bardak su içtim, her şeyden önce. Bir de bir zeytin yedim en öce. Sonra kendime geldim ve beş dakikada bir tabağa birkaç parça sebze (harika), bir başka tabağa bir iki dilim tatlı ve bir birayla bu işi de alnımızın akıyla bitirdik.

Burada atlamadan hemen yazmak şart : Tamam vakit eksikliği, şu ve bu nedenle yemekleri istediğimiz koşullarda yiyemedik ama bu tür lokantalara bizi davet etmekle Bölge Hükümeti bizlere ne kadar önem verdiğini de sergilemiş oluyordu. Bunu da unutmamalı. Daha önce yazdığım gibi, Bölge’deki konaklama ve yemek giderlerimiz Bölge Hükümeti tarafından karşılandı. Bunu da es geçmeyelim. Her şey için Kürdistan Bölge Hükümeti’ne ve bize yardımcı olanlara, en basitinden en üst yetkilisine kadar, bin bir teşekkür. O hızlı ve hızır servisin acar ve bir parça sert bebelerine de. Kimi gözlemlerimi aktarmamın nedeni daha iyisinin yapılabileceğine inanmış olmamdan kaynaklanıyor.

Duhok ve Erbil’de yemek faslı böyle kapandı. Toplam sekiz sofradan, toplam sekiz öğünden ise hızlı ve hızır servis, garsonların baskısı, içkisiz yemek yememiz için gösterilen özel ilgi kaldı.

Erbil’den Viyana’ya havalanan uçakta sunulan yemeğin musakka olması ve bunun Yunan tarzında değil, Anadolu tarzında yapılmış olması ve hele rahat rahat, sohbet ederek ve tabağımızın bitirilmeden ve bizden habersiz aşırılması ihtimali olmadan yemek ve bir bardak bir şey içmek zevki dünyalara bedeldi. Bunu gördük ya artık bize karada ve havada, evet havada bile, işte ispatı, kimse yan bakamaz !

Pazartesi 2 Mayıs

Kaçta uyuduğumu anımsamıyorum, belki ikide, belki biraz daha geç, ama sabah altıda uyandığımı iyi biliyorum. Uyumadan önce Bir Mayıs gösteri ve yürüyüşlerine ilişkin kimi haberlere değişik kanallarda bakabildim...

Sabah erkenden Barzan Street'te otomobil ulaşımı tamam. İlk iş bir fotoğraf çekmek : Pencereden bu manzarayı kaçırmamalı. Henüz ulaşım yükünü almamış ama bu da az buz değil...

Güneş vefalı, randevusuna sadık, gelmiş, ısıtıyor. Dün öğleden sonra bir ara yağmur yağmış, bitkileri şöyle bir sulamış, toprağı bir parça ıslatmıştı, ama bugün yağmur tatile çıkmış besbelli. Hemen bir duş. Ve her sabahki ritüel. Televizyonlarda haberlere bir göz atmak ve kahvaltı için merdivenlerden altıncı kata çıkmak. Mercimek çorbası. Sigara böreğı, ballı kaymak, kahveler birkaç bardak. Derin manzara. Panaroma azadi. Veya "Azadi Panorama". Sohbet. Hamit kahvaltıda Bin Laden'in öldürüldüğü haberini verdi. Herkesin yorumu farklı. ABD'de haberi duyanların sokaklara çıkıp tezahürat yapması da değişik yorumlara yol açtı...

Çalışma saati yaklaştı o halde herkes minibüslerle Merkez'e.

Büyük salondaki toplantılar dün gece saat 20'de bitti. Bugün iki ayrı salonda ayrı ayrı "atölyeler" var. Konulara göre seçmek ve birinden birine gitmek lazım. Ancak atölyeler atölye gibi çalışmadı, bir kişi tebliğini sundu, bir-iki soru soruldu, bazen kısa bir tartışma yapıldı, sonra başka bir konuşmacıyla yeni bir konuya geçildi. Olabilir.

Bu çalışmalar saat 9'dan 12.30'a kadar sürdü.

Konuları bakımından ilgimi çekeceğini umduğum iki kişiyi dinleyebildim : Birincisi Paris takımından Paris Kürt Enstitüsü Kütüphane sorumlusu araştırmacı Sandrine Magnée'nin sunduğu tebliğdi :

“Klasik Kürt edebiyatının Fransızcaya çevirisi”ni anlattı, Mem û Zin'i Fransızcaya çeviren iki kişiden biri olan Sandrine meseleyi bilerek aktardı. Kürtçede sözlü geleneklerin, destan anlatıcılarının, dengbejlerimizin, nenelerimizin anlattıklarının da edebiyata, yazılı yapıtlara geçişte etkisi mutlaka epey önemli, belirleyici ve özel biçimde incelenmeyi gerektiriyor. Sandrine beş dakika konuştu, “Fazla zamanınızı almak istemediğim için burada bitireceğim” dedi ama başkan, “Beş dakikanız daha var” deyince bir şeyler daha ekledi.

Sonra salonu değiştirmek zorunda kaldım. Çünkü yine Paris takımından Khosrow Abdollahi Mandolkani'nin “Kürtçedeki geçişsiz iki fiil” başlıklı konuşmasını dinledim. Konu epey özel, epey ayrıntılı. İlgi de var. Ama mesele artık uzmanların konusu. Benim gibi meseleye genel ve makro açılardan bakanları çok ama gerçekten çok aşan bir mesele...

Saat 11.12, yorgunluktan bitmek üzereyim. Dinlediklerimi anlamakta zorluk çekiyorum. Kulaklarım çınlıyor : Bu hakkımda konuşuluyor anlamına hiç gelmez. Kulak burun boğaz doktorumun söylediğine kulak kabartırsak, kulak kabartmanın da tam zamanıdır hani, kulakların çınlaması yorgunlukta zirveye vurduğunuza işarettir. O halde ne yapmalı doktor beğ ? Çıkmalı ve birkaç tur atmalı. Yürümeli. Ayaklarımı, dizlerimi, baldır ve bacaklarımı perişan halden kurtarmalıyım. Gerçekten perişanım, perişan. Hemen çıkıyorum.

Ephrem İsa Youssif benden önce çıkmış, turluyor. Ona katılıyorum. Yürüyoruz. Manzara harika ve bunun üzerine birkaç foto

çekiyoruz. Bir aşağı bir yukarı. Ama Merkez'den de çok uzağa gitmiyoruz. En fazla elli veya belki yetmiş beş metre. Bir yukarı bir aşağı. Aşağıdaki inşaatlardan birinde kuzeyden gelmiş kekolar çalışıyor.

Ephrem çok ilginç şeyler anlatıyor. Ay sonuna kadar Kürdistan'da kalacağını, yıllardan beri Avusturalya'ya yerleşmiş kardeşinin Sidney'den kendisini görmek için özel olarak geleceğini, başka akrabalarının da haritadaki başka noktalardan kalkıp gelip onlara katılacağını ve hep birlikte yeniden bütünleşmiş ve çocuklarla genişlemiş büyük, geniş ailenin birlikte birkaç haftayı paylaşacağını sevinçle anlatıyor.

Sidney'den Erbil'e 23 saat uçuş az değil deyince birden Paris'te bıraktığım ve geldiğimden beri telefon etmeyi bile unuttuğum eşimi anımsıyorum. Ona hemen telefon etmek lazım. Cep telefonu kullanmadığım için, Ephrem cep telefonunu veriyor. Eşimi arıyor, iki satır konuşuyoruz...

O sırada, Hamit, yanında Janet Klein ve daha sonra isminin Beyar Mustefa olduğunu öğreneceğim genç bilim adamı ile otomobil parkına giderken bana sesleniyor, "Bu akşam dışarıda bir lokantada balık yemeğe ne dersin?" Peki diyorum. Maksat değişiklik olsun. Onlar ayrılıyorlar. Biz Ephrem'le turlarımızı sürdürüyoruz...

Öğlen yemeği için Joyce, Mirella, Sandrine ve Eszter Spat ile buluşunca, Kendal'ın Erbil'e gittiğini öğreniyorum. Bölge'nin üst düzey sorumlularından Sadi Ahmed Pire'nin de bizlerle tanışmak için Duhok'a geldiğini de.

Sadi Ahmed Pire Kürdistan Yurseverler Birliği "Politbüro üyesi". Bize ayrılırken verdiği kartında aynen böyle yazıyor. Söylenenlere

göre, aynı zamanda “Bulduğumuz bölgede Celal Talabani’nin temsilcisi, Yüksek Komiseri”.

Joyce, birlikte onu karşılamamızı istiyor, biz de birkaç kişi öyle yapıyoruz. Sarılıp öpüyor herkesi. Son derece şirin bir insan. Sonra gelip masamıza oturuyor. Ve bize, yemek boyunca, çok ilginç şeyler anlatıyor. Musul’u, Kerkük’ü ve olup-bitenleri... Çok şey öğreniyoruz.

Bu arada onun sayesinde ilk kez ellerinde beyaz ve tertemiz eldivenlerle iki garson yemek servisimizi tamamlıyor. İki tür “çorba” var bugün, ama ben yine kuru fasulya “çorbamı” almışım. Kuru fasulya bol sulu ve gerçekten bir çorba gibi sunuluyor. Sadi Ahmed Pire Diyarbakir’in Ergani kasabasından “Kürt Şehmus” olduğumu öğrenince, kendisine özel olarak getirilen iki çorba kasesinin ikincisinden bir parçayı benim o sırada boşalmış kaseme aktarıyor. “Tadına bak” diyor. Bakıyorum. Yahu bu bizim içli köftemiz. Harika. Ayrılma saati gelince danışmanları, korumaları yaklaşıyor, onlardan kart vizitlerini istiyor ve getirdiklerini oradaki herkese dağıtıyor ve hepimizle öpüşerek vedalaşılıyor. Paris’e sık sık geldiğini öğrenince bir dahaki sefere Paris’e gelince görüşmek umuduyla ayrılıyor.

O gittikten sonra Joyce, “Konferans’tan biraz usandım, bir parantez açalım, biraz ara verelim, birkaç saatliğine olsa da gidip kenti görelim, biraz gezelim, bizimle gelir misin ?” diye sorunca, pekiliyorum. Ve yemek sonrasında bize tahsis edilen ve yine Mesud Bervani’nin kaptan şöförünü üstlendiği minibüsle kente gidiyoruz. Joyce, Mirella, Judith, Jean-Marie, Ephrem yanında Michael Guntor, Janet Klein, Eszter Spat ve Ayten var. Bu son dördüyle bu vesileyle tanışıyorum.

O ana kadar hiç görmediğimiz yerlerden, çok kalabalık caddelerden, çok geniş bulvarlardan geçip kent merkezine varıyoruz.

Bu arada birçok siyasi partinin ve partilere yakın değişik derneklerin (gençlik, kadın ve bunun gibi) şube ve merkezlerinin önünden geçiyoruz ve her birinin önünde üniformalıların nöbet tuttıklarını görüyoruz. Tedbiri elden bırakmamak için olmalı. Ne olur ne olmaz diye. Birkaç yıl önce değişik yerlerde bombaların patla(tıl)dığı ve masum insanların öldürüldüğünü anımsıyoruz. Kurulma aşamasındaki bir devlet, bu tür saldırılara, provokasyonlara karşı ne kadar tedbir alabilirse almış, alıyor ve almayı sürdürüyor. Çünkü ciddi ve çok kanlı bir suikastın, saldırının genç devletin meşruluğunu tehlikeye atması tehlikesi var. Bu bilinen bir kaygı ve söylenmeyen ama duyumsanan bir gerçek. Bir olgu. Demoklesin kanlı kılıcı.

Mesud Bervani bizi kent merkezinde bırakıyor. 16.30'da aynı yerden almak üzere. Ama kader ağlarını başka türlü örecektir.

Minibüs bir dönercinin önünde duruyor. Biz daha inmeden bu kadar şık ve güzel ve bilhassa yabancı oldukları her hallerinden belli kadını bir arada gören dönercideki magandalar pis pis bakıyor, cinsel taciz yüklü terbiyesiz laflar atıyorlar. Aile terbiyesinden habersizler, belli oluyor. Bu tür magandaya her yerde rastlamak maalesef mümkün. Umursamadan gezimizi sürdürüyoruz. Ama biraz sonra yolumuz yeniden oradan geçtiğinde aynı magandalar sert sert bakmama rağmen yine kadın arkadaşlarımıza laf atıyorlar, yılışık yılışık bakıyorlar. Oğlum dönerinizi satmaya baksanıza. Yoksa o ateş elinizi yakacak, o acı biberleri, o isotu dilinize, bacak aralarınıza sürdüreceğim... Bayan arkadaşlarımızın olgunluğu ise olağanüstü. Hepsi söylenenleri gayet iyi anlıyorlar ama dönüp bakmıyorlar bile.

Kenti gezmeye ve görmeye gelmişiz : Önce Mirella'nın isteği üzerine kitapçılara dalıyoruz. Birincisi giyim kuşamlarıyla fanatik müslüman oldukları aşikar iki gencin çalıştırdığı bir kitapçı. İşimize yarayacak hiç bir şey bulamıyoruz, günlük gazeteler de yok, aradıklarımızdan hiç bir kitap ta. Risaleler rafları doldurmuş. Oradan çıkıyoruz.

O sırada Ayten kendisini tanıtıyor ve benimle Türkçe konuşuyor. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Doğu Ergil'den, Baskın Oran'dan söz edince neredeyse iki akrabanın birbirini uzun zaman sonra yeniden bulmuş olmasının heyecanı ve zevkiyle konuşmamızı sürdürüyoruz. Çünkü Doğu ve Baskın'ı çok iyi tanıyorum. "Toplumsal ve Siyasal aile albümünü" açmanın tam sırasındır :

Baskın'la 1964 ders yılının başında, SBF'deki ilk günümünden itibaren arkadaşlık etmişiz. İzmirli "Bebe"nin beni "Şehmuz iyi muz !» veya "Ceddimiz !" veya "Birdy" diye ti'ye almasını sineye çekmişim, ama bir gün ona "kuyruğumu" göstermişim ve o da, kibar çocuk ne de olsa, bağırmasından, anırmassından vazgeçmiş. Daha sonra 1978 temmuzundan itibaren SBF'de meslektaşlık etmişiz. 1981-1982 döneminde ise SBF'nin hemen Spor Salonu'na bitişik güya lojmanlarında komşuluk yapmış, Baskın'ın koskocaman ve başa bela köpeğinden elaman getirmiş, köpeğini zehirlemeyi bile aklımdan geçirmişim. Bunu burada ilk kez itiraf ediyorum hakim beğ, ama masumum, hiç bişey yapmadım ! 1981-1982'deyiz, yineliyorum, o sırada doçentlik tezimi bitirmek üzere dünyayla ilişkimi koparmıştım ama Baskın ve itinden kurtulmak mümkün olmamıştı. Elbette o iri ve şirin köpeği zehirleyemezdim, ama insanlık hali belli mi olur ? Hani gecenin üçünde havlamaya başlayan ve neden havladığını bir türlü açıklayamayan bir iti ne yapmalı ? Söyler misiniz lütfen ?

O günlerde Nur, Müjde, Müge, Gülten, Canan, Erol, kardeşim Faysal, lojmanlarda yatıp kalkan birkaç memur arkadaş ve birkaç yakın dost daha, uzun sözün kısası Baskın'a gıcık olanların tümü ve tamamı beni bu konuda epey "teşvik ettiler" ama hayvan ve hele çocukluğumdan gelen köpek sevgim eyleme geçmemi engelledi. Yoksa ne planlar yapmıştık ah ! O kadar eleştirilse ve dedikodusu yapılsa da Baskın'ın ağlamasını aslında kimse istemiyordu, bizi de ağlatır diye düşündürüyordu. Çünkü "İzmir Bebesi"nin en sevdiklerinin başında kızı ve sonra köpeği geliyordu. Bu da artık devlet sırrı değildi. Baskın'a gıcık olanların sayısı, SBF'de ve Basın Yayın Yüksek Okulu'ndakilerin sayısı, epey yüksekti ve tümü Baskın'ın itinin havlamalarından havlu atmışlar, bir çare arıyorlar ama bir türlü eyleme de geçemiyorlardı, "medeniyet denen tek dişi kalmış canavar" işte n'olacak !

Baskın bu arada "lojmanlardan" birini de güya "ortak mutfak" diye cukkalamış, orada kışlık yemeklerini bile yapıyor, mutfaktan çıkmıyordu. "Çocuk sahibi olmak kolay iş değil" diye de söylenip duruyordu, mutfağı tekelinde tutmasının özürünü dilemek babından. Baskın o günlerde Oran'da özel bir villa yaptırıyordu, hafta sonları da nereden bulmuşsa bulmuş Diyarbakır tarzı bir şalvarı çekiyor, inşaata gidiyor ve bizzat çalışıyordu. Kürdistan'ı ve Kürtleri henüz keşfedememişti. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra İhsan Doğramacı'nın başımıza bela ettiği ve başımızı da alıp götürceğini hissettiğimiz Yüksek Öğrenim Kanun tasarısına ve kurulması muhtemel YÖK'e (Yüksek Öğrenim Kurumu) karşı Baskın'la ve Haluk Gerger'le birlikte mücadele etmiştik. Baskın samimi ve kararlı bir insandır, bir şeye inanırsa kimse onu bildiğini söylemekten ve yapmaktan alıkoyamaz. En sevdiğim yönlerinden biri de budur. Bu konuda şimdiye kadar kimseyi de yanıltmadı. Baskın'ı en son 16 Nisan 2011'de Paris Kürt Enstitüsü'nün, Paris'te, Millet Meclisi'nde düznediği ve biraz önce sözünü

ettiğim Konferans'ta dinledim ve çok beğendim. Bunu de geçerken yazayım. Aradan geçen onca zaman Baskın'a çok yaramış.

Doğu Ergil'i de SBF'deki öğretim üyeliğim sırasında tanıdım. Yanılmıyorsam onun da bir "lojmanı" vardı ama orada pek görünmezdi. Belki de o sırada lojmanından ayrılmak üzereydi. Pek iyi anımsayamıyorum. Çünkü dediğim gibi o günlerde yazmaktan başka şeyle uğraşmıyordum, yemek yemeyi bile unuttuğum oluyordu, çoğu kez düşünceli ve yakın dost öğrencilerimin, arkadaşlarımın, kardeşlerimin getirdikleri bir sandviç, bir bira, bir elma veya bir yoğurtla yetindiğim oluyordu. Veya kimi beni sürükleyerek "Bir halep işi yemek üzere" Cebeci'deki ama SBF'ye en yakın lokantaya götürüyor, karnımı doyuruyor, 1939-1950 dönemi İşçi Tarihi üzerine sayıklamalarımı kibarca dinliyor ve sonra yeniden beni elimden tutup masamın başına oturtuyorlardı. Bu konuda kardeşlerim Faysal ve Serap'a, öğrencilerimden Vadi ve Mustafa'ya, arkadaşlarımdan Canan, Müge, Nur ve Gülten'e bir kez daha özel teşekkür borçluyum. Doğu Ergil ile özel bir dostluk yapmaya zamanımız olmadı ama daha sonra hazırladığı "Rapor" ve Kürt meselesi konusunda takındığı cesur tavırla gönlümüzü fethetti.

6 Kasım 1982'de YÖK ilk darbesini vurdu : Baskın, Haluk Gerger ve ben listenin hemen başındaki ilk üç olmak üzere, ondan çok meslektaşla SBF'deki görevimize "görülen lüzum üzerine" son verildi. Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında görevden ilk alınanlar olarak böylece tarihe geçtik. Böyle tarih eksik olsun. Ama oldu işte.

Baskın daha sonra Danıştay'da hukuki mücadelesini sürdürdü ve SBF'ye yeniden döndü. Sonra zamanı geldi ve emekli oldu. Şimdi emekliliğinin keyfini çıkarıyor. Hakkıdır. Radikal'deki haftalık

yazıları ise her derde deva. Tavsiye ederim : Yemeklerden önce veya sonra ama mutlaka alınmalı pardon mutlaka okunmalı.

Ayten, Duhok Üniversitesi Tarih Bölümü'nde araştırma yaptığını söyledi. Birçok şey anlattı. Pek çoğu son derece ilginçti ancak anlattıklarının tümünü buraya alamıyorum...

SBF'yi, Ankara'yı filan tarihe bırakıyoruz, Duhok'a kaldığımız yere dönüyoruz yeniden ve kendimizi kitapçılar sokağında buluyoruz.

Birinci kitapçıdan sonra ikincisine giriyoruz. Günlük gazetelerden olanları satın alıyorum. Duvarda Mesud Barzani'in portreleri. Kitapçıda Mirella birkaç fotosunu çekmemi istiyor, peki diyorum ve fotoğraflarını çekiyorum. O da birkaç kitap satın alıyor. Kasada İngilizcesi mükemmel sempatik bir genç. Kitapçılığını hakkıyla yapıyor. Kibarca bilgi veriyor, yine kibarca paranızı alıyor, kalanı iade ediyor.

Çıkıyoruz. Topluluğumuzda genel eğilim Çarşı'ya doğru gitmek. Duhok'u iyi tanıyan Ayten ve Eszter'in peşinde o tarafa doğru yürüyoruz.

Sokakta, kaldırımda pis ve ayı bakışlarını diken kimi genç rahatsız ediyor. Yürüyoruz. Kaldırımda dilenen ve kara çarşafı içinde kaybolmuş iki nine görüyoruz. Veya belki de sadece ben görüyorum. Önlerindeki mendilde birkaç 500 dolarlık kağıt ve birçok madeni para. Ninem Mevlûde Hanım aklıma geliyor. O da böyle siyahlara bürünürdü, evet bütün yaşamı boyunca siyahlar içinde kaldı. Kürtlerde yas böyle tutulur çünkü. Ama asla dilenmedi. Kendi başının çaresine bakmasını bilerek sonuna kadar direndi ve iyi yaşadı : Çocukarı ve torunlarıyla. Gördüklerini, yaşadıklarını, deneyimlerini aktararak. Yine de zaman zaman kendi kendime soruyorum : Bütün bunları neden sadece bana anlatıyordu ? Neden sadece bana ? Belki bir gün yazarım diye.

Bilemiyorum. Ama bu gün burada aktarıyorum : Henüz Nenem'e borcumun tümünü ödemiş saymıyorum ama bir başlangıç ta yapmam gerekiyordu. Kürdistan'ı çünkü onunla ve anamla dolaştım. Yollar ve yolculuklar boyunca onlarla sürekli sohbet ettim, onlara gördüklerimin en iyilerini anlattım. İki de mest oldular, "Aferin Şehmus daha çok ve daha iyi çalış" dediler. Nenem 1925'te kaki renklilerin yağmaladığı, sonra ateşe verdiği evini bir daha yaptırmadı. Orası uzun yıllar öyle harabe olarak kaldı. O zulüm, o vahşet asla unutulmasın diye. Onun hemen yanı başındaki boş arsaya yaptırdığı kerpiç evinde oturdu hep. Kimi yaz aylarında tavana dadanan yılanların hakkından gelmek için elimizde sopalarla gider yılanların tümünün hakkından geldik. Nenem yılanlara bile acırdı ve "Canlarını yakmadan öldürün" derdi, hatta yılanlardan birini veya ikisini tanımaya vakti olmuş, onlarla sohbet imkanı da bulmuşsa "Şehmus bırak onu o zararsızdır" derdi... Nenem ortak hafızamızın mimarlarından biri olarak aklımda hep. Bana aktardıklarının tümünü size aktarmadan Nenem'e borcumu ödemiş saymam kendimi. Böyle biline.

Ephrem kuruyemiş meraklısı. Çarşı'ya doğru yürürken rastladığımız bütün kuruyemişçilere giriyor ama bir türlü satın almaya, neyi satın alacağına karar veremiyor. Yürüyoruz.

Bir ara, tam dört yolda, "Mardin'e, Musul'a dolmuş" diye seslenen simsarların bulunduğu noktada, Joyce, "Biz dönelim ama siz isterseniz Çarşı'ya gidin" diyor. Kalmak isteyenler parmak kaldırırsın diyoruz : İşte Judith, Janet, Ayten, Eszter parmak kaldırıyorlar. Ben bir parça off side da kalıyorum. Ne yapmalı ? Lenin olsa yanıtı yapıştırırdı. Ama yok. Joyce konuşuyor onun yerine : "Şehmus sen de onlarla kalsan iyi olur." Tamam hayat zarlarını attı. Sekiz sekiz. Düşes atsam bile altından kalkamam. Peki diyorum. Dört genç ve güzel kadını Çarşı'da kendi hallerine bırakmak ta bana pek uygun gelmiyor zaten.

Ve birden kendimi, evet yalnız kendimi dört genç, güzel, şık, tertemiz, alımlı kadının arasında, kümesin horozu, kümesin görevli horozu gibi görüyorum. Öteceğim ama sesim iyi çıkmaz, yanlış anlaşılır falan filan diye vazgeçiyorum. Geçmiş yıllarda, gençliğimden bu yana, Türkiye’de, Fransa’da, İngiltere’de, Fas’ta, Tunus’ta, Almanya’da, Norveç’te böyle durumlar yaşadım, o anlar aklıma geliyor. Haydi Şehmus, cesaret, bu işin altından da alının aklıyla kalkarsın diyorum. Yürüyoruz.

Ama Çarşı’daki kısa turumuz zorlu geçiyor : Kaldırımlardaki ve sokaklardaki kimi magandalar bize, yok bize değil, bayan arkadalarımaya yiyecek gibi bakıyor, kimi terbiyesizce laf atıyor. Biri kadınlardan birini çimdiklemeye bile kalkıyor. Utancımdan ne yapacağımı bilemiyorum. Ama kadınlar bu işleri umursamıyor ve hep birlikte yürüyoruz.

Gördüğümüz her şey ilgimizi çekiyor. Giysiler. Kuru yemişler. Hele pestil ve suçuk. Hele iç ceviz, fındık ve leblebi...

Hele fırında pişirilen fetir ekmeği ve fetir ekmeğini pişiren gençler. Durup biraz seyredince, gençlerden biri hemen cömertçe bir ekmek uzatıyor ve "Buyurun tadına bakınız" diyor.

Elişi bir şeyler arıyoruz, bakmak istiyoruz, ama neye el atıyorsak Çin işi çıkıyor. Yahu nerede Kürdistan’ın o güzelim el işi malları ? Yok ! Üzülüyoruz bir parça.

Yürüyoruz.

Çarşı, değişik dükkanların birarada bulunduğu dar sokaklardan, geçitlerden oluşuyor. Sokaklarda kaynağı meçhul kirli bir su akıyor.

Dilenciler de var Çarşı'da : Hiç tahmin edemeyeceğiniz biçimde ve giyim kuşamı yerinde bir yaşlı örneğin dileniyor, bizlerden para istiyor...

Bu arada çok temiz giyimli bebeler de var : Onlar da sakız satmak için bize, ama özellikle bana asılıyorlar. Biri örneğin sokağı dönene kadar çeketimin bir köşesinden çekiştirerek geliyor. Çocuğum. Sonra başka biri takılıyor ve bu böyle sürüyor. Afrika'nın en yoksul ülkesi Nijer'in başkenti Niamey'de, o sırada ülkenin tek Üniversite'sinde misafir öğretim üyesi olarak bulunduğum 1986 ve 1987 yıllarında gördüğüm manzaraları anımsıyorum... Niamey Merkez Postanesi'den, süpermarketlerden birinden her çıkışımda peşime birçok satıcı takılıyor ve "Moustache ! Moustache !" (Bıyıklı olduğum için "Bıyık ! Bıyık !" diye seslenmeleri doğal) diyerek önerdikleri malları satın almam için ısrar ediyorlardı. Ben de dayanamayıp epey el yapımı çanta, terlik, şu bu, ne önerirlerse artık, satın alıyordum. Bu arada ısrar üzerine bir kasatura bile satın aldım. Hepsi son derece ucuzdu ve böylece sanki Nijer'in elyapımcılığına katkı yapıyordum. Devede kulak tabii. Ama olsun, 1950'lerde babamın Gislaved'in saldırısı sonucu ve eşit olmayan güçler dengesine dayanamayıp köşkerliği bırakmasının, yerine lastik ayakkabı satmak zorunda kalmasının rövanşını alıyordum sanki. Orada satın aldıklarımın bir kısmını hediye olarak dağıttım ama bugün bile birçoğu duruyor ve tümü onca zamana karşın sapasağlam. El işi çünkü Çin işi değil !

Ayten, "İsterseniz birer portakal suyu içelim" diyor. Pekiliyoruz. Eszter o sırada bir yere ugrayacağını söyleyerek bizden ayrılıyor. Sadece portakal suyu, kavun suyu (?) ve benzeri sular yapıp sunan bir dükkana girdik. Serin ve güzel. Tıklım tıklım. Alışverişini bitirmiş analar ve babalar çocuklarıyla birer meyve suyu içiyorlar. Sürekli açık televiyon ekranından klipler yayınlanıyor.

Üç kadın bir erkek dört kişiyiz. Üç portakal bir kavun suyu ismarlıyoruz. Janet kavun suyunun tadına bakıyor ama beğenmiyor, kenara çekiyor, o da bir portakal suyu söylüyor. Portakal suyunda da hayat yok ama içindeki buz parçalarının yüzü suyu hürmetine içiyoruz, serinlemek için. O sırada Eszter zuhur ediyor. Bir ara ortadaki kavun suyunu göstererek “Kimin ? İçmiyor musunuz ?” diye soruyor. Janet’ten içmiyorum yanıtını alınca kavun suyunu sorgulamadan kafaya çekiyor. Lüpür. Ayten harbi kadın, herkesten erken davranıyor, “Alman işi” değil Ankara işi deyip hesabı aniden ödüyor. İtirazlar yükseliyor ama o hiç oralı olmuyor. Sesimi çıkarmıyorum, dört kadın varken bana laf düşmez, bu davranışını çok tutuyorum.

Sonra yine Ayten, “İsterseniz Yenişehir’e gidelim orayı da görün, orada bir tur atalım» diyor. Pekiliyoruz. Eszter de bizimle artık ya yeniden beş kişi olduk, bir taksi çeviriyoruz. Taksi şöförü anlayışlı delikanlı,

“Beş kişiyiz”, diyoruz,

“Peki” diyor, taksiye doluyoruz :

Dört kadın nasıl yaptılarsa yaptılar arkaya sıkıştılar ve beni ön tarafa postaladılar. Tam o sırada bir trafik polisi bizi gördü ve hiç oralı olmadı. Bizim şöför, tam yola çıkıyoruz, genç polise yanaştı ve kara güneş gözlüklerinin üstünden, ona “Dönüşte gözlüklerimi sana hediye edeyim” dedi, karşılıklı güldüler.

Yola çıktık. Şöföre gözlüklerine bakayım dedim, baktım. “Sende kalsın” dedi. Yok sağol dedim. Kendi güneş gözlüklerimi yeniden taktım. Kaça aldın dedim. “5 bin” dedi. Vay anasını ! Ama bu 5 bin bizim bildiğimiz 5 bin değil. 5 bin dolar yani üç öro/avro. Biraz önce Janet’e bir dükkandan tam 3 bin dinara güneş gözlüğü almıştık,

para birimlerinin karşılıklı maçının sonucunu da bu vesileyle biliyorduk.

Taksi şöförümüz şirin bir delikanlı, yolculuk boyunca herkesle iki veya üç satır sohbet etti. Müzigini de eksik etmedi. Haberleri bile dinleyebildik. Ve geleceğimiz yerin kapısında bizi bıraktı.

Burası orta sınıf diyebileceğimiz insanların oturduğu bir mahallenin Çocuk Parkı.

Girişinde 1970'lerin sonundaki Bodrum'daki bir diskoteki anımsatan mağaramsı bir mekan var. Bu mağara çok sıcak geçen yaz günlerinde serinlemek için mutlaka çok işe yarıyordur diye düşündüm. 1971-1975 arasında doktoramı yapmak için bulunduğum Aix-en-Provence'da aristokratların geçmiş yüzyıllardan kalmış yazlık evlerindeki ("la bastide" nam saray yavrularındaki) yapay mağaraları anımsadım.

Hemen girişte koskocaman bir lokanta ve çayhane. Saat 18 filan ve tek müşterisi yok.

Parkta çocukların hoşça vakit geçirmesi için gerekli her şey var : Atlı karıncalar, "korku trenleri", "korku tünelleri", "çarpişan otolar" ve daha birçok şey. Dolanıyoruz. Dolaşıyoruz.

Geçitler mükemmel, banklar sapasağlam. Her yer tertemiz. Kadınların, anaların ve ninelerin, ablaların ve kız kardeşlerin, akşam saatlerinde çocukları alıp çıkmaları, rahat rahat gezmeleri için ideal bir mekan. Hele ağaçlar da biraz daha boy atınca, gölgeler de artacak ve dolaşmak daha da güzelleşecek, ferahlatıcı olacak mutlaka. Sıcak yaz günlerinde bilhassa. Yaylalara çıkamayanlar, deniz kenarlarına gidemeyenler, gitmek için yeterli zamanı ve/veya olanağı bulunmayanlar için harika.

Nedense çarpışan otoların bulunduğu yerde oturuyoruz. Belki geniş bir gölgelik alanın orada bulunmasından. Belki hepimize çocukluğumuzu, ilköğrenlik günlerimizi anımsattığı için.

Parka vardığımızdan beri Eszter bana kürdolojiyle nasıl buluştuğunu anlatıyor. Ama sonunu getiremiyor. Çünkü araya başka birçok konu daha karışıyor ve ayrılık saati gelip çatıyor. O yarın başka bir yere gidecek. Bizden ayrılıyor. Yanaklarından bus ediyorum ama son derece çekingen davranıyor, hatta sanki korkuyor. Bunu daha önce başka bir erkek meslektaşın onu yanaklarından öperek uurlamasında da farketmiştim... Bu şevimli ve şirin kızcağızın başından kötü bir serüven geçmiş olabilir diye düşünüyorum. Kimbilir ?

Sonra biz yeniden başka bir taksiye atlıyoruz : Arkada Judith, Janet, Ayten önde ben ve şöförümüz, Merkez'e dönüyoruz.

Taksi'de Ciwan Haco'nun türküleri var, hepimiz dinliyoruz... Türküler ve sanatçılarımız insanları ve ülkeleri birleştiriyor : İşte ispatı.

Merkez'e varınca Ayten bizimle kalmıyor ve aynı taksiyle evine dönüyor.

Saat 19 filan. Konferansın son konuşmaları da bitmiş, paydos saati çalmış. Knyaz Mirzoev, Ahmet Önal ve daha birkaç arkadaşla sonbet ediyoruz. Ricam üzerine yapılan konuşmaları aktarıyorlar.

Kürt yayıncılık dünyası

O öğleden sonra konuşulanların hepsi önemliydi ama malesef hiçbirini dinleyemedim. Şehir içi turla dünya kadar şey gözlemladım, epey şey öğrendim ama konuşmaları kaçırdım. Ama Ahmet Önal'ın ve diğerlerinin anlattıkları sayesinde yayıncılık sorunları hakkında söylenenlerden bir parça haberim oldu.

Kürt yayıncılığının sorunlarının konuşulması, takdimi, tartışılması, isteklerin dile getirilmesi ve mümkünse çareler üretilmesi için Erbil'den Aras Publishing sorumlusu (ismini bilemiyorum, programda da ismi yazılı değil), Duhok'tan Spirez Publishing House sorumlusu, İstanbul'dan Pêrî Yayınları editörü ve sahibi Ahmet Önal, Avesta Yayınevi'nden Ruken Keskin davet edilmişlerdi.

Mustefa Beyar yönetimindeki toplantıda her yayınevi sorumlusu yaptıklarını, nasıl yaptıklarını, ne tür sorunlarla karşılaştıklarını, bunları nasıl aştıklarını veya aşamadıklarını anlatmış.

Genel olarak yayıncıların sorunları, yayınlanacak kitapların seçimi (metni bulmak, yazarla anlaşmak, kimi zaman yazara telif ücreti ödemek), yayına hazırlanması, matbaa bulunması, yayınlanması, dağıtımı ile kitapların yasaklanması ve benzeri baskılarla birlikte bilinmesi artık zorunlu hale gelmiş hukuki bilgiler çevresinde dönüyor. Yayıncılar bugün aynı zamanda hukuki sorunların da üstesinden gelmek zorunda.

Bunların altından her yayıncı kalkamayabilir. Altından kalkamayınca da yayınevi kalıcılaşmıyor, ciddi ve tanınan bir kurum haline dönüşemiyor. Oysa yayıncılıkta, birçok alanda olduğu gibi, uzun ömürlü olmak son derece önemli.

Bölge'deki yayınevleri için mesele biraz farklı ve şöyle özetlenebiliyor :

“Bölge yetkilileri ve/veya Bölge'deki siyasi partilerden para yardımı alınca yayın yapmak mümkün.”

Yardım al(a)mayınca kitap ta yayınla(ya)mıyorlarmış.

Burada, anlaşılan, henüz bağımsız yayıncılık yeterince bilinmiyor. Buna bağlı sorunlar da. Bağımsız yayıncılığın bilinmesi, tanınması ve gelişmesi ihtimali var. Gerçek anlamda düşünce özgürlüğünün yerleşmesiyle bu da olur mutlaka.

“Zawita lost”

Bu tür bilimsel toplantılarda, çalıştaylarda, kollokyumlarda, konferanslarda, iki kişi, üç kişi, beş, altı, on kişi nasıl biraraya geliyor, kümeler/gruplar nasıl oluşuyor konusu sosyolojik açıdan özel incelenmeyi mutlaka hak ediyor.

Kim veya kimler, değişik ülkelerden, değişik kentlerden ve kimi zaman farklı bilim dallarından gelenleri biraraya getirebiliyorlar ? Çimento rolünü kim veya kimler nasıl oynuyorlar ? Bunlar ve benzeri bir dizi soru var.

Bunları ancak sosyolojik ciddi bir araştırma sonrasında ve sayesinde yanıtlamak mümkün olabilir sanıyorum. Ama yine de kimi gözlemlerimi ve kimi saptamalarımı sizinle paylaşmak istiyorum :

Başlangıçta coğrafya birlikteliği belirleyici oluyor mutlaka : Yani herkes geldiği yerden geldikleriyle birlikte bir küme oluşturuyor.

Sonra bilimsel ilgi alanı geliyor. Kimi zaman aynı atölyede aynı konu üzerine kafa yoranların düşüncelerini paylaşmak işini toplantı sonrasında sürdürmeleri de.

Daha sonra konuşulan ortak dil veya diller yeni ilişkilerin yolunu açıyor, çevrenizi, kümenizi biraz daha genişletebiliyor. Ama bu kalıcı olmayabilir. Burada kalıcı dediğim bilimsel çalışmanın, toplantının süresiyle sınırlı elbette. Çünkü sonrası konumuz dışı. Şimdilik.

Duhok'ta köprü ve/veya çimento rolünü görebildiğim kadarıyla en iyi Joyce ve Hamid oynadı. Paris takımı olarak Joyce, Sandrine, Hamit, Judith, Jean-Marie, Salih ve bendeniz, başlangıçta kaynaşmış bir küme değildik ama herkes birbirini iyi tanıyordu.

Bendeniz Joyce ve Hamit'i çok iyi tanıyordum. Diğerleriyle bu vesileyle tanıştım.

Sonra çevrem biraz genişledi : Duhok'ta otele girer girmez Ahmet Önal'la karşılaşmamla önce. Ve akşam yemeğinde tanıştığım Bölge'nin bilim adamlarıyla.

Konferansın ilk günü Knyaz Mirzoev ve yanındaki hemşerisi iş adamı ve yine o ikisinden hiç ayrılmayan Azerbeycanlı başka bir Kürtle tanıştım. Knyaz hemen kartını takdim etti. Öbür ikisi isimlerini söylediler ama aklımda tutamadım. Knyaz ve iki arkadaşıyla epey sohbet ettim. Herbirinin anlattıkları son derece ilginçti. Örneğin Alma Ata'daki (Knyaz "Almati" diyor, Almaty biçiminde yazıyor), Kürt topluluğu arasındaki dayanışma. Son yıllarda Kazaklar arasında hali vakti yerinde olan "yabancılara" yönelik dışlamanın ufak ufak bile olsa boy göstermesi...

Knyaz ve dostunun anlattıklarına göre, Kazakistan Kürtleri arasındaki dil, gelenek, renk ve ülke aşkı sürüyor. Knyaz bunları şu birkaç cümlede aynen şöyle özetledi :

"Bugün Kazakistan'da yaşayan Kürtler ve çocukları çok mutludurlar. Çünkü çocuklarımız ana dilinde eğitim görür, ana dilinde konuşur ve örf ve adetlerine göre hareket ederler. Kürt sözünü gururla söyleyebilirler, Kürdüm diyebilir, Kürtçe düşünürler."

Evet işte böyle. Burası Kazakistan'dır ve o ülkeyi bize orada yaşayan ve çalışan, dil konusunda dirsek çürüten dost bir bilim adamı anlatıyor.

Konferansın ilk gününden son anına kadar birçok yeni yüz tanıdım, elbette Paris takımı hep asıl limanım oldu. Kendal, Hamit ve Joyce'un katkılarıyla, tanıştırmalarıyla genişleyen çevremizde küçük bir küme kendiliğinden bir biçimde oluştu ve kenetlendi :

Janet, Judith, Salih, Hamit, Michiel Leezenberg ve bendeniz takımlaşttık. “Çekirdek ailemiz” aynen böyle doğdu.

Bu beş gün boyunca yakın ilişkim olanlar arasında yine Paris’ten tanıdığım dostlarım Khosrow ile Ephrem’i de saymalıyım.

İstanbul’dan gelen Pêrî Yayınları sahibi ve editörüm Ahmet Önal ayrı bir kümenin as elemanıydı. Celile Celil, Hashim Ahmadzadeh ve kitaplarını yayınladığı birkaç kişiyle daha.

O gece ısrarlara dayanamadım, ve bir parça da kentin farklı bir yüzünü görebilmek arzusuyla, Janet ve Judith’in “Balık yemeye gitmek” önerisini kabul ettim. Bu fikri aslında Hamit ortaya atmıştı ama gece başka bir işi çıkınca, bize aktardığına göre, “Merkez’den ayrılmaması gerektiğinden”, kendisi gelemeyi ama sesini ve dostluğunu eksik etmedi. Ne olursa olsun bu bana yetti ve hakkında hemen “komplocu” dedikodusunu gönüllü olarak yaptım. Ama elbette kimse inanmadı. Zaten amacım da inandırmak değildi.

Dicle’de balıkların yakalandığı ve yola çıkarıldığı haberi gelir gelmez ve bilhassa Dicle’nin selamını almak üzere saat 20 civarında iki otomobille Merkez’den yola çıktık :

Tarih Bölümü öğretim üyesi Beyar Mustafa’nın kullandığı otomobilde Michiel ve Ayten (Salih de var mıydı ? Ne kadar garip, şu an yazarken anımsayamıyorum) yola çıktılar. Beyar’la doktora çalışması yapan genç öğrencinin otomobilinde ise arkada Judith ile Janet önde ben yola çıktık.

Yolculuğumuz kaç dakika sürer diye sordum. Nereye gittiğimizi yolda öğrendim : Zawita isimli “yakındaki” köye gidiyoruz. Dostumuz “Yolumuz on beş dakika ancak sürer” dedi. Yarım saat sonra şehirden çıkmış, dağlara tırmanmıştık ve tırmanışımız neşeli bir hava içinde sürüyordu ama Zawita görünmüyordu. Bunun

üzerine dördümüzün arasında “Zawita Lost” konulu bir mizah başladı ve bütün gece sürdü. Bizim otomobilde olmayanların anlayamayacağı bir şey. Çünkü dostumuz üç Zawita’dan söz ediyordu :

“Biri Eski (“Old”) Zawita, ikincisi Bayındır/Yeni Zawita, üçüncüsü de bizim gittiğimiz yani balık lokantalarının bulunduğu Zawita” diyordu.

Güzel hoş ta bu üçüncü Zawita’ya bir türlü varamıyorduk ve o nedenle “Zawita Lost” senaryosunu hemen orada yazmaya başladım. Senaryo yazımında epey ilerledim ama henüz bitiremedim, merak etmeyin bitirince haber vereceğim. Bu dizide mutlaka Şarlo’luk bir rol de olacak. Bunun için de aktörümü buldum ama henüz rolünü tümüyle yazamadığım için teklifimi kendisine iletemedim...

Neyse birkaç tepeye daha çıkıp indik ve birden iki dağ arasında sıkışmış dar bir yolun solunda kayalara tırmanmış ve orada kalakalmış bir kır lokantasının önünde durduk. Hemen durduğumuz yerde balık ızgara için odun ateşi alev alev. Önceden haber verilmiş, yerlerimiz ayrılmış. Güzel.

Lokanta dediğim derme çatma bişey. Ama çok sevdik. Hemen bir tepeye tırmandık, birkaç masadan birine yerleştik. Dipte başka bir masada orta yaşlı bir çift yemek yiyor. Dışarıdaki bütün müşteriler bu kadar.

Lokantanın içinde ise dört veya beş kişilik genç grup yemekte. Bize hiç te severek bakmadılar. Roj baş dedik yanıtlamadılar, selamımızı almadılar. Hatta biri dişlerini gıcırdatarak laf da attı. Biri geçen gün “Burada yabancıları pek sevmiyorlar” demişti ama inanmamıştım. Al sana ! Umurumda değil çünkü bu ülke sadece bu dört veya beşten ibaret değil.

Biz dördümüz ilk varanlarız. Dağ havasından ve manzaradan yararlanabilmek arzusuyla dışarıda oturduk, ancak beş dakika sonra havanın çok serin olduğunu farkedip biraz daha daldadaki bir masaya yerleşirken diğer üç dostumuz da vardılar, iki masa birleştirildi, oturduk. Fakat kısa sürede havanın serinliği bizim ise kentteki havaya uyarak yazlık giyinmiş olmamız nedeniyle dışarıda yemek yiyemeyeceğimiz anlaşıldı. Bunun üzerine ve içerideki gençler topluluğu da yemeğini bitirip çıktığı için, kimseyi rahatsız etmeyeceğiz bilinciyle, içeride yanyana konan iki büyük masaya geçtik.

Lokantayı çekip çeviren bir tek kişi, bir de aşağıda ızgara/mangal başında balıklarla uğraşan biri var, ama o sadece balıklarla ilgileniyor. Öbürü ise her şeyle. Her neyse, kendisine herhalde, yiyecekleri eldivenle alman, servisi filan eldivenle yapman gerekli denmiş olacak ki eldivenle hizmet ediyor. Ama eldivenini hiç çıkarmıyor da. Bulaşıkları aynı eldivenle yıkıyor, masaları aynı eldivenle topluyor, aynı eldivenlerle boşaltıyor, dolduruyor. Eldiven de eldivenlikten çoktan istifa etmiş, beyazı kaçmış, rengi uçmuş, kirden karaya çalmış, ama servis yapan genç hiç orali değil.

Tuvaletleri ise anlatmıyorum. Vardığımızda sorumluya sorup, onun kapısını gösterince, aptala malum olur hesabıyla gidişimi yemek sonrasına erteledim, iyi ki de öyle yapmışım, yoksa kesinlikle balık malık yiyemezdim.

Evet iyi ki balık yemeğe çıktık. Balıklar harika. Dicle'den. Bu kesin. Çünkü bunu balıklardan biri ağzını açıp bizzat söyledi. O zaman da bizim ağzımız açık kaldı. Burada demek ki balıklar da konuşuyormuş diye birbirimize baktık ama hiç şaşırmadık.

Aslına bakarsanız Merkez'in yemekhanesinde, geldiğimizden beri her öğün sunulan balıklardan tek farkı da yok. Belki odun ateşinde kızartılmış, belki tuzu biberi yerinde diye tadının biraz daha iyi

olması hariç. Balık avlamakta, hazırlamakta ve pişirmede Türkiye'deki en büyük uzmanın Murat Belge olduğunu herkes bilmez. Böyle bir rivayetin kulaktan kulağa yayılmasına rağmen. Oysa Halikarnas Balıkçısı'nın izinde ve onu da aşarak balıkçılıkta ordinaryüs profesör titrini kirazı dalından koparır incelikle almış olması bunun ispatıdır.

“Zawita Lost”ta saat 21 gibi yemeğe başladık. Ancak balık beyaz şarapsız olmuyor. Şarapın bırakın beyazını hiç bir türü yok. Bira da yok. Rakıyı veya arakı ise hiç sorma. Yine su içmek zorundayız. Bu işin tadını bir ölçüde aşağı çekti.

Balık yanında değişik türden salatalar, turşular, zeytinler de sunuldu. Hepsinin tadına baktık ve 45 dakika sonra yedi (Salih de geldiyse sekiz) kişiye sunulan dört kocaman balığın ancak yarısını yemiş olarak ve tıka basa doymuş ve hatta bu kadar yemiş olmaktan bir parça da utanmış bir vaziyette işimizi bitirdik.

Çaylar geldi. Ama elimi vicdanıma koyarak yazıyorum, rengini görenlerin o çayı içmemesi şarttı. Birkaçımız aynen öyle yaptık. O çaylar içilemezdi ve içemedik nitekim.

Saat sadece 22. Bu saatte ne yapılabilir ? Duhok'a dönmenin ötesinde.

Dün de lafı geçmişti ve Kendal mutlaka görmemizi salık vermişti :

“Bu bölgenin ilk süpermarketi olan Mazi Market'i ziyaret etmek” fikri yeniden gündeme geldi. Peki dedik ve Duhok'a doğru yola çıktık.

Dönüşümüz de çok eğlenceli geçti. Dağ havası hepimize yaramış, bizi birazcık bile olsa gençleştirmiş, gördüklerimiz, yediklerimiz ve genel manzara neşemizi artırmıştı. “Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim !”

Zawita'ya gidişimiz bir saat sürmüştü. Yemek bir saat. Bir saatte de döndük. İşte karşımızda Mazi Market. Buradaki Mazi'nin hangi anlama geldiği üzerine de bir parça konuştuk. Mazi ağaçından mı ? Meşeden mi ? Maziden mi ? Nereden ? Bilmediğimiz başka bir kaynaktan mı ? Kesin ve kalıcı yanıtını bulamadık.

Süpermarkete giriş epey heyecanlı. Uçağa biner gibi. Denetimli kapıdan ve dikkatli bekçilerin gözetiminde ilk adımlarımızı attık.

Birinci sürpriz : Etiketlerde malın cinsi Arap alfabesiyle Kürtçe ve İngilizce yazılı, fiyatlarsa sadece dolarla verilmiş. "Bagnaz Street", "Barzan Street" gibi sokak ve cadde isimlerindeki İngilizce, Erbil-Duhok yolunda kimi kasabanın girişindeki levhalarda gördüğümüz "Welcome Municipality of (...)", en çok konuşulan dilin İngilizce olduğunu bilince ve nihayet Konferans'ta sadece Kürtçe ve İngilizcenin iki dil olarak benimsendiğini de anımsayınca biraz sarsıldık. Burası "Küçük İngiltere" mi, "Küçük Amerika" mı oluyor ? Yok her halde olmuyor, ama böyle bir soru da sorulabiliyor işte.

İkinci sürpriz : Satılanların tümü veya tümüne yakını ithal malı. Fransa'daki aynı ürünlerle kalite açısından karşılaştırabildiğimizde ve bilebildiğimiz kadarıyla kalite düşük. Ama fiyatlar Paris'tekilerden ucuz değil. Eşe dosta birer "memleket hatırası" almak isteyenlerin eli böğründe pardon cüzdanında kaldı.

Üçüncü sürpriz : Duhok malı el yapımı, Duhok anısı olarak satın alıp hediye götürebileceğimiz bir şeyler arıyoruz ama hiç bir şey bulamıyoruz. Bari birer ikişer kartpostal alalım diyoruz ama o da ne ? Duhok ve/veya çevresi kartpostalları yerine harika Dubai ve benzeri mekanların kartpostalları var.

Janet ve Judith'ın ısrarlı ve kararlı aramaları sonucu, ve arayan mevlasını da bulur belasını da misali, Duhok'ta çekilmiş ve kartpostallarla yanyana sunulan fotoğraflar bulduk. Biri akıl etmiş

çektığı fotoğraflardan üçer beşer tanesini kartpostal boyutunda çoğaltmış ve satışa sunmuş. Harika bir buluş. Bu da güzel. Her türlü girişimi desteklemek lazım : Nitekim Janet bunlardan birini mi ikisini mi satın aldı.

Kasada ödeme işlemi ise evlere şenlik bir sahneye yol açtı. Aziz Nesin’lik bir an ve anı yaşadık. Kasadaki genç ve sevimli bayanlar ve bizim takım katıla katıla güldük. Dolarla hesaplanan fiyatı dinara çevirmek gerekti. Herkes bir fikir ileri sürdü... Neticede bir fiyatta karar kılındı. Bu da doların ülkesinden gelen bir ABD’liye yapıldı. Daha ne olsun ?

Mazi Market mazide kaldı. Ama orada gördüğümüz satıcı genç kadın ve birkaç ta erkek ticarete daha ileriye gitmek arzularıyla aklımızda.

Mazi Market, o gece bizim de yaptığımız gibi, insanların, akşam yemeğinden sonra yan yatmamak, kırk adım atmak, yenilenleri sindirmek isteyenlerin, gece çıkmayı arzuluyanların gelip dolaştığı ve belki birkaç şey satın aldığı bir mekan olarak aslında kamuya hizmet veriyor.

Her kent ve her kasaba, kendi gecelerinde kendi güzelliğine birkaç takı daha ekliyor, daha da güzelleşiyor, bu öteden beri bilenen bir hikayedir. Duhok’un ışıkları da birer mücevher gibi parıldıyor. Bu kentin gecesi yaşanılmayı hak ediyor. Ama nasıl ?

Mazi Market kentlilerin genç takımlarının çok azının gece çıktığı tek yer gibi. O saatte başka da açık bir mekan bulmak herhalde epey zor. Market’in bitişiğinde bir tür dönerci var. İsteyen birşeyler atıştırabilir, bir bardak çay, bir gazoz bile içebilir. Hiç yoktan iyidir. Ancak televizyonlarda gençlerin başka mekanlarda nasıl vakit geçirdiğini gören yeni kuşaklar yetişirken bu tür

mekanların yeterli olmayacağıın bugünden söylemek te kahinlik sayılmasın lütfen.

Market'teki kısa turumuzdan sonra bitişiğindeki mekanda bir parça oturduk. Sohbet ettik. Orada bir şeyler içtik. Herhalde içtik, ama ne içtik, gerçekten içtik mi, anımsayamıyorum. Belki de birkaçımız bir şeyler içti, ben hiç bir şey içmedim.

Sonra dostlarımız bizi otelimize bıraktılar. Ama hiç birimizin gözünde uyku yok. Otelin girişinde birçok arkadaşımız da oturuyordu, biz de onlara katıldık. Çaylar hemen geldi.

Sonra Judith, Janet, Michiel ve bendeniz, biz dördümüz kaldık. Bir de biraz uzakta Haşim. Önce Michiel gitti. Sonra Janet. En sonra Judith. Ben de kalktım, bilgisayar başında çalışan Haşim'le iki satır sohbet ettim. Sonra odama merdivenlerden çıktım. Uyumadan önce televizyon kanalları arasında dolaştım. Sonra uyku geldi ve beni götürdü...

Salı, 3 Mayıs

Sabahsal ritüel tamam. Minibüslerle Merkez'deyiz yeniden.

Konferans'ın son seansı yapılacak. Artık sıra genel değerlendirme, sonuçlar, istekler ve öneriler de.

Rektör yardımcısı Abdilwahab K. Musa önceden saptanmış, madde madde sıralanmış değerlendirmeyi yaptı, istek ve önerileri dillendirdi. Basılı metnin İngilizce ve Kürtçesini herkese dağıttı. Metnin İngilizce ve Kürtçe tıpkı basımlarını bu çalışmada sunulması umuduyla gönderiyorum. Oradan okunabilir. Dahası konuşmalar kitaplaştırılınca orada da yayınlanacak. Burada izninizle kendi değerlendirmemi birkaç noktada sunmak istiyorum :

Bir : Kürtçenin halklararası bir dil olduğu böylece bir kez daha ortaya çıktı.

İki : Kürdistan Bölgesi'ndeki Kürtler, konuşmaları doğrudan doğruya dinleyenler ve televizyon ekranlarında izleyenler, bizzat gözleriyle gördüler ve duydular : Almanyalı, Amerikalı, Fransalı, İtalyalı, Macaristanlı, Hollandalı, İngiltereli bilim kadın ve adamları Kürtçe konuşuyorlar, Kürtçe yazıyorlar, Kürtçeye hakimler ve bu dilin gelişmesi için ciddi öneriler yapıyorlar. Gelişmesi için bizzat çalışıyorlar. Bu konularda ciddi araştırmalar bulunuyor. Kürdoloji alanındaki çabalar yeni bir ugraş değil : Kimi ülkede yıllardan, on yıllardan beri, kimi ülkede ise yüzyıldan beri sürüyor. Kürdoloji üzerine çalışmaların, araştırmaların örnekleri Konferans boyunca her konuşan tarafından künyeleriyle birlikte takdim edildi.

Üç : Kürtçenin tarihi bugün daha iyi tanınıyor. Kürtçe alanında ülkemizde, bölgemizde, Avrupa'da, Amerika'da ve diğer kıtalarda yapılanlar artık daha iyi biliniyor. Onlara sahip çıkılıyor.

Dört : Kürtçenin coğrafyası gittikçe genişliyor. Kürdistan sınırlarını aşılıyor, Avrupa ve Amerika'da yankılanıyor. Kürtçe birçok ülkede önemli okullarda, üniversitelerde, bilim kurumlarında inceleniyor, araştırılıyor, konuşuluyor.

Beş : Kürtçenin arşiv dili olmadığı yaşayan bir dil olduğu ispat edildi. Tarihi veya tarihte kalmış, gününü doldurmuş bir dil değil, zengin, önü açık ve umutlu bir geleceğe doğru yürüyen bir dildir.

Altı : Kürdoloji için şimdiye kadar göz nuru ve alın teri döken öncüler, Joyce Blau, Celile Celil, Michael Gunter, İsmail Beşikçi, Mirella Galletti, Kendal Nezan, Jean-Marie Pradier, Ephrem İsa Youssif, Birgit Ammann, Kadir Yıldırım, Reşo Zilan, Knyaz Mirzoev yanında Janet Klein, Birgül Açıkyıldız, Hamit Bozarslan, Michiel Leezenberg, Salih Akın, Khanna Omarkhali, Eszter Spat, Abdulrahman Adak, Hashem Ahmadzadeh, Khalid Khayati, Beyar Mustafa, Kamiran Berwari ve daha pek çok yetenekli ve çalışkan bir kuşak yetişiyor, kürdolojiyi mutlu yarımlar bekliyor.

Burada ismi geçen herkesin ve diğerlerinin, değişik nedenlerle Konferans'a katılamayan kürdologların da, imece usülü ve/veya kümeler halinde, birlikte veya ayrı ayrı ama mutlaka dayanışma içinde, saygı ve sevgiyle ortaklaşa çalışmalarını sürdürecekleri ve daha çok şey yaratacakları da anlaşıldı.

Kürtçenin canlı kalması, daha çok gelişmesi için öneriler yapılıyor. Bu amaçla yeni gelişmeleri dikkatle izleyen, irdeleyen, Kürtçenin düzenli bir biçimde gelişmesi için bugünden katkı yapan genç kuşak bu konuda umut veriyor. Bununla yetinmemek yeni dilbilimcilerin yetişmesi için daha çok çalışmak gerekiyor.

Konferans süresince her çay ve kahve molasında tanık olduğumuz, kimiyle iki satır sohbet ettiğimiz çok sayıdaki ve her biri birer pırlanta Kürdistanlı yazarın, şairin her biri birer mücevher eserlerinin diğer dillere kazandırılması, daha çok sayıda okuyucuya ulaştırılması için gayret gösterilmesi de arzulanıyor.

Bir mola sırasında tanışma olanağı bulduğum ve birçok gencin gelip tek tek onunla fotoğraf çektirmek üzere kuyruğa girdiği yaşlı bilge ve hiç bir konuşmayı kaçırmayan İzzeddin Mustafa Resul'un gerek Ehmedê Xanî gerekse diğer filozof ve yazarlara ve başka konulara ilişkin yapıtlarının çevirisi herhalde Kürtçenin, Kürt dünyasının, Kürt uygarlığının daha iyi tanınmasını da kolaylaştıracaktır.

Qasham Ali Balata gibi kendi sitesini oluşturmuş ve Runaway To Nowhere isimli kitabının (Bedside Books) tanıtımını bizzat yapan yazarlar da var bu ülkede. Bir molada kitabının ön ve arka kapaklarının fotokopisini, sitesinin adresini ve kendi künyesini içeren bir sayfayı meraklılarına sundu örneğin.

Yeni teknolojilerin gizlisi saklısı kalmamıştır bu ülkede. Duhok Üniversitesi'nin yayın olanaklarını ve bu alandaki maharetini görmek olanağı da bulduk. Bilgisayara hakim personelini takdir etme fırsatımız da oldu.

Burada ismi geçenler hakkında daha çok bilgi edinmek için isimlerini internet aracılığıyla ve Google Baba yardımıyla aramanız yeterli olacaktır. Her birinin yaptıkları, yapıtları ve yapacakları böylece kolayca öğrenilebilecektir.

Kürtçenin varolması, yaşaması, gelişmesi ve bugünlere ulaşması için yapılan mücadeledeki yerlerini asla es geçmememiz, göz ardı

etmememiz gereken yayınevlerini, sahiplerini, editörlerini ve yazarlarını da burada anmalıyız mutlaka.

Yayınevleri yanında televizyon kanallarını, radyoları, gazeteleri, dergileri, benzeri diğer yayınları ve onların yaratıcılarını, emekçilerini de.

Her birinin zaman zaman ve kimi parçada günümüzde bile sansürle, demokrasinin d'sinden nasibini almamış "kanunlarla" çarpışa çarpışa Kürtçeyi yaşattıklarını ve bunun için onlara hepimizin kocaman teşekkür borcumuz olduğunu da burada yazmasam haksızlık etmiş olacağım.

Evet hepsine bin bir teşekkür.

Bütün bunlar zengin ve canlı ve yarınlardan umutlu Kürtçenin ve Kürt uygarlığının önünün açık olduğunu gözler önüne seriyor.

Mem û Zîn

İşte tam da bu sırada saat 11'i biraz geçe, Konferansın bittiği duyurulduktan hemen sonra, minibüslerimize atladık. Dikkat bizim minibüs klimalı, bu sıcakta ilaç gibi geliyor.

Evet minibüslerimize atladık ve Duhok Üniversitesi Tiyatro Bölümü öğrencilerinin hazırladığı Mem û Zîn oyununu izlemek üzere kente gittik. Judith, Janet, Mahmut, Khosrow ve bendeniz ve birkaç kişi daha son seyirciler olarak, bizi kapıda karşılayan ve tek tek el sıkıştığımız oyunculara başarılar dileyip salona girdiğimizde salonun tıklım tıklım olduğunu gördük ve bizim de yerimizi almamızdan hemen sonra oyun başladı.

Amatör bir ruhla ve iyi bir iş yapmanın verdiği derin inançla oynanan oyunda Memo, Tacettin ve hele fitne fesatçı Bekir/Beko'yu canlandıran gençler çok başarılıydılar. Her biri ama bilhassa Beko her sahneye girişinde alkışlanıyordu. Ehmedê Xanê bile bir parça gölgede kaldı. Ama "Bunlar yazdığım destanda yok" diyerek işe müdahale etmedi.

Oyuncuların topluca oynadıkları sahnelerde salon alkıştan inliyordu. Çoşku duvarları aşıyordu.

Müziği beni fena halde vurdu ve sağımdaki Khosrow'a solumdaki Janet'e, önümdeki ve arkamdakilere hiç çaktırmadan, erkeklliğimize kına sürdürmeden, elimde olmadan, gözümde de olmayan bir biçimde ve işte apaçık bir şekilde sıcak sıcak göz yaşlarım süzüldü, süzüldü ve yanaklarımda kaldı. Şıpıl şıpıl ağlıyorum resmen. Oğlum Şehmus topla kendini, diyorum, ama gönül ve göz laf dinlemiyor ki. Olanlar oldu. Bunu sadece size anlatıyorum, şışışışış aramızda kalsın lütfen. Tamam mı ? Oyun bitti hiç kimse de ağladığımı farketmedi. Paçayı iyi kurtardım.

Oyunun bitişinde seyircilerden müthiş bir alkış fırtınası koptu geldi bizi de aldı götürdü. Herkes ayakta, oyuncular alkışlıyor. Bu alkışlamaktan da öte bir şey. Topluca bir şeyleri paylaşıyoruz : Coşkuyu, imece yöntemiyle yaratılmış ve ortakça, dostça paylaşılmış tarihi bir destanı, olağanüstü bir şiiri, bir nehir öyküyü birlikte izlemiş olmanın mutluluğunu. Anlatılan çünkü bizim hikayemizdir. Oyuncular bizim çocuklarımız.

Ehmedê Xanî'nin daha 17. Yüzyılın sonunda her şeyi bu kadar yerli yerine koyması, aşk destanı anlatırken “prens(ler)e dersler” vermesi, iktidar ve onun çekiciliği sonucu körleşmeleri bu denli vurucu anlatması alkışlanmaz mı ? (Yapıt, Sandrine Alexie ve Akif Hasan tarafından Fransızcaya çevrildi : Mem et Zin, L'Harmattan, Paris, 2001.)

Yönetmen, yorumlayan, yaratan, oyuna emek veren herkes tek tek sahneye çağrıldı. Hepsi sıkı sıkıya ve ayakta alkışlandı. Sonra inanılması zor ve ender bir olay yaşandı :

Seyirciler, evet evet bütün seyirciler tek sıra halinde, tek tek sahneye çıkıp bütün oyuncular ve yaratıcılarını tebrik ettiler. Seyirciler böylece kendilerine unutulmaz bir buçuk saat yaşatan sanatçılara Kürdî tarzda kalbi teşekkür ettiler. Çok duygulandık yeniden...

Öğlen yemeğini “Shindokha Hotel”in şık dekorlu serin lokantasında bilinen tarzda yedik. Oturarak. Yiyeceklerimizi bitirene kadar canla ve başla muhafaza altında tutarak.

Laleş lades

Öğlen yemeğinden sonra programımızın turistik ve kültürel bölümü başladı. Bir gün önceden Amadiya ile Laleş arasında seçim yapmamız istenmişti. Çünkü iki tarihi ve önemli mekanı gezmek ve görmek aynı günde mümkün olamayacaktı ve seçim yapmak zorundaydık.

Bizim takım Laleş'i seçti. Minibüsümüze kurulduk. Minibüsümüz klimalı değil. Amadiya'ya gidenlerin bindiği minibüs te klimalı değil. Değişik anlarda bizi taşıyan üç minibüsten tek klimalı olan biz yola çıkmak için minibüslerimizde beklerken, içinde yetkililer, beyaz bir kuğu gibi süzülerek önümüzden kaydı, sağa döndü ve gözden kayboldu. İçim çız etti.

Saat tam 15'te yola çıktık.

Kimler mi vardı ? İşte anımsadıklarımı sıralıyorum : Jean-Marie, Janet, Judith, Salih, Birgül, Abdulrahman ... Ahmet Önal de bizimle miydi ?

Laleş, Ezidilerin kutsal mekanı, Duhok'tan 30 kilometre kadar uzaklıkta. Duhok'un doğusunda veya bir parça kuzeydoğusunda.

Duhok ta tepeler üzerinde ve 1200 metre yükseklikte ama Laleş'e gitmek için daha yükseklere tırmanıyoruz. Değişik manzaralar, değişik renkler, değişik kuşlar bizi karşılıyor. Dağlar, yılanlara inat, yeşermişler, yeşeriyorlar, yeşerecekler.

Yol boyunca daldalardaki bağlar dikkatimi çekiyor. Yamaçlarda teras yöntemiyle bir, iki, üç, beş basamak basamak yukarı doğru çıkıyor bağlar. Bağlar dağlara renk katıyor, dağları gençleştiriyor.

Kimi yerde sanki yeni ekilmiş ve bir an önce büyümek için can atan gepgenç zeytin ağaçları görüyorum. Geleceğimizin çocuk tanıkları onlar.

Koyun ve keçi sürüleri pek çok. Başka bir yamaçta ötede inekler yayılmış, otluyorlar, geviş getiriyorlar. Besili.

Bu yol Erbil-Duhok yoluna benzemiyor. Hiç benzemiyor. Bu yol “Made in Kürdistan” markasını taşıyor.

Tepelerde, dağların en erişilmez noktalarında, tek başına bir ev, bir villa görüyorum. Nedense bu tek başına ve yollardan çooook uzak evler bana Kürtlerin devlet(ler)le ilişkisindeki bir sırrı fısıldıyor :

Devletten uzak çooook uzaklarda olmak, kendi gelenek ve görenekleriyle, kendi tarzıyla yaşamak ve geleceğini garanti altına almak, geleceğine sıkı sıkıya tutunmak. Enaz devlet en iyi devlettir demenin Kürtçesi bu olmalı.

Aynı şeyi Korsika’da Korsikalılarda, Fas ve Cezayir’de Berberilerde (Cezayir’de onlara Kabil bölgesinde oturdukları için Kabiller de denir), İspanya’da Basklarda gördüm.

Tekrar ediyorum : Kürtler, Korsikalılar, Basklar, Berberiler. Bu dört halk barışçıl yaşamdan yana oldular tarihleri boyunca, ama özgürlüklerine dokunulunca da kılıç ve kalkanı çıkarmaktan çekinmediler. Dayatılan savaşlarda, saldırılarda kaybettikleri oldu ama yenilmediler.

Acaba diyorum bu dört halk, dördü de dağların özgürlük meraklısı halk, insanlık tarihinin bilemediğimiz, henüz bilemediğimiz zaman dilimlerinden birinde kardeş miydiler ? Bu bir parça garip hatta epey acaip gelebilecek varsayımı, ciddi ciddi yazdığım kitaplarımda da ileri sürdüm : İspanya Ve Bask Gerçeği, Avrupa

Birliği'nde Devlet ve Fransa'da Korsika, Cezayir ve Berberiler, Devlet-Ulus, Devlet-Ulustan Federasyona ve benzeri kitaplarımda örneğin.

Evet tekrar soruyorum burada : Dağların taşsız kralları bu dört halk kardeş olmasınlar ?

İşte Laleş bunun da ispatı değil mi ?

Laleş kendi içinde bağımsız ve Bölge'de özerk bir yapıya sahip. Ezidiler bu çerçevede ve ruhani lideri yönetiminde kendi işlerini yürütüyorlar. Laleş'in bakımı, temizliği, günlük işleri Ezidi köylerinden gelen ve imece yöntemiyle çalışan inanmışlarca üstleniyor. O gün orada çalışanların birçoğu ile, kendi istekleri üzerine, birçok fotoğraf çektirdik. Onlar da çektiler. Büyük ihtimalle sitelerinde ve basılı yayınlarında kullanacaklar. Siteleri epey renkli.

Atom bombasından korunmak için sığınak mı istiyorsunuz ? Buyurun Laleş'e gelin. İnsanoğlu, işte Kürt halkının çocukları aramış, taramış ve bulmuş : Kayaları en doğal biçimde koruma aracı olarak kullanmış, kayaların içini oymuş, bu oda senin, bu oda benim, şurası mutfak, burası oturma odası, burada bir kitaplık demiş ve yerleşmiş.

Kaki renklilerin ve yılanların ulaşamayacağı bir mekan. Kartallarla yoldaş. Yaklaşanını uzaktan farkedip, mıhlamak ta mümkün. Eğer gelenin niyeti kötüyse.

Dut ağaçları yüzyıllık. Burada ve çevresinde sadece kutsal sayılan dut ağacının değil, herhangi bir ağacın dalını kesmek bile günah. Evet burada bir ağaçta, bırakın ağaçta bir yaprağına bile dokunmak ayıptır, günahtır. Çevreciliğin, çevre korumasının ç'si burada yazılmış olabilir mi ?

Burada kuşlar da iş bilir. Alır bir incir çekirdeğini kayaların en kuytu yerine diker. Evet burada incir ağaçlarını kuşlar diker. Buna hiç kimse de şaşmaz. Tarihini ve coğrafyasını hele iyi bilenler asla. Buranın kuşları paylaşmasını bilenlerdendir : Olmuş incirleri Kürt halkının çocuklarıyla paylaşırlar. Bunun ayrısı gayrısı da olmaz. Herkes yer, herkes incirini kış için kurutur. Kışın bile karnı doyar. Mübarek incir, tatlı ve dolgun incir. Bir incirle bir gün geçirilmiştir ve geçirilebilir burada. Bir lokma bir hırka yaşayanların mekanıdır burası. Kürtler bunu çok iyi bilirler.

Bu gördüğümüz Laleş, hıristiyan manastırından dergaha çevrilmiş bir mekanın etrafında kayalıklara tırmana tırmana ve asla yorulmadan büyümüştür. Şeyh Adiy kendi tarikatını burada kurmuştur. Kendine inananlarla “kendi yolunu” izlemiştir. Hıristiyanlar kendilerinden olmadığı için, müslümanlar da aynen o nedenle Ezidileri vurmıştır.

Bu cemaat, kardeşlerim, bizzat kendi sözleriyle “72 katliam” tanımıştır, ama bildiği yoldan da bir milimetre sapmamıştır. Hiç bir devlete pabuç bırakmamıştır. Dergahını terketmemiştir. İsteyenle, ısrarla bastırılan canı pahasına bile olsa çarpışmaya, canını yitirmeye katlanmıştır, ama “yolunu”, namusunu, anasını, bacısını ve çocuklarını korumasını bilmiştir. Şu avludaki, şu yamaçlardaki asırlık ağaçların dilleri olsaydı da anlatabilseydiler, insanın insana yaptığı.

Bir yerde okudum Laleş için “Lost City” dendiğini. Kimse alınmasın ama bu “city” lost most değil bana kalırsa “Best City”dir. Aslına bakarsanız Ezidileri ve Laleş’i en iyi Birgül Açıkyıldız anlatabilir. Yanımızda olsa da anlatsa diyorum. “Yahu ne diyorsun ?” diye garip garip bakan Abdulrahman Adak, “Birgül Hanım işte yanı başımızda” demesin mi ?

Evet Birgöl Açıkyıldız yanı başımızda ve Laleş'e varmadan önce durup ziyaret ettiğimiz tarihi kervansaraydan bu yana bilgisini cömertçe paylaşıyor. Mardin Artuklu Üniversitesi'nin genç ve yetenekli öğretim üyesi bu konulardaki çalışmalarıyla tanınıyor. Nitekim Konferans'ta "Material Culture of the Yezidis" başlıklı tebliği sundu. Kitabını (The Yezidis : The History of a Community, Culture and Religion, Londra, İ. B. Tauris, 2010. YapıtınınTürkçeye ve Fransızcaya çevrilmek üzere olduğunu bizzat kendisi söyledi.) ve diğer çalışmalarını öğrenmek için ismini Google Babaya sorun o size hepsini tek tek künyeleriyle sunacaktır.

Burada yeri gelmişken Birgöl Açıkyıldız'dan "Yezidiler"ın anlamını açıklamasını rica edelim diyorum. İşte buyurun okuyalım :

"Yezidiler kendilerini genellikle Êzdi, Êzidi, İzid olarak tanımlarlar. Bazı yazarlar bu kelimelerin Yazad, Yazd, Yazdân kelimelerinden geliyor olabileceğini belirtmektedirler. Yazdân Orta Farsça ve Kürtçe'de 'Tanrı', İzid Yeni Farsça'da'Melek' anlamına gelmektedir. (...) Yazdân kelimesinin en yaygın ve popüler etimolojisinin Kürtçedeki *ez da* 'ben yaratıldım' anlamına gelen" deyişten türediği ileri sürülüyor.

Eszter Spat ta bu konudaki çalışmalarıyla biliniyor, Eszter Konferans'ta "The Religion of the Yezidis" başlıklı tebliği sundu. Ama o dün bizimleydi, bugün bizimle değil.

Bugün Birgöl Hanım'ın yetkin rehberliğinde dergahı geziyoruz. Şeyh Adiy'in türbesini ziyaret ediyoruz. Türbeye girmeden önce ayakkabılarımızı çıkardık, çoraplarımızı da. Biraz önce ani bir baskın düzenleyen, ağaçları sulayan, Gurgur Baba'sıyla çocukları korkutan yaz sağanağı avluyu ıslatmış, yalın ayak ıslak kaldırım taşları üzerinde yürümek kentsel ve zavallı ayaklarımız için sanki doğal masaj. Laleş'in hiçbir yerinde dünyanın kirlerini taşıdığı kabul edildiği için ayakkabıyla dolaşmaz.

Ezidiler haç için buraya gelirler, Şeyh Adiy'in türbesi üç kez tavaf edilerek hacı olunur.

Kaynağı burada bulunan ve "zemzem" adını taktıkları suyla çocuklarını vaftiz, kişi isimleri verilmiş dut ağaçlarını ziyaret ederler.

Aman dikkat ! : Eşikten geçerken dikkat ! Burası Laleş'tir ve her eşikten, o eşığe basmadan geçmek gerektir. Kurala uyduk. İnananlar ise geçtikten sonra duvarları öptüler. Bizden o kadarını istemediler.

Ezidiliğin sırlarını bir tek onlar bilir. Biz bilemeyiz. Orada ve dışarıda çok fotoğraf çekildi. Beni en çok ilgilendiren asırlık ağaçların gövdelerinin toprağa yakın bölümleri oldu : Ağaç değil insanoğlunun çektiği ızdırabın haritası sanırsınız.

Bir de avluya hakim ve avluyu koruyan dimdik kayalar. Alabilsem bir tanesini Duhok'ta Azadi Parklarından birinin ortasında bir socle/kaide üstünde işte Direnişin Simgesi diye sanat eseri olarak sunacağım. Almam mümkün değil. İyiki de değil. Kimbilir belki Ezidilerin ve Kürt halkının, kayalarına ve dağlarına yeniden ihtiyacı olabilir. Kimbilir ?

Ama aklınızda bulunsun atom bombasından azade yaşamak istiyorsanız adresimiz belli :

Laleş :

"yezidi bir bakıştir güneş

toplanır mahşerinde yüzümüz

aç yüzünü ey laleş

ne sana ne tarihe sığar hüznümüz...

bak! yenilmedik daha

doğdukça her asır rahminde annelerin

ninova'da gün doğmakta

bak çocuklar hala ölüyor laleş! kefensiz

ve yurtsuz gözleriyle

aç koynunu ne olur. sana kinimi vereyim altın bir sunakta

seninle selam duralım güneşe

al koynuna laleş

yüz çevirme ne olur.

kelimeler fırtınaya tutuluyor dilimde

bak çocuklar da hala ölüyor

karınları deşiliyor gelinlerin

yine jenosid laleş

her günümüz katliam

gözyaşı,

yalın ayak gezen çocuklar kadar alışık

toprağa deyen minik çıplak ayaklar ölüyor laleş

vuruluyor aşklar

yol kenarlarında cesetleri

kim silecek alnımızdaki teri?

kim söyleyecek annelerimize ninnileri?

annelerimiz ölüyor laleş! çocukları soğuk memelerini emiyor
ölü annelerinin

anneleri ölüyor ölü çocukların hiroşima'da

kanları halepçe'de asılı kalır...

tarihim, tarifim

esmerliğim ve onurum

neyim varsa sendendir

önünde diz çökmedi mi timur?

ak sakalına yalvarmadı mı iskender?

şimdi yetimiz

aç koynunu laleş! bana elini ver..."

Yazarını bir türlü bulamadığım bu şiir öykümüzü çok iyi anlatmıyor mu ?

Laleş'te daha görülecek mekanlar vardı ve yukarılara doğru tırmanmak üzereydik, ama şöförümüzün "Geçikmeyelim, bizi bekliyorlar, telefon ettiler" uyarısı üzerine hevesimiz kursağımızda aklımız Laleş'te kaldı.

Dönüş yolunu tuttuk. Bir saatte gitmiş, ziyarete ancak bir saat ayırabilmiştik. Bir saatte de döndük.

Otel'e vardığımızda ise bizi kimsenin beklemediğini de gördük. Lades ! Süklüm büklüm otele girdik. Demli çaylar hemen tepside sunuldu. Oturduk çaylarımızı uslu uslu içtik. Saat 18 gibi.

Qachakh Kültür Müzesi

Biri, “Haydi Qachakh’ın kişisel Müzesi’ne gidelim” dedi. Evet zamanımız vardı ve dün bir ara konuşulduğu gibi bu ziyaret te yapılabilirdi. Yapılmalıydı da.

Genel onay verilince minibüsümüze atladık ve bu kez Duhok’un içinde, ama şimdiye kadar hiç gitmediğimiz, hiç geçmediğimiz, dar, betonarme döşeli, özenle bezenle ağaçlandırılmış, pencerelerinde özenle bezenle örülü perdeleri şık ve şirin evlerin, villaların sarmaladığı sokaklarına daldık. Çık babam çık. Karşı tepelere tırmanıyoruz yeniden. Minibüs şöförümüz bütün ustalığını gösterdi ve öyle doksan derecelik virajlar aldı ki “Otomobil Okullarında” mutlaka gösterilmeli ve uygulamalı ders olarak okutulmalı.

O yüksek tepelerden birinde, şimdiye kadar geçtiğimiz sokaklardan da daha dar bir sokakta, yüzümüz Duhok’a dönük durduk. Hoplaya zıplaya gelmiş olmanın coşkusuyla hoptaya zıplaya minibüsten indik.

Duhok’a akşam karanlığı biraz erken iniyor, kent ışıkları pıtırık pıtırık yanmaya başlamış. Karşımızdaki görüntü nefes kesiyor. Farzedin ki Paris’tesiniz ve Sacré-Cœur’ün merdiven basamaklarına oturmuş, önünden aşağıya, oradan ötelere doğru sarkan başkenti izliyorsunuz. Burada da öyle : Önümüzde serilen harika bir görüntü. Yer çok iyi seçilmiş.

Müze hemen sağımızda, kapısı açık, ama Müze’yi kendi merakı, kişisel çalışmaları ve kendi parasıyla kuran, üç katlı bir binayı ve hemen karşısındaki diğer binanın giriş katını Müzesi’ne adayan Qadir Abdul-Aziz Rashid Qachakh henüz yok. Telefon edilmiş, geleceğimiz bildirilmiş. Kısaca Qachakh (telafuzu “Kaçak”) olarak

tanınan, kendine özgü, peşmerge kıyafetini asla terketmeyen, Konferans'a her geldiğinde bu kıyafetiyle ve sevimli hareketleriyle birçok kişinin kalbini kazanan ve herkesin ilgisini çeken, bu vesileyle tanışma olanağı bulduğumuz sanatçı beş veya on dakika sonra geldi. Tek tek herkesin elini sıktı ve Müzesi'ni gezdirmeye başladı :

Önce karşı binanın giriş katından başladık : Kır çadırları ve geleneksel yaşam biçimi, araç ve gereçlerle burası herkesi hayran bıraktı... Bu kır çadırlarının aynılarını kimi yollara hakim tepelerde de gördüm, içinde ve çevresindeki hayatla... Yılmaz Güney'in Sürü'sünün ilk dakikaları da aklıma geldi. "Berivan"ın güzelliği de. Melike Demirağ'ın kulakları çınlasın. Tarık Akan'ın, Tuncel Kurtiz'in de...

O an Müze'nin "asıl binasına" geçtik : Sanatçımız alt kattan üst kata Kürdistan'ın değişik yerleşim birimlerinden topladığı binbir parça eseri sergiliyor... Ne ararsanız var. Qachakh'ın bizzat fırçasından çıkmış eserleri de...

Hayranlık duymamak mümkün değil. Dünyadaki birçok yerde birçok insanın "Devlet olanak, para, pul verse de müze kursak" diye yalvardığı veya bunu hiç bir şey yapmamalarını affettirmek için bir mazeret olarak ileri sürdüğü bir zamanda işte bir Kürt kalkmış kendi başına ve kendi olanaklarıyla kendi Müzesini kuruvermiş. Buna hayranlık duyulmaz mı ?

Bu vesileyle, en az devlet en iyi devlettir meselesine yeniden dönüyoruz. Nitekim ikinci binanın girişinde duvarda sergilenenler arasındaki Cizre Beyi'nin "Devletî Kürdistan" yazılı sikkesi bir kez daha Kürtlerin özgürlüklerine düşkünlüğünü anımsatıyor.

Kürt olduğunu epey zaman sonra keşfeden Ahmet Kardam'ın Cizre-Bohtan Beyi Bedirhan, Direniş ve İsyân Yılları isimli eserinin bugünlerde yayınlanmış olması bana epey çarpıcı geliyor. Dipnot Yayınları tarafından meraklılarına sunulan yapıtta, Ahmet Kardam, hem kendi geçmişini anlatıyor, hem de beşinci kuşaktan torunu olduğu Bedirhan Beyi, Cizre-Bohtan Beyliği'nin Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki özerk yapısını, Beyliğin Mısır'daki Mehmet Ali Paşa ile uğraşan ve bütün dikkatini oraya ve Çukurova'ya toplayan Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtulmak umuduyla bağımsızlığa doğru atım atmasını ve gittikçe kendi başına davranmasını, Osmanlı'nın tepkisini, şiddetini, direniş ve isyanı da. Hayat bazen böyledir işte : İstanbul'da yayınlanan bir kitabın yansımaları Duhok'ta bulmak bile olası artık. (Barış Ünlü'nün "Kürt sorunu' dün de varmış" başlıklı ve adı geçen kitabı tanıtıcı makalesini okumanızı öneririm : Radikal Kitap, 29 Nisan 2011, sayfa 20.)

Qachakh Müzesi'nde ciddi bir sorun var ve umarım hemen gereken yapılırsa üstesinden gelinir :

Toprak en iyi muhafaza edendir. Bunu insanoğlu öteden beri bilir. Ancak topraktan çıkarılan her şey de topraksız muhafaza edilemez. O nedenle Müze'de sergilenen ve açık havayla, kimyacıların diliyle oksijenle, ilişkiye giren ve kimi açılardan zarara uğrayan veya zarara uğraması muhtemel eserlerin, enazından belli bir miktarının, özel bir işleminden geçirilmesi, belki özel olarak korunması lazım. Bu konuda sıradan, en kolay, en basit müzecilik bilgileri yeterli olur sanıyorum. Bu alanda Duhok'ta ve Bölge'de yetenekli ve becerikli insanların bulunduğunu tahmin ediyorum. Onların Qachakh Müzesi'ndeki eserlerin en iyi biçimde korunmaları için el uzatmaları lazım. Böylece bizzat gözlerimizle gördüğümüz gibi kısmî kötüleşmeler önenebilir ve bu "bozulmayla" birlikte Müze'ye sinmiş olan koku da bitirilir. Kokuyu

yok etmek için Müze pencerelerinin sürekli açık veya yarı açık bırakılması yetmez. Çare bilimsel ve müzesel çözümlerde sanırım.

Müzeden, herkesin elinde Qachakh'ın herkesin adına imzaladığı ve hediye ettiği kimi desenlerinin ve tablolarının koskocaman katalogu, sevinçli ayrıldık...

Otel'e vardığımızda Amadiya'ya giden dostlarımızın döndüğünü gördük. Onlar da Qachakh Müzesi'ni ziyaret için yola çıkmak üzereydiler...

Bizler otel odalarımıza beşer onar dakikalığına ugradıktan sonra soluğu Malta Restaurant'ta aldık. Hakedilmiş bir akşam yemeğini upuzun bir masada hep birlikte yedik. Bir süre sonra Müze'ye bizden sonra gidenler de geldiler onlar da karınlarını doyurdular. Sonra hep birlikte otel döndük. Herkes kendi minibüsünde.

Duhok'taki son gecemizi böyle kuru kuruya noktalamak istemiyoruz. Birer bardak bir şey içmeye ne dersiniz ? Çok iyi olur. Michiel Leezenberg ile çıkıyoruz. Otelin arka sokağındaki, yan sokağındaki bakkalları tek tek dolaşyoruz. Bir şişe bira bile yok. "Yenişehir'e gidin belki orada bulabilirsiniz" diyorlar. Onu da gözümüz kesmiyor. Çok zahmetli olmaya, çok zaman almaya aday bir olay çünkü. Salih imdadımıza yetişiyor. Fransa'dan getirdiği iki şişe kırmızı şaraptan birini bizimle paylaşmayı öneriyor. Yaşsa varol sesleri Duhok semalarına yükseliyor ama kimse bizi duymuyor. İyi ki duymuyor.

Janet bizi "suite"ine davet ediyor. Michiel odasındaki buzdolabında kalan "fıstık" (tırnak içinde çünkü fıstık olduğunu mahkeme önünde tanıklarla ispat şart), şips, falanı filanı alıp çıkmış.

Vardığımda cemaatin, yani Janet, Judith, Salih ve Michiel'in toplandığını gördüm. Ben de yerimi aldım. Ama önümüzde çözüm

bekleyen çok ciddi bir mesele var : Şarap şişesini açmak ! Neyle açacağız ? Şişe açacağı yok. Oteldekilerden istemeyi uygun bulmuyoruz. Akıllarına kimbilir neler gelir tedirginliğiyle. Neyse Salih anahtarla filan ve bir aksilik halinde salondaki halıya zarar vermemek için banyo salonunda şişeyi nihayet açabildi ve 3 kere 24 saat sonra ilk şarap damlasını yudumladık.

Ufak ufak içtik ve Konferans'ın genel değerlendirmesini kendi aramızda ve yerin kulağı vadır taktiğini asla göz ardı etmeden yaptık. Çok ta iyi oldu. Bu işte şarabın herhangi bir yardımı da olmadı. Bir şişe kırmızı şarabı iki saate yakın zamanda beş kişinin tükettiğini düşünürseniz, yaptığımız değerlendirmenin son derece sağlıklı ve akli başında bir eylem olduğu sonucunu çıkarmak mümkün. Amaç gelecek kürdoloji konferanslarının başarısı... Daha önce aktardığım değerlendirmelerimin birçoğunu bu konuşma sırasında dillendirmiştım.

Başka birçok şey daha konuştuk. Sonra biraz esnedik. Zaman geçti ve önce Michiel kalktı. Sonra Salih ve ben. Arkadaşlarımıza iyi geceler diledik ve süzülerek kapıdan çıktık. Judith iletilerini okumak ve yanıtlamak için kaldı. Çünkü Janet'in bilgisayarını tiki tikir çalışıyor. Salih'le beşinci kattan üçüncü kata merdivenlerden inerken duvardan duvara değdik : İçkiden değil, yorgunluktan.

Odama girince hemen notlarımı, ne kadar not almış, ne kadar yazmışım, pes doğrusu, gazetelerimi, dergilerimi birkaç giysimi falanı filanı topladım ve otomobil gürültülerini dinleyerek Duhok'la vedalaşmamı başlattım...

Çarşamba, 4 Mayıs

Saat 2'ye doğru uyudum. 5.30'da uyandım. Ah ! Duhok ah ! Ayrılık saatine çok az kaldı güzelim. Sensiz.

Sıkı bir duş, sakal traşı her günkü gibi. Saat 06.30'da Kahvaltı Salonu'na çıktım. Bu kentin şeklini ve şemalini altıncı kattan bir de bu saatte görmek arzusuyla. Kahvaltı Salonu kapı duvar. İndim odama yeniden.

Madem ki Kahvaltı Salonu 7'de açılıyor.

7'de yeniden çıktım. Ve o sırada asansörden inen Ahmet Önal'la girdik salona ve birlikte kahvaltımızı yaptık. Çorba. Ballı kaymak. Kahveler... Sohbet...

Ahmet, İspanya ve Bask Gerçeği kitabımın düzenli olarak ve iyi satıldığını söyledi. Avrupa Birliği'nde Devlet Ve Fransa'da Korsika kitabının da... Bu sıralarda birlikte yayınlayabileceğimiz kitapları da konuştuk.

Sonra birlikte çıkıp otelin çevresinde geniş bir tur attık. Günlük gazeteleri almak istiyorum, bakkala sordum yok, süpermarkete sordum yok. Çünkü Erbil'de basılan gazetelerin hiç biri henüz gelmemiş. "Saat onda anca varırlar"mış. O zaman gazeteleri Erbil'de almalı.

Bir ara sokakta karşıımızdan gelen ve gayet iyi giyimli yaşlı bir amca, yanımızdan geçerken, sol elini uzatıp "Birkaç kuruş" demez mi ? Ahmet kısa süreli bir şoka girdi. O anda rastlantı budur ya bizde dilencilik meselesini konuşuyorduk. Ahmet'in "Bu ülkede dilencilik yasak" demesi üzerine, ben de "Yasak olabilir ama geçen gün Duhok Çarşısı'na giderken kaldırımında dilenen çok yaşlı iki nine gördük" diyordum. Ahmet te bana inanmaz bir yüzle bakıyordu. O

yaşlı ve iyi giyimli amcanın bizden birkaç kuruş istemesi sanki canlı bir yalanlamaydı. En direct. İn vivo... Ne olursa olsun epey canımız sıkıldı...

Otele döndük. Herkesi, çantaları, bavullarıyla inmiş, yola çıkış saatini bekliyor bulduk. Tamam ayrılık saatimiz geldi. Otel sorumlularından kimse bizi uğurlamak için görünmedi. Televizyon kameraları da artık yok. Anlaşıyor.

Kliması olmayan minibümüze 8.30'da bindik. Yerlerimizi aldık. Yine en öndeyim. Saat 8.55'te Erbil'e doğru yola çıktık. 165 kilometrelik yolumuz var. Duhok'ta o gün başka bir uçakla Türkiye'ye dönecek olan veya bir süre daha Bölge'de kalacak olan dostlarımızla vedalaştık : Ahmet Önal ile, Mardin Üniversitesi temsilcileriyle, Ephrem İsa Youssif ile...

İlginç bir şey daha oldu : Minibüsümüz tam hareket etmek üzereyken, genç bir anne kucağında bir çocuğu, yanında eteğini çekiştiren ikinci çocuğu, gelip benden, en önde oturuyorum diye olmalı, sadaka istedi. Bende bozuk para tünne. O sırada kaldırımda bizi yolcu etmek için birkaç dostla bize doğru bakan Ahmet'i gösterdim, anneye "Ondan iste" dedim ve Ahmet'e de elimle 5 işareti verdim. Yani 500 dinar vermelisin lütfen anlamında...

Minibüsümüz hareket etti. El salladık. Duhok'tan böyle ayrıldık.

Erbil yolu bildiğimiz yol. Ama dönüş yönünde daha farklı şeyler görmek te mümkün. Dahası varışımız bir öğleden sonranın bitimindeydi, dönüşümüz ise sabah saatlerinde. Farklı doğa ve insan manzaraları görmemiz bundan.

Bu kadar lüks ve çok sayıda otomobili nerede görebiliriz diye düşünüyorum : Aklıma Berlin geliyor. Evet Berlin. Bu sadece birçok şık otomobilin Alman malı olmasından kaynaklanıyor.

Başka markalardan da çok şık otomobiller var çünkü. Bu duygu, otomobillerdeki zenginlik görüntülerinden, otomobillerdeki insanların güneş geçirmez camlar ve lüks perdeler arkasında görünmez olmalarından ve daha anlatılması gayri mümkün durumlardan kaynaklanıyor. Evet Berlin'i anımsatıyor otomobil okyanusu, çağlayanı, artık nasıl isterseniz öyle tanımlayalım. Ancak otomobillerin tozlu karasörleri Berlin'de olmadığımızı da hemen gözler önüne seriyor.

Yollarda elbette. Qandil solda kalıyor. Musul sağda. Birazdan Rovia'ya varıyoruz, oradan geçerken bu kadar çok inşaat malzemesinin, bu kadar "ne ararsan bulunurun" bir arada satışa sunulmasına yeniden ve yine hayretle bakıyorum. Bahçe kapıları, ev kapıları, pencereler, ranzalar, masalar, sandalyeler... Hemen hepsi de metalden. Dökme demirden mi ? Çelikten mi ? El yapımı mı ? Değil mi ? Hepsi aynı makinadan çıkmış gibi. Ama hangi makinadan ? Burdaki bir makinadan mı ? Komşulardakilerden mi ? Bilemiyorum.

Biraz ötedeki başka bir köyün yolu sağlı sollu çepeçevreleyen sıra sıra dükkanlarının çatılarında bile mal var : Birinin çatısında tepeleme eksoz boruları. Evet evet eksoz boruları, işte üst üste, yan yana dizili. Çatıda ve satışta. Bir başkasının çatısında onlarca lastik. Patlak matlak ama mutlaka alıcısı var ki satılıyor diyorum. Hani Newroz ateşlerinde yakılmak, Newroz ateşlerini yakmak için olsa bile. Ve bu böyle sürüyor...

Unutmadan yazayım : Paris'e ulaşmak için Viyana üzerinden aktarma yapacağımız uçağımız Erbil'den saat 16.30'da kalkacak ama Erbil'e erken gidiyoruz. Bunun nedeni Başbakan ve/veya Yükseköğrenim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanı ile topluca görüşmemizin programımızda yer alması. Programda öğlen yemeğini onlarla yiyeceğimiz yazılı ama bu başka bir çarşambaya

kalacak. Saat 12 veya 13'teki buluşma için saat 8.55'te yola çıktık, bildiğiniz gibi. Gidiyoruz.

Erbil'e varış muhteşem. Surlarla çevrili Kale Kente giriş gibi bir şey. TIR'lar sağ tarafımızdaki check-pointli birçok girişi olan ayrı ve koskocaman bir bölümde. Biz ayrı bir bölümdeyiz. TIR'lar öyle az buz şeyler değil, dev TIR'lar bunlar. Günlerdir unuttuğumuz trafik sıkışıklığını, karambolunu, kaosunu yeniden bulmuş olmaktan sevinmeli mi sevinmemeli mi ? Bilemiyorum. Paris'e dönünce çevremize çok ta yabancı kalmayalım diye bir tür "giriş" olarak kabul edersek iyi de oluyor. Sabırlı olmayı öğrenmenin de birçok yararı var. Biliyorsunuz "Sabır birçok önemli ve yararlı şeyin kraliçesidir".

Çok büyük bir kente girmek üzere olduğumuz kesin. 30 Nisanda vardığımızda kenarından geçtiğimiz için olmalı, farkedemediğimiz bir manzara bu. Dahası bu trafik sıkışıklığı kilometrelerce öncelerden başlamış ve yavaşlayan otomobillerde, kiminin yaz sığağı sonucu açtığı pencerelerinden içindekileri gözlemlemek olanağı da bulmuştum.

Bir ara lüks ve bembeyaz bir otomobilde Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanı'nı gördüm. Tamam dedim Şehmus sıcak başına vurdu, susuzluk ta yaradı ve artık kendi kendine film çeviriyor, uyanırken bile rüya görüyorsun. Yok rüya müya değil, o bembeyaz ve şık otomobil biraz sonra yine yanımızdan geçince dikkatlice baktım, denetledim, otomobili kullanan ve asıl şaşılması otomobilde tek başına bulunan Bakan'ın ta kendisi. Evet şaka değil, bu bizim birazdan randevumuz olan Bakan. Minibüstekilere ve bilhassa hemen arkamda oturan rektör yardımcısına, hani randevumuzun saati açısından belki bir önemi olur diye, söyledim ama kimse bana inanmadı. Ne kadar ayıp ! Ben de üstelemedim. Ne olur ne olmaz diye.

Sıcak bindiriyor. Erbil'e yaklaştıkça Erbil bizden uzaklaşıyor sanki. Bu son check-point değil miydi ? Değildi.

Tamam, en sonunda Erbil'in geniş cadde ve bulvarlarındayız artık. Bakanlıkların önünden geçiyoruz. En önde olduğum için görüyorum. İşte Başbakanlık. Saat tam on bir.

Minibüsümüzde bize eşlik eden Duhok Üniversitesi rektör yardımcısı cep telefonu elinde ve eli kulağında Başbakanlıkla irtibatta, ama bizi kentte dolaştırıyor. Anlaşıyor :

Bizi kabul için herhalde henüz her şey hazır değil ve bize bir saat daha Erbil "gezintisi" dayatılıyor. Bir parça eziyet oluyor bu. Hele hemen arkamda oturan rektör yardımcısının hemen solumdaki şöföre ben nasıl olsa duymam veya Kürtçesini anlamam diye "Şöyle trafiği sıkı mekanlara gir" türünden taktikleri sonucu epey sıkışıyoruz ve o sıcakta ve yola çıktığımızdan beri susuz bir hayli zorlanıyoruz. Tam bir saat aynı cadde ve bulvarlarda dolaşıyoruz. Bakanlıklar mahallesini artık bütün girdisi ve çıktısıyla çok iyi tanıyorum. Bir sokak, bir cadde, bir adres sorun hemen tarif edeyim.

Nasıl oluyorsa biri "Yahu bari Erbil Kalesi'ni ziyaret edelim" deyince o tarafa yöneliyoruz. Oysa ben bir saatten beri uzaktan ve yakından Kale'yi seyrediyorum. Bir de aynı trafik ışıklarında birkaç defa durunca hemen sağımızdaki onbeş katlı bir binanın son katında müthiş cambazlıklar yaparak duvarın sıvasını yapmakta olan iki emekçiyi. Hemen şimdiden yazayım görüşmemiz bitince, saat 13.30'u biraz geçe, çıktığımızda, aynı yerde yeniden durunca, baktım : O iki emekçi durmadan çalışmış ve duvarın sıvasını bitirmek üzereydiler ve ikisi de sapasağlamdı. Altlarında file olmadan çalışmak, göz nuru alın teri dökmek te budur işte.

Bize gelince bizim de filemiz milemiz yok. Dönüp duruyoruz.

Rektör yardımcısı yine bir şirinlik yapıp bize Erbil kent merkezinin gizemli trafik çaprazlamalarını da gösterdikten sonra vay iki gözüm Erbil Kalesi'nin dibinde durduk. İki minibüsteki dostlar indik. Fakir mi fakir, minik minnacık dört dallı ve sekiz yapraklı bir ağaç gördüm, bir parça gölgesi vardı, hemen altına sığındım.

Kapına kapandım Erbil Kalesi diyorum. Bırak ta fotoğraflarını çekelim. Bıraktı ve Kale'nin fotoğrafları çekildi. Günlük gazeteleri almak için hemen oradaki, iki adım ötedeki, gazeteciye yöneldim, rektör yardımcısı, "Mamosta hemen gidiyoruz" dedi. Bidakka dedim, gazetelerimi aldım, hafif bir kazık da yedim ve yeniden yola çıktık.

İki dakika sonra ve saat tam 12'de "Kurdistan Regional Governement" yazılı binanın tam karşısındaki dar sokakta durdurdu bizi rektör yardımcısı. Bir parça gölgelik bir yer, biraz serinledik de nitekim hemen.

Rektör yardımcısı kısa boylu, yuvarlak yüzlü, ince bıyıklı, son derece sempatik bir insan. Ama maalesef çok şansız. Anlatayım : Bugün minibüsümüzde bize eşlik etmek ve işimizi kolaylaştırmak için bulunuyor. Ama maalesef hiç şansı yok, çünkü ne hikmetse her check-point'te inip geçişimizi, işimizi kolaylaştırmaya çabaladığında tam tersi sonuç alıyor ve her seferinde bizi on dakika daha bekletiyorlar. Çünkü kravat, kostüm, son derece temiz ve iyi giyimli Abdilwahab K. Musa geçişimizi hızlandırmak için muhtemelen "Başbakanlık'ta bekleniyoruz" türünden bir şey deyince, sorumlu üniformalı, "O zaman bir dakika bir telefon edip soralım" diyor ve telefona sarılıyor, ancak telefon etmesi, asıl sorumluyu bulması ve daha bilmediğimiz meseleler sonucu filan iş uzuyor. Erbil'e yaklaştıkça check-point'lerin sayısı artıyor ve her check-point'teki taşıt kuyruğu da uzuyor. Her seferinde enaz on dakika kaybediyoruz. Hele, şöförümüze ne olduysa oldu kalktı, bir

check-point'te önümüzdeki beş veya on otomobil, kamyon ve TIR'ların tümünü hem de sağdan ve o taş ve toprakta hoplaya zıplaya geçerek yıldırım hızıyla check-point'e yaklaşınca, üniformalı görevliler bir parça tedirgin oldular. Biri koşarak minibüsün önüne doğru geldi. Minibüsümüz zınk diye durdu. Tamam, dedim, cukkayı yedik, hepimizi indirip denetimden geçirecekler. Ne iyi ki görevliler sakın insanlar, öyle bir şey yapmalarına fırsat ve gerek kalmadı. Rektör yardımcısı da inip durumu anlatınca tamam dediler bir telefon edelim bakalım. Bu iş te bir parça sürdü...

Hesabı kolay saat 8.30'da minibüslerimize binmiş, 8.55'te Duhok'tan hareket etmiştik. Her şeye karşın Erbil'e yine de rekor bir süre içinde ve tam 11'de vardık. Ve bir saat te kentin trafik bilmecesini çözmeye çalıştık ama çözemedik ve sınıfta kaldık. Şimdi saat tam 12. Yineliyorum çünkü öncesi ve sonrası için bu anın özel bir önemi ve anlamı var :

Rektör yardımcısı bizi, iki minibüs içindeki çoğu yaşlı otuz kadar insanı, kadın ve erkeği, güneşin altında bir kez daha bırakıp, tam karşımızdaki Başbakanlık binasına yürüyerek gitti ve kapıda nöbet tutan üniformalılar ile konuştuktan sonra uzaktan bize sağ eliyle gelin işaretini çaktı. Bu işte beklediğimiz işaretti. Sevinçle hemen harekete geçtik. Binanın ana giriş kapısını açtılar. İçeriye öyle dalmak mümkün değil. Betonarme duvarların arasından zik zaklar yaparak ve şöförümüzün direksiyon gücüne bir kez daha hayran olarak binanın ana denetim bürosuna yaklaştık. Bize gösterilen yerde durduk. Herkes çantasını, şusunu busunu minibüste bırakarak, indi. Altı üstü pişmiş durumdayız.

Hesabı yeniden yapıyorum : Saat 8.30'dan 12'ye, minibüsten inmeden, hiç bir yerde "çay ve istirahat molası" vermeden ve bir bardak bir şey içmeden, öngörüşlü olanların, akıllıların küçük

şişelerindeki içme suları biteli de epey oluyor, Başbakanlık ana giriş kapısına yöneldik. Tuvalete gitmek ihtiyacı olanlar, hızlı yürümelerinden belli oluyor. Ama tuvalet daha çooookkk uzakta.

Denetleme noktasında kadınları ayrı bir bölüme erkekleri ayrı bir bölüme alıp, ince eleyip sık dokudular. Güzelce bir arandık, tarandık. Herkes “temiz” çıkınca, kadınlar ve erkekler kendimizi nihayet Başbakanlık binasının geniş ve ağaçlı caddesinde bulduk. Aman kendini gölgeye atan paçasını da kurtarıyor. O zaman hepimiz birden sola kaydık. Erbil’in dengesi bozulmadı.

Yürüdük yürüdük. Kapıların önünden geçtik, selam verdik, selam aldık. Nihayet burası dediler ve oradan bir binanın içine girdik. Hop bi dakika ! Tekrar sıkı bir denetim, şu bu. Kemerlerimizi çözdük, kemerlerimizi bağladık. Tamam dediler. Önümüzdeki sivil giyimli ama her halinden deneyimli koruma polisi olduğu belli görevlinin izinde merdivenleri çıktık. Bizi bir odaya soktuklarını görünce ve altıma etmemek için aman evladım bana bir tuvalet gösterene bin yıl duacı olurum dedim ve biri şuradan sola dönün orada dedi. Dediğini yaptım. Ama tuvalet orada değil. Orada günlük gazeteler var, bir masanın üstünde, gelişi güzel atılmış. Yahu nerede tuvalet derken yaşlı bir görevli yardım etti. Ha burasıdır dedi. Oh bee girdim tuvalete. Hop bi dakika daha ! “İhtiyacı gelen” bir sen misin evladım ? İşte Knyas, işte tanımadığım iki kişi daha, Toplam iki adet “hücre” var. Sıranı bekle... Dünyam kararıyor... Altıma ettim edeceğim derken ikisinden birinin kapısı açıldı ve kendimi dar dar içeri attım. Ohhh beeee dünya varmış. Çıktım. Elimi yüzümü yıkadım. Bir daha yıkadım. Yüzüme soğuk sular serpttim. Erbil güneşi altında ve tıka basa dolu bir minibüste bir saat geçirin de sonra konuşuruz. Kendime geldim. Geldim mi ?

Evet geldim. Derin nefesler ala ala bizi kabul ettikleri odaya doğru yürüdüm. O sırada birkaç kişinin daha elleri malum yerlerinde tuvaleti aradıklarını gördüm, bizzat kapısına kadar götürdüm. Ne olur ne olmaz hani.

İş uzadı ama nihayet bizi kabul ettikleri odaya girdim. Orta boyda bir salon bu, oda değil. Düğün salonu gibi, duvar diplerine tek tek sıralanmış birer kişilik sandalyeler ile birkaç tane iki kişilik divan. Anlaşılan davet edilenlerin sayısı fazla, benden önce bir görevli elinde iki sandalye ile girdi. Onları da duvar dibine ve boş kalan yerlere dizdi. Girdiğimde iki sandalye boştu : Biri Judith'in yanındaki ve odaya sonradan getirilen sandalye, çünkü bu diğerlerine göre bir parça yüksek. Diğerleri tam kapının solunda. Judith'e "Yanına oturabilir miyim ?" diye sorup pekisini alınca oraya çöktüm.

Çöktüm evet. Belki biri meyan kökü şerbeti sunar. Belki bir bardak portakal suyu. Belki bir gazoz. Belki bir bardak su. Bir bardak su be kardeşlerim. Susuzluktan ölüyoruz.

Hesabını yapalım mı ? Yapalım : Bu salona bizi 12'yi on veya on beş geçe aldılar, saat 12.50'ye kadar beklettiler. Kimsenin aklına misafirlere, ne içersiniz diye sormak gelmedi. Merasimden sorumlu olduğu her halinden belli, "teşrifat görevlisi" genç ve kravat kostüm delikanlı gitti salonun bize göre solunda, en dipte Başbakan ve Bakanı bekleyen iki boş koltuktan birine oturdu ve hemen sağ yanındaki Duhok Üniversitesi rektörü ile sohbe başladı. Rektörü o ana kadar görmemiştik. Böylece orada olduğunu öğrendik. O ana kadar görmediğimiz birkaç kişi daha nereden çıktıkları anlaşılmas bir biçimde zuhur ettiler. O sırada görevliler süslü püslü birkaç vazoda çiçeklerle salonu donattılar. Biri hem çok güzeldi hem de çok açık. Hoşumuza gitti. Keşke tam ortaya koysaydılar ve herkes doya doya izleyebilseydi. Ortaya

koymadılar, salonun giriş kapısının karşısına yerleştirdiler, peki öyle olsun, bu hiç sorun değil. Neticede kadromuz tamamlandı. Salon da doldu.

Ama biz hâlâ bekliyoruz... Judith'in renginin bembeyaz olduğunu görünce, endişelendim, otuz yaşında ve içimizdeki en genç, çünkü çocuk Judith bayılabilir diye korktum. O da herkes gibi susuz, musuz ve üç-dört saattir sıcakla kavga ediyor. Bu sığağa da herkes tahammül edemez hani. Ergani'den her varışımında, Diyarbakir sıcaklarında çocukluğumdaki bayılmalarım aklıma geliyor çünkü. Judith'e alçak sesle neyin var diye soruyorum :

“Bu tür merasimleri hiç sevmem, bir an önce bitse de çıksak” dedi. Baktım durum kötü. Ona bizi neden beklettiklerini, geçmişte tanışma olanağı bulduğum değişik ülkelerin başbakanlarını ve nasıl kabul ettiklerini filan yani yaşadığımız o anın önem ve anlamına uygun fakat eğlenceli şeyler anlattım. Maksat havayı yumuşatmak. Biraz yumuşadı da hava... Sadece biraz.

O sırada hepimizin girdiği kapıdan Başbakan ve Bakan girdiler ve gidip, bana göre solda dipteki iki koltuktaki yerlerini aldılar. Hiçkimsenin elini sıkmadan, hiç kimseye bir satırlik bile olsa bir laf etmeden...

Başbakan konuşmaya başladı, hoşgeldiniz dedi, ve o sırada gözü Khosrow'a takıldı, birdenbire kalktı yerinden ve “Vay Khosrow sen de mi burdasın !” diyerek sarılıp öptü, salona dönüp “Enternasyonal Sosyalist'ten yoldaşım” dedi. Yahu Başbakan'a davetlilerin kimler olduğu ve niçin geldikleri filan iletilmemiş mi ? Çünkü konuşması bitince de bu kez “Vay Mistir Gunter” diye ABD'li ünlü kürdologa doğru bir hamle yaptı. Ama yaşlı profesör epey uzağındaydı ve onu öpemedi.

Başbakandan sonra Bakan konuştu. O da gerçekten şanssız biri. Yine konuşurken içeriye büyük bir tepsiyle giren elleri beyaz eldivenli genç bir garson herkesin önüne bir bardak çay koydu. Kimi höpürdetti, kimi dokunmadı bile...

Başbakan ve Bakan'dan sonra bilim kadın ve adamlarından birkaçı söz alıp dilek ve isteklerini sıraladı. Knyas Mirzoev, "Kürdistan Bölgesi'nin Kazakistan'daki Kürtlerle ticarî ilişkiler başlatmasının, varolanların artırılmasının yararlarını" sıraladı...

Rektör yardımcısı söz aldı, Konferans kararlarını, yani dün sabah bizzat kendisinin son seansımızda sunduğu metni özetledi.

Hemen sağımdaki iki gençten yanı başımda olanı "İran'da yaşayan Kürt öğrencilerin sorunlarını" dile getirdi. Sabahtan beri bizim minibüste yolculuk yapan ve asla sesleri çıkmayan bu iki gençnin neden bizlerle olduğu da böylece anlaşıldı.

Başbakan herkese yönelik ve genel bir yanıtla yetindi.

Bizler, misafirlerin ezici çoğunluğu, ise şimdiye kadar gördüğümüz kabul ve kıymetin hakkını vererek figüran rollerimizi en iyi biçimde yapmaya çabaladık. Yılmaz Güney Sinema Okulu'ndan diplomalı olanlar rollerini biraz daha iyi yaptılar. Ama oraya kendilerine ait bir şeyleri satmaya veya pazarlamaya gelenlerden birkaçı off side da kaldı. O kadar gösteriş, iyi giyim, bakım filan da sanki gümbürtüye gitti. Belki de gitmemiştir. Çünkü sonrasını henüz bilmiyoruz madem ki bizim için film orada bitti...

Çok fotoğraf çekildi. Bir başbakan ve bir bakanla bu denli yakın olmak öyle her gün herkese kısmet olmaz elbette. Bu arada Bakanın aramızdan hiç haberimiz bile olmadan ayrıldığı anlaşıldı.

Başbakan misafirleriyle, yani bizle beraber binanın önüne çıktı ve yeniden el sıkılmalar filan başladı. Eğlenerek seyrettik. Taklacı

güvercinler buna çok güldü. Ama çoğu yüzünü Kuzey'e çevirip Diyarbakir taraflarına uçtu...

Saat ta 13.30 veya 13.40 olmuştu. Hesabını yapalım mı ? Tam beş saattir yoldayız, tam beş saattir yolcuyuz.

Burada bir nebze duralım ve naçizane, birkaç sorumuzu soralım ve birkaç tavsiyemizi iletelim :

Duhok'tan Erbil'e o kadar insanı iki minibüste getirip, bir saat te kentte dolaştırmak ve bir damla su bile içmelerine olanak vermeden Başbakanlık'a götürmek iyi olmadı. Bunun yerine Erbil'e vardığımızda madem ki randevumuza bir saat vardı, serin bir yerde çay ve istiharat molası vermek ondan sonra randevumuza gitmek çok daha akıllıca olacaktı.

Başbakanlık'a varınca, yaşlı başlı ve oraya özel olarak değil Başbakan'ın daveti üzerine gelen kadın ve erkekleri, iki ayrı noktada didik didik aramak, kadınları ayrı, erkekleri ayrı mekanlarda sıkı denetimden geçirmek te yersizdi. Davet edilenler bilinen kişiler, haydi bir kere denetimden geçirildiler, ikincisine ne gerek vardı ? Bu hem işgüzarlık gösterisi biçimini aldı, hem de devlet kademesindeki paranoya belirtileri olarak yorumlandı. Tamam, tedbiri elden bırakmamak lazım ama bu kadarı da yersiz, gereksiz, anlamsız.

Salona alındıktan sonra elli dakika bekletilmek, yine paranoya ile açıklanabilir veya haklı nedenleri olabilir. Bunlar artık o kadar önemli değil bu saatte. Ama madem ki o kadar zaman bekletilecektik, bize, bu insanlara beklerken içecek bir şeyler sunulamaz mıydı ? Böylece o gereksiz ve çok uzun bekleme süresi daha çekilir kılınmış olmaz mıydı ?

Havalanında hava almak

Rektör yardımcısı bir yandan, birkaç kişi de öbür yandan “Haydi ! Haydi !” deyince, fotoğraf çekme seansına son verildi ve Başbakanlık binası önüne kadar ge(tiri)lmış olan minibüslerimize atladık ve yeniden yola çıktık.

Ancak Başbakanlık binsından çıkmamız o kadar da kolay olmadı. Celile Celil’in bavulu, çantası, bir paketi, şusu busu denetimde bilmemneye takıldığı için minibüsten çıkarılmış, hani içinde bilinmez bişey vardır belki kuşkusuyla “güvence altına alınmış”, özel bir yerde bekletilmişti, onu az daha unutupordlardı, işte son anda anımsadılar ve aldılar, vesaire vesaire, ve bu nedenle biraz daha bekledik mi ? Evet bekledik !

Bu paranoyak ve çok sıcak ortamdand çıktık ve derin bir nefes bile alamadan lokanta yoluna düştük.

Lüks otelin lokanta yönündeki girişinde sivil korumalar var. Sivil giyimli ama tabancası, pantolonunun arkasında ve çıplak, görünen görevli epey bir fiyakayla yanaştı. Rektör yardımcısı yine bir şirinlik yapmak için indi, ayıp olmasa, ne olur Abdilwahab inme, diyeceğim ama misafiriz olmaz diye sesimi çıkarmıyorum, evet yine indi ve fiyakalı görevliye bir şeyler söyledi, koruma, çıplak tabancası tam kışının üstünde, onun yüzüne bile bakmadı ve sadece şöförle konuşup yolu açtı. Girdik.

Uzaktan Kendal’i gördük. Tamam. Vardık. İndik. Lokantaya girdik. Dekor harika. Ama zaman yok. On beş dakikada yemekler yendi (!!!)

Yıldırım hızıyla tekrar çıktık. Ama bu kez şöförler yok. Onları bekledik. Resmen koşturmaca. “Panic attack!” Minibüslere binilmeden önce orada kalacak birkaç kişiyle daha vedalaştık.

Biz, ABD’ye gideceklerle, Viyana, Berlin ve Paris yolcuları iki minibüsle Havaalanı yolundayız nihayet.

Vardık.

Minibüs şöförümüz bunalmış vaziyette. O da neler neler çekti sabahdan beri. Bilemiyoruz. Dahası koşturmaca da henüz bitmiş değil. Bunun faturası da olacak elbette :

Havalanı sahasına ilk girişinde birinci check-point’te üniformalı görevli, şöförümüze, “Buradan değil yan taraftan gir, şu aletle (dedektörle) minibüsü altından kontrol edeyim” dedi. Ben anladım, ama şöförümüz, “out” durumda olmalı ki, anlamadı, minibüsü aldı yayaların giriş yaptığı kapıya yanaştırdı. Olan bitenden habersiz bizim takımın as oyuncularından Celile Celil ve Birgit Ammann, hemen çanta ve bavullarını alıp inince diğerleri de onları izledi. Ben de mecburen büro çantamı ve yol çantamı alıp, indim.

Yayaların giriş yaptığı birinci kapıda kuyruğa girdik : Gereksiz yere kemerleri çöz kemerleri bağla, valizleri aç kapa, pabuçları çıkar pabuçları giy, yakından vücut denetimi, falan filan, denetimi geçtik.

Ama denetimler bitmedi daha. Bu aradaki karambol içinde Birgit Ammann cep telefonunu orada bir koltuk üzerinde unutmuş, bunun farkına uçağa binmek üzereyken vardı ama artık çok geçti.

Yeniden minibüslere bindik.

Asıl binaya kadar minibüslerle götürüldük.

Artık herkes bunalmış durumda o bir veya iki kilometreyi minibüs kapısı açık gittik kimse oralı bile olmadı. Biri bize o sırada saldırsa, bıçaklasa kanımız akmayacak. Donmuşuz yaz günü.

Nihayet ana binaya vardık.

Duhok'ta bize hizmet eden üç şöförümüzden ikisi bizimleydi onlarla vedalaştım en önce. Çok zahmetimizi çektiler çünkü. Üçüncü şöförü, hani sadece bir defa binmek olanağı bulduğumuz klimalı minibüsün şöförünü göremedim, o ortalıkta yok bugün, dolayısıyla ona veda edemedim.

Duhok Üniversitesi sorumlularına tek bir tavsiye yapacak olsam onlara o sıcaklarda yollarda kavrulmamak için klimalı minibüs ve otobüs sayısını artırın derim.

Ana binadayız artık ve ilk polisin pasaport denetimden geçmek üzere kuyruktayım. Önümde Joyce, arkamda Jean-Marie.

Birdenbire üstümde beni tepeden tırnağa süzen bir bakış hissediyorum. Başımı kaldırıp bakıyorum : Pasaportları inceleyen ve denetleyen polisin hemen arkasında, biri sırtını duvara yaslamış, diğeri onun solunda ve ayakta, yılışık iki yüz :

Altlarında şık görünüşlü, iyi kesim ve tiril tiril şalvar. (İyi biliyorum bu tür şalvarı, bende de aynısı var, Diyarbakir'den hediye gönderilmiş fi tarihinde, kafam bozulunca Paris'te, şalvarımı çekiyor, balkona çıkıyor, iki tek rakı atıyorum, keçi peyniri eşliğinde çünkü.) Üstlerinde ipekten yelek ve beyaz gömlek. Gömlek yakasının sadece tek düğmesi açık. Bunlar yüzde yüz istihbarat'ın adamları. Sivil giyimli ama bakışlarından ve giysilerinden belli. Sivil giyindiler diye polisin polis ve istihbaratcının istihbaratçı olduğu anlaşılabilir miymiş? Şalvarı çekmişler ama o güne kadar Duhok'ta hiç şalvarlı görmedim, Erbil'de gördüğüm bir iki şalvarlının şalvarları ise ş'sı gitmiş 'sı

kalmışlardandı. Dahası ne yolcuya benziyorlardı, ne pilota, ne havaalanı emekçilerine. Sivil giyimliydi, herkesin ve neredeyse her şeyin hareket içinde olduğu, kıpır kıpır kırırdadığı bir mekanda hareket etmeden duvara yaslanmış, geçenleri dikizliyorlardı. Bu iki sivilin burada bu şekilde dikilmeleri, yolcuları tepeden tırnağa süzmeleri, bir anlamda göz dağı veriyor gibi olmaları, şimdiye kadar eleştirdiğimiz ve eleştirmeyi sürdürdüğümüz Kürt halkına eziyet eden devletlerin bütün kötü alışkanlıklarını anımsattı. Üzuldüm de. İçim yine cızz etti. Dahası böylesi bir sergiye bugünkü denetim ve izleme olanaklarıyla hiç gerek yok. Onlara görevlerini yapmanın çağdaş yöntemleri mutlaka öğretilmeli diye düşünüyorum.

O sırada pasaportumu alıp yakından inceleyen, sıkı denetleyen üniformalı polis bir şeyler soracak oldu, belki varışımızdaki tatsızlığı bir daha yaşamayalım diye bizimle oraya kadar gelen Kendal Nezan hemen müdahale etti “Paris gurubu içinde dedi”, genç polis anladı, ve geç dedi.

Şimdi uçak biletimizi denetimden geçiriyor, koltuk numaralarımızı alıyoruz. Aldık. Bu da tamam.

Sonra yeniden denetim : Bu kez gümrük denetimi. Kemerleri çöz, ayakkabıları çıkar. Kemerleri bağla, ayakkabıları giy. Geçtik.

Yok denetimlerin tümü henüz bitmemiş. Baklava üstünde fıstık ezmesine ne dersiniz ? İstemem diyemezsiniz çünkü konuşan genç bir polis :

-Çantanı aç !

Açtım. Polis bu işleri iyi bilenlerin el ustalığıyla, bizzat kendi elleriyle koymuş gibi küçük tuvalet çantanı buldu ve bulur bulmaz çıkarıp bir çırpıda açtı, bu defa çantanın içinden yine sanki eliyle koymuş gibi el kremimi çıkardı. Paris’te bizim mahallenin suyu

kireçlidir, çok kireçlidir ve bir günde enaz elli defa el yıkama manyaklığım olduğundan parmaklarımın uçları pötür pötür dökülüyor diye doktorumun reçeteye aldirdığı el kremi bu.

-250 gram, geçmez !

-Yahu ne 250 gramı, aylardır kullanıyorum (tam iki aydan fazla, hesabını daha sonra yaptım) elli gram bile kalmamış.

-Yok kanun var, kanun 250 gramlık “likit” şeyleri geçiremezsiniz, diyor !

-Bu likit değil, dahası Paris’ten getirdim, Paris’e götürüyorum, birçok gümrükten geçti buradan neden geçmesin ?

-Kanun var !

Anlaşıldı. Genç polis memuru ya çaba gösterisi/işgüzarlık yapıyor, ya da yavuklusuna sözü var. Biraz sonra Judith de “Diş macunuma el koymak istedi ama vermedim” diyecek. Ama ben Judith değilim ve aslan genç polis memuru kremime el koydu. Çok canım sıkıldı. Kreme değil. Pis kokular gelen kötü alışkanlıkların genç devlette te boy vermesinden korktuğum için.

Pes deyip geçtim. Bu kaçınıcı pes ? Ama çok üzgünüm, şoke olmuş bir haldeyim. O sırada Judith birkaç kutu sigara almak istedi, malum serbest satış mağazasına daldı. O çıkınca çantalarımı ona emanet bıraktım ve tuvalete gittim. Elimi yüzümü yıkadım. Bir daha, bir daha yıkadım. Sonra çıktım.

Joyce, “Haydi kalkıyor uçağımız” deyince yeniden kuyruğa girdik. Bu defa Avusturya Cumhuriyeti polisi pasaportlarımızı lütfenli mütfenli mersili tersili denetliyor. Bin Ladin öldürüldü diye her yerde bombaların peş peşe patlayacağı sanılıyor. Havalanlarında panik havası var. Geçiyoruz. Bu polis çantalaramıza bakmıyor

artık. Sonra uçakta en arka sıraya oturuyor ve bizimle Viyana'ya kadar kitap, gazete okuyarak geliyor...

Uçak havalanıyor. Uçakta ülkeye bakarak ayrılıyorz Kürdistan'dan. Görkemli manzaralar geçiyor. Zap Suları muhteşem. Gözlerimin önünden akıp giden son karede Büyük Zap var : Büyük bir U veya büyük bir V biçiminde kıvrılarak dağları sarmalayan Büyük Zap. Renkler var sonra...

Uçuyoruz işte. Uçarken Diyarbekir'in üstünden geçiyoruz ve aniden bir ses duyuyorum :

Bu anamın sesidir. "Geri dön Şehmus geri dön !" diyor. Sonra araya kardeşlerimin sesleri karışıyor. Sonra babam Hasan Güzel'i görüyorum : Yıl 1962. Ergani'den İstanbul'a Kurtalan-Haydarpaşa Ekspresi, nam-ı diğer "Anadolu Ekspresi" ile yola çıkmışım :

İstanbul'a bu ikinci gidişim, ilkini birlikte yaptığım Babam bu kez beni Maden'e kadar yolcu ediyor. Orada trenden iniyor ve vedalaştıktan sonra ben pencerede kalıyorum, babam garda. Akşam güneşinde babamın mübarek yüzü manzarada silinene kadar bakıyorum. Zaman geçiyor ve sonra yine bakıyorum. Hasan Güzel yine orada. Anam da yanında. Nenelerim ve dedelerim de. Yurdumuz atalarımızın yaşadığı topraklardır sonuç itibariyle. Ve bunu kimse bizden koparamaz. Biz biz olmasak bile.

İşte nihayet Diyarbekir surlarını görüyorum, sırrını bizim için ve bize saklayan surlarını.

Diyar-ı Bekir'in ve her kentin halkları vardır, halkları ve hakları.

Kadim Amed iki gözüm, kavimler kalesi, halklar toplamı, canım, canımınıçi, bir tanem bunu en iyi sen bilirsin.

Amed'imın taşları vardır : Konuşur sırası gelince. Çok konuşanlar susunca bilhassa.

Evet her kentin halkları vardır. Bu kentte ve bu ülkede kardeşlerim her halk kendi dilini konuşur. Kendi dilinde yırlar. Kendi dilinde okur ve yazar. Okur ve yazar evet. Kendi oyunlarını oynar, diğerleriyle halaya kalkar.

Bu kentte ve bu ülkede kardeşlerim halklar birlikte türküler söylerler. Kaçak tütünü birlikte sarar birlikte tüttürürler. Birlikte çiğ köfte yoğurur, ayrıları birlikte içerler. Şarabı, kaçak rakıyı da. Kahveleri de. Daldalarda ve artık kendilerine sahip çıkan kentlerimizin ve kasabalarımızın kıraathanelerinde. Köylerde. Bizim kent, kasaba ve köylerimizde iki gözüm. Ve bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır. Bilisiz. Demli çaylar birlikte içilir. Kaçak tarafından demli çaylar. Hilafım yoktur. Bize başkası da yakışmaz kurban. Kadan belanı alam.

Demli çaylar dört duvar(lar)ı anımsatır. Çünkü kardeşim bu halkların kaderinde dört duvarı tanımak ta yazılıdır.

Tarih bilir, notunu düşmüştür kara kaplı kitaplara, arşivlere. Açılmak istenen arşivler kederden yüzünü kapar. Gözyaşlarını saklayamaz ama. Tarihçiler de, namuslu tarihçiler de elbette, ağlar. “Aghet” der, evet “Aghet” der. Unutma. Bir, iki, üç, beş kez, on kez, “iyi saatte olsunlar” anlayana kadar yineler. Yineler. Yineler...

Bu kentte ve bu ülkede, özgürlük, kardeşlik, dayanışma, ortakça yaşam, birlikte üretme, eşitlik, adalet umutlarımızı bugünden yarına taşır, büyütür, çoğaltırız. Geleceğe gülümseyerek bakarız. Moralimizi asla bozmayız. Güneşe yürüyüşümüzü sürdürürüz. Geçmiş ve günün mücadeleleri, anılarımızı, paramparça edilmiş yaşamlarımız ve bütün bunların tümü ve tamamı ortak hafızamızı ortaya çıkarır. Başa belaların belalarını başlarına çalacağımızı biliriz. Güç ve gelecek bizimle çünkü. Bizim geleceğimiz onlarınkinden farklı olacak mutlaka. Haklı olan biz halklarız çünkü.

Dört duvarları, zindanları, işkencehaneleri taş taş üstünde bırakmadan yıkacak, yerine Duhok'takilerin, Erbil'dekilerin benzeri özgürlük anıtlarını taş taş üstüne koyarak, sabırla ve coşkuyla hep beraber dikeceğiz. Söz. Bastille, Duhok, Erbil tanışımıdır. Robespierre'e ve Güneylilere sözümüz var iki gözüm. Sözümüz var evet Robespierre'e, Güneylilere ve Tarih'e.

Lo kurbanın olam dokunma dalıma şimdi.

İşte denbejlerimiz, şairlerimiz, yazarlarımız, bilgelerimiz her biri ortak hafızamızın mimarlarından birikalım onlar konuşsunlar. Bu işin hiç şakası yok. Ortak paydamız, pâyitahtımız Diyarbekir şen ola, şenlik ola, bizim ola. Diyarbekir evet. Bu kentte, bu ülkede işte kardeşlerim yaşam hayatla birleşir. Coşku, mücadele, yaratım ve yapım arzusu dayatır. Önüne geçilemez. Tarih ezer ve geçer. Yürünür. Sadece yürünür. Güneşe.

Felsefe ve hayat ölümü döver : Yılmaz Güney çıkar karşımıza, bizimle yürür ve kulağımıza fısıldar, kulak verir misiniz :

“(...) yıkılacaktır

taş duvarlar

kelepçeler, zincirler, demir kapılar yok olacaktır.”

Bunlar ve daha fazlası herkesin kendi dünyasında yarattığı bir avuç Diyar-ı Bekir'de yazılıdır. Herkesin kendi dünyasında yarattığı bir avuç Diyarbekir'de Ehmedê Xanî, Musa Anter, Yılmaz Güney, Ahmed Arif, Hicri Özgören posterleri nöbettedirler.

Hayat döner dolaşır kenti-nde ve kendi-nde buluşur. Memleketinde. İşte ben buyum denilen nokta da burasıdır : Burası bizim memleketimizdir. Halkların ve hakların : Varılan nokta zaferdir arzulanan. Bütün kötülük adamlarına inat. Zafer halkların ve haklarındır : Bugün. Belki bugünden de yakın.

Dil, konuşulan ve yazılan dil, kimliğin, kimliğimizin en önemli unsurlarından biridir.

Devlet-ulusun başımıza bela edilmesinden beri ve bunun bir uzantısı olarak "tek dil, tek kültür" safsatasının bastırmasından bu yana tehdit altındaki diller ve kültürler meselesi siyasi ve yaşanan gündemin öncelikli maddelerinden biridir. Hiç kimse kimliğini çizdirmek istemediği ve hiç kimse dilini kullanmaktan vazgeçmediği ve vazgeçemeyeceği için diller zara ve zora dayanmasını bildi ve birçoğu binbir belayı atlatarak bugünlere ulaşabildi. İşte Kürtçenin kendi tarihi ve bugünü bunun ispatıdır.

Baskı ve zulüm dönemlerinde kendi dillerini kullananlar, kendi dillerinde türkü yrlayanlar, kendi dillerinde şarkı söyleyenler ve kendi halk oyunlarını oynayanlar kazandılar. Mücadelelerini kazandılar. Evet mücadelelerini. Çünkü baskı ve zulüm dönemlerinde kendi dilinde yrlamak, kendi oyunlarını oynamak aynı zamanda bir direniş tarzıdır, bir kavga biçimidir. Halk türküleri ve oyunları dağı taşı delmek için kullanıldı yüzyıllar boyunca.

Son on yıllarda ve hele son yıllarda, 21. yüzyılın başında, tehdit altındaki dilleri konuşanlar, dil hakkını tanıtmak, devlet-ulus belasının yasağını aşmak için mücadelede yeni aşamalara vardılar. Bunu sevinerek gördük. Bunun sonucunda tehdit edilen, yok sayılan bir dil veya birçok dil "Biz de varız, biz de konuşuluyor ve yazılıyor" diyebildiler.

Giydirilmek istenen kefen çıkarıldı, yırtılıp atıldı ve ölümün ağzı burnu paramparça edildi.

Bugün çokdillilik ve çokkültürlülük birçok örneğiyle karşımızda. Birçok devlette bir değil, birçok resmi dil, bir değil birçok kültür bulunuyor. O nedenle günümüzde artık çokdillilik ve

çokkültürlülük esastır. Hayatın özü budur. Bugün moda olan da budur.

Bugün artık "Tek dil, tek kültür" belasının pabuçu dama, kendisi tarihin çöp tenekesine atılmıştır :

İşte Avrupa'da İspanya, İsviçre, İtalya, İskandinavya devletleri, İngiltere ve diğerleri...

Asya'da Hindistan Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti ve diğerleri.

Amerika'da, kuzeyinden güneyine birçok devlet : En başta Kanada Konfederasyonu, Amerika Birleşik Devletleri, Meksika Birleşik Devletleri, Brezilya Federal Cumhuriyeti...

Afrika'da Güney Afrika (Afrikaans, İngilizce, Zulu, Tsonga başta ondan çok resmi dil), Sudan (Arapça ve İngilizce), Somali (Somali dili ve Arapça) ve diğerleri. Senegal ve Nijer'de resmi dil Fransızca'dır ama her birinde "ulusal dil" adıyla değişik halkların dilleri de tanınıyor.

İşte İbranice ve Arapça ile iki resmi dilli İsrail Devleti.

İşte Irak Cumhuriyeti ve Kürdistan Federe Bölgesi. Irak'ta iki resmi dil kullanılıyor : Kürtçe ve Arapça.

İşte Duhok'ta, Laleş'te, Zawita'da ve Erbil'de gördük, duyduk ve izledik : Kürdistan Federe Bölgesi'nde Kürtçe konuşuluyor, yazılıyor; radyo ve televizyonlar Kürtçe yayın yapıyor. Kürtçe kitaplar yayınlanıyor. İlk ve orta okullarda eğitim Kürtçe. Üniversitelerde kimi dersler Kürtçe, kimiyse, özellikle fen bilimlerinde, İngilizce.

Kürdistan Federe Bölgesi'nde Türkmenler, Asuriler kendi dillerinde eğitim veren okullara sahipler.

Irak Anayasası uyarınca, Kürtçe artık Arapça ile aynı değerde ve bütün ülke boyutunda resmî dil olarak tanınıyor. Asurice ve Türkmençe de kimi bölgede resmi dil olarak kabul ediliyor. İşte Irak Cumhuriyeti Anayasası'nın "temel ilkelerinden" biri olarak dil ve kültür konusunda bizi burada ilgilendiren hüküm aynen şudur :

"Iraq is a multiethnic, multi-religious and multi-sect country (...) Arabic and Kurdish are the official languages (...)"

Irak aynı zamanda federal yapıyı da benimsemiştir. Anayasasında bu konudaki hüküm şudur:

"The system of government is a democratic, federal, representative, parliamentary republic."

İşte bütün bunları göz önünde bulundurursak Irak Federasyonu, Irak Federal Cumhuriyeti ve Kürdistan Federe Bölgesi bu konularda ve bu açılardan bölge devletlerinin geleceğidir.

Anam Ganime Güzel yanımda olsaydı şimdi ona aynen şunları söylerdim : Ana, ülkenin güneyinde beş gün geçirdim. Oradan sana anlatmak için çok şey getirdim, ne olur ana önce şunları dinle ana ne olur :

Bak ana başını minibüsün ön penceresinden salıvermiş, kara ve gür saçları rüzgarda alev alev, fistanı sarı, kırmızı, yeşil, minik bir kız çocuğu gördüm, yanımdan son hızla geçip giden minibüste yüzündeki tebessümü farkedebildim... O geçip geniş yolda yıldırım hızıyla, uzaklara taşıdı tebessümünü ana.

Aynı anda sağımızda aniden bitiveren başka bir minibüsteki minik birkaç kız ve erkek çocuk epey tezahüratla el salladılar bize, bizler de el sallayarak yanıt verdik ana. Sağdaki başka bir yola sapıp dut ağaçlarının ötesinde gözden yitene kadar yüzlerindeki tebessüm ve ellerindeki selam eksilmedi.

Bizi bir heyecan kapladı, bize bir şeyler oldu ana. Biz dediğim minibüsteki on veya oniki kadar bilim, kadını ve adamı, yayıncı, yazar ve şöförümüz, hepsi evladın sayılır ana. Bir de şöförümüz var, adı Mesud Bervani'dir : Güneş gözlükleri gözünde, gözü yolda.

İşte bak ana, solumuzdan üstü açık küçük bir kamyon geçiyor, her biri karöserin birer tarafına sol elleriyle tutunmuş, pırıl pırıl beyaz gömlekleri rüzgarda şişip inen şişip inen iki çocuk, iki kardeş mutlaka, gözlerinden, kısa kesilmiş kara saçlarından ve dudaklarında eksik olmayan tebessümden belli, sağ elleriyle bizleri selamlıyorlar.

Çocuklar ana bu ülkede mutlu. Kız ve erkek çocuklar okullara gidiyorlar tertemiz elbiseleri içinde.

Bu ülke anacığım Duhok nam ülkedir. Paris, Berlin, Madrid, Roma değildir. Duhok'tur. Evet sadece Duhok'tur. Kürdistan Federe Bölgesi'nin kendini yoktan vareden kenti. Burası viraneden bayındır bir şehir oluşturan katıksız, harbi, hakiki ve samimî insanların kentidir.

Bu kentte ve bu ülkede ana, bilisin, daha yirmi yıl önce on bin nüfus mükimdi ve hiç kimse ekmeğine katık, çocuğuna süt ve peynir ve bir elma bile bulamıyordu. Tek köy, tek koyun, tek keçi, tek inek, tek ağaç kalmamıştı. İnsanlıklarını Bagdat'taki yatak odalarında üstlerinden bir yılan derisi gibi sıyırıp atan hayvanlar çünkü taş üstünde taş bırakmamış, yakmış, yıkılmış, yıkılmış yakmışlardı. Gökyüzü, Toprak Ana, Doğa Baba utançlarından yüzlerini kapamış, göz yaşlarını içlerine dökmüşlerdi. Sen de ağlamıştın ana. Köpekler, Yaşar Kemal Baba burada mutlaka "itoğluitler" derdi, işte onlar, başabelalar vurmuş, kırmış, sorgusuz sualsiz canlarımızı canlarımızdan almışlardı. Çocuklar babasız, analar erkeksiz bırakılmışlardı.

Ağlamıştık ana çok ağlamıştık.

Ferman onlardaydı, peki, ama dağlar bizimdi. Dağlar kalan canları saklamasını bilmiş ve zamanı gelince yılanlar deri değiştirmek için ağır ağır sürünürken haklarından gelinmişti. Dağlardan inen çağlayanlar pislikleri silip süpürmüştü. Dağlar ana o bildiğin, tanıdığın dağlar ana çocuklarını seçmiş, “Al bu koyun senin bu keçi senin, bu inek senin” demiştiler.

Zaman akıp geçerken bir koyuna bir tane daha eklenmiş. Bir keçiye bir tane daha. Koyun, keçi ve inek sürüleri şimdi Kürdistan yamaçlarında binlercesi birarada süt, peynir ve kaymak fabrikası gibi tıki tıkır çalışıyor ana.

Çocuklarımız artık aç karnına yatmıyorlar. Yiyiyor, içiyor ve analı babalı büyüyorlar ana.

Müjdemdir ana, müjdemo isterem ana.

İşte böyle ana, ülkenin güneyinde çocuklar artık mutlu, çünkü bugünlerinden ve yarınlarından umutlu.

Ana sana bir de Duhok çarşısında gördüğüm ve başlarını okşadığım çocukları anlatmalıyım ana. Farzet ki benim çocuklarım, senin torunların.

Bilisin Ana. Kurbanın olam.

M. ŞEHMUS GÜZEL

DUHOK KONUŞUYOR

ekitap.ayorum.com